

סוגיות נבחרות במשפט התעבורה
ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עלון בית הכנסת: "מורשת עדי"

בעריכת עו"ד אילן צ'בולבה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

אקדמות מלין

מפעל עלון בית הכנסת: "מורשת עדי" הינו פרי רעיונו, יצירתו, עיבודו ועריכתו של עו"ד אילן צ'בולבה, מנאמני בית הכנסת, הי"ו. בעלון זה חברנו היקר אילן, פורס בפנינו מדי שבוע בשבוע צוהר מחכים בנושאים מגוונים מפרשת השבוע ומאירועים היסטוריים שקרו בתולדות עם ישראל בתקופות מקבילות.

הכללתו של העלון באתר זה, בהסכמתו של עורך העלון, עו"ד אילן צ'בולבה, מוסיפה ערך בל יסולא בפז ומעשירה את הקורא בידע רחב בנושאים מגוונים והכל מתוך עשייה מבורכת לטובת כל מי שירצה להרחיב את ידיעותיו בתולדות עם ישראל בארצו.

שיטת העריכה. העלונים השבועיים ייקובצו לקבצים חודשיים, כך שכל קובץ יכלול ארבעה עלונים מידי חודש בחודשו.

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 668 שבת פרשת וארא כח טבת תשפב 1 ינואר 2022
 לע"נ גדי בן יהודית, נלב"ע יז שבט, רחל בת תמר ח אייר, פאולינה בת חוה בניסן, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1614 צאת שבת: 1724

כח טבת – מגילת תענית מציינת יום זה כיום שמחה על ניצחון הפרושים על הצדוקים בידי שמעון בן שטח. ה'תפ"ח – נפטר ר' דוד ניטו – רב בקהילה הספרדית בלונדון, מחבר 'כוזרי שני' (הרחבה תשע"ז). ה'תרנ"ח – נפטר רבי אברהם ענתיבי, רבה הראשי של חאלב. נפוליאון השלישי ניצל מנסיון התנקשות. ה'תרע"ח – בפינלנד נכנס לתוקפו חוק אשר הופך את היהודים לאזרחים מלאים במדינה, ה'תרפ"ז – נפטר "אחד העם" אשר צבי גינצברג, סופר והוגה דעות ציוני (הרחבה תש"פ), ה'תרצ"ט – נפטר ר' משה תורגמן (באבא סי) מורו של הבבא סאלי (הרחבה תשע"ז) ה'תשכ"ב – בניו יורק מתחילה הפעלתה של רכבת הנוסעים האוטומטית הראשונה. ה'תשל"ז – מדענים אמריקאים מגלים את החיידק שגורם למחלת הלגיונרים. ה'תשנ"ו – יאסר ערפאת נבחר למשרת יו"ר הרשות הפלסטינית. ה'תשס"ה – תושבי הרשות הפלסטינית מצביעים בבחירות לנשיאות הרשות, לראשונה לאחר מות יאסר ערפאת

כט טבת – ה'תרנ"ט – נפטר הרב יהושע לייב דיסקין. ה'תש"ל – מלחמת ההתשה: תחילת ההפצות של חיל האוויר בעומק שטח מצרים. ה'תשנ"א – תום האולטימטום האמריקאי על עיראק, יומיים לאחר מכן החל מבצע "סופה במדבר" (מלחמת המפרץ). ה'תשנ"ד – התרסקות מסוקו של האלוף נחמיה תמרי, יחד עימו נהרגו שלושה קצינים נוספים. ה'תשנ"ה – חוק ביטוח בריאות ממלכתי נכנס לתוקף. אוסטריה, פינלנד ושבדיה מצטרפות לאיחוד האירופי. נפטר יוג'ין ויגנר, (הרחבה תש"פ) פיזיקאי יהודי ממוצא הונגרי, חתן פרס נובל לפיזיקה. ה'תשס"ו – נפטר הרב יצחק כדורי, זקן המקובלים גמון – כל הזכויות שמורות ©

א' שבט – ב'תפ"ח – יום בו התחיל משה לומר את ספר דברים לפני עם ישראל. ע"פ חז"ל יום זה שווה ליום מתן התורה. ה'רמ"א – האינקוויזיציה הספרדית מתחילה לפעול. ה'תרל"ט – נפטר מהר"ם שיק, מראשי הרבנים בהונגריה. ה'תרמ"ב – בחרקוב הקימו קבוצת צעירים יהודים משכילים את תנועת ביל"ו בעקבות הפרעות שנה קודם לכן, הרחבה תשע"ד. ה'תרע"ז – נפטר ר' ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר, האדמו"ר מאלכסנדר. ה'תשל"א – נפטר ר' משה יחיאל הלוי אפשטיין, האדמו"ר מאוז'רוב. ה'תשנ"ו – נפטר פרופ' ישראל אלדד (שיב), מראשי הלח"י. ה'תשס"ח – נפטר משה לוי, הרמטכ"ל ה-12 של צה"ל. ה'תשס"ט – נפטר חבר הכנסת הרב אברהם רביץ.

ב' שבט – 70 מזקני ישראל ניצלו ממיתה כאשר שלומציון המלכה שחררה אותם לאחר מות בעלה, המלך אלכסנדר ינאי ה'תקס"ט – נפטר רבי משולם וזשא מאניפולי, ה'תרס"ז – נפטר רבי שמחה בונים קאליש, הרבי מאוטוואצק. נטמן בבית הקברות העתיק בטבריה ה'תרע"ט – נחתם הסכם ויצמן פייסל, ה'תש"ב – מתכנסת ועידת ואנוה, שבה סוכמו פרטי הביצוע של "הפתרון הסופי", ה'תש"ט – ארצות הברית משדרגת את הכרתה בישראל להכרה "דה יורה" ה'תש"א – נוסדה ירוחם ה'תשכ"ד – נפטר אהרון ציזלינג, חבר כנסת מטעם מפ"ם ואחדות העבודה, מחותמי מגילת העצמאות – נפטר הרב יוסף משאש, דיין, פוסק, משורר ואיש ציבור. כיהן כרבה הראשי של חיפה. בן דודו של הרב שלום משאש, ה'תש"ם – הוקמה בישראל מחדש התנועה החרדית הוותיקה "מחזיקי הדת" על ידי רבי ישכר דב רוקח האדמו"ר מבעלזא, ה'תשנ"א – מלחמת המפרץ פורצת. כוחות הקואליציה בראשות ארצות הברית תוקפים בעיראק. בתגובה, יורה עיראק 8 טילי סקאד לעבר ישראל, ה'תשנ"ז – פרשת "בר-און חברון". מנוי תמוה של רוני בראון לשר האוצר. ה'תשס"ג – 23 הרוגים בפיגוע התאבדות כפול בתחנה המרכזית הישנה של תל אביב

ג' שבט ד'תש"נ – רוסיה מאמצת את הלוח היוליאני. ה'תרצ"ג – נוסד מפעל "עליית הנוער" להעלאת ילדים יהודים ארצה, תחילתו באגודת "עזרת הנוער היהודי" שהוקמה ביוזמת רחה פריאר עם עליית הנאצים לשלטון (הרחבה תשע"ז). ה'תש"ח – קרב ג' בשבט – התקפה גדולה על גוש עציון של כנופיות האזור (הרחבה תשע"ה). ה'תשס"א – ועידת טאבה ננעלת ללא תוצאות. ה'תשס"ה – 6 הרוגים בפיגוע במעבר קרני. ה'תשס"ו – תוך אלימות משטרה ויסי"מ נהרסו 9 בתים בעמונה. תשע"ח – נפטר אלוף דורון רובין (הרחבה תשע"ט)

ד' בשבט ב'קצ"ט – נולד אשר, בנו העשירי של יעקב אבינו. ה'תרע"ב – נפטר יוסף ויתקין, מחנך, ממבשרי העלייה השנייה ותנועת העבודה הציונית (ראה הרחבה תשעב). ה'תשמ"ד – נפטר רבי ישראל אבוחצירא, הבבא סאלי.

ה' בשבט ה'תקמ"ו – נפטר משה מנדלסון, אבי תנועת ההשכלה. ה'תרס"ה – נפטר רבי יהודה אריה ליב אלתר מגור, בעל ה"שפת אמת". ה'תר"ץ – תחילת העלייה החמישית, בה עלו ארצה מעל ל-200,000 יהודים. ה'תש"ח – כל לוחמי מחלקת הל"ה נהרגים בקרב בדרכם לתגבר את גוש עציון

שמות – מי יודע ?

פרשת וארא
 פרשת וארא היא הפרשה ה-14 בתורה וה-2 בחומש שמות. הפרשה נכתבת ב-221 שורות בספר תורה ויש בה 16 פרשיות (מיקום 15), מתוכן 8 פרשיות פתוחות ו-8 סתומות. בפרשה יש 121 פסוקים (מיקום 20), 1748 מילים (מיקום 14) ו-6701 אותיות (מיקום 17). לפי

<https://www.aish.co.il/tp/chidon-niflaot/288653971.html> הרב יהושע שקדי

א - בגוף יש עשרים מאת ה' אמרו המצרים

ב - ירד בחורף רק על קשה עורף

ג - על זה עומד הפשתה ולכן היא נוכתה

- ד - חמורים וסוסים מתים וגוססים
- ה - לשון הבדלה והפרשה בערוב ובדבר פעמיים בפרשה
- ו - ה' לארץ ישראל יביא ובהגדה כנגדו - כוס אליהו
- ז - בפרשת שמות זה על השם ובפרשה אצל יצחק זה
- ח - ערימות ערימות אחרי מות
- ט - עדיין המצרים מה' לא מפחדים אפילו שאש ומים עליהן יורדים
- י - לשם פרעה הלך כאילו הוא מלאך
- כ - מכה שבאה מן העפר ובוזה אף אחד לא כפר
- ל - אברהם אמר "לא תקח אשה" - ואצלנו זה שם בפרשה
- מ - זה נשמע כאילו עשה תעלול אבל זה מלשון מסלו
- נ - לאהרון לא קשה לדבר ולכן הוא יתן הסבר
- ס - הבן של עוזיאל ואח של מישאל
- ע - פגם אצל משה והדיבור עליו קשה
- פ - כך יתרו נקרא על שעבד עבודה זרה
- צ - באו יחיד ורבים והמצרים איתם רבים
- ק - זה הגיע יחד עם הברד שכל העם יחרד
- ר - פרעה אמר חטאתי הפעם וכך קרא לעצמו ולעם
- ש - משה זרק לשמים ונהיה בכל מצרים
- ת - בבראשית הם דגים בפרשתנו איתם רצו להדגים

החיבור בין שתי הבריתות בדרכו של רש"י

הרב ד"ר יואל בן נון

א. הפסוקים

"וַיִּדְבֹר אֶל־לֵהִים אֶל מֹשֶׁה - וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אֲנִי ה' וְאַרְא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֶל־שְׂדֵי (בברית מילה) - וְשָׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: וְגַם הַקְּמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, אֶת אֶרֶץ מִגְרִיהֶם אֲשֶׁר גְּרוּ בָּהּ: וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נְאֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבָדִים אִתְּם, וְאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי (בין הבריתים) לְכֹן אֲמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם, וְנִגְאֵלְתִּי אֶתְכֶם בְּזָרוּעַ נְטוּיָה וּבִשְׂפָטִים גְּדֹלִים: וְקִלְחַתִּי אֶתְכֶם לִי לְעַם - וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם. וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתַת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַעֲקֹב, וְנִתְּנָתִי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה, אֲנִי ה' (שמות ו', ב')

השליחות שהתחילה במעמד הסנה נסתיימה בייאוש גדול, בתסכול עמוק, ובחזרת משה לה' לומר "למה זה שלחתיני". דיבורו של ה' אל משה, בתחילת פרשת וארא, נראה כעין התחלה חדשה. גם אופי הפתיחה מעיד על פתיחה חדשה. לא כתוב היכן, אין רקע ואין סיפור - "ויודבר אלהים אל משה ויאמר אליו: אני ה'". כאילו רק עכשיו מתחילים. ההתחלה הזאת, השנייה, תביא ליציאת מצרים. כפי שנראה בשיעור, התחלה הזו נאחזת בשתי הבריתות שנכתרו עם אברהם אבינו: **ברית בין הבריתים, וברית המילה.**

ב. ברית בין הבריתים וברית המילה

ברית בין הבריתים היא ברית האומה העתידה לקום מזרעו של אברהם. בימי אברהם עוד לא הייתה אומה, ועל כן הברית ההיא הייתה בתרדמה, "במחזה", בלילה. בברית זו נכתב במפורש ש"לזרעך נתתי את הארץ הזאת" (בראשית ט"ו, י"ח). גם "לרשתה" נאמר שם (שם, ט"ז), אך לא מיד. הירושה לא התבצעה בימי אברהם, אלא בתום ארבע מאות שנה, כאשר תהיה אומה.

ברית המילה, לעומת זאת, נאמרה ונכתרה עם אברהם בעודנו חי ופעיל. היא נכתרה ביום ולא בלילה (וכך ההלכה גם לדורות, שברית מילה היא ביום ולא בלילה). אברהם כרת את הברית בעצמו, עם עצמו, על עצמו, על ישמעאל בנו ועל כל אנשי ביתו. מאוחר יותר, גם על יצחק בנו בן שמונת ימים. ברית המילה הוקמה והתקיימה מאז ימי אברהם. לכן, נאמר עליה "וגם הקמתי את בריתי איתם...". הארץ בברית המילה היא ארץ כנען כארץ מגורים, ומגורים (כמו גר) הם זמניים ולא קבועים. כך נאמר שם בסוף פרשת ברית המילה: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגרית, את כל ארץ כנען לאחזת עולם" (בראשית י"ז, ח')

המשמעות של ארץ כנען כארץ מגורים לאחזת עולם, איננה

ספר החינוך יש בפרשת וארא אין מצוות. הפרשה קרויה לפי תחילת הפסוק השני של הפרשה: "וְאַרְא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֶל שְׂדֵי וְשָׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם" (שמות ו', ג'). תחילת הפרשה בשובו של משה רבינו ממדיין כמו שמובא במדרש רבה: "ויצאו נוגשי העם ושוטריו (סוף פרשת שמות כיון שגזר כן הלך משה למדין ועשה ששה חדשים ואחרן היה יושב במצרים, ואותה שעה החזיר משה אשתו ובניו (במדין) [למדין]. בהמשכה משה רבינו ואהרון הכהן מתבשרים על הגאולה לישראל, בהתאם לברית של עם ישראל עם האבות - לפי רש"י לאברהם אבינו בברית המילה נאמר: אני אל שדי וגו'. ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגורית. ליצחק אבינו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם. ליעקב אבינו ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי ב אני אל שדי פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו', הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: ורבי עובדיה ספורנו מוסיף: "וְסִבָּה שְׁלִישִׁית לְנִגְאֵלְתָם הִיא, שֶׁשָּׁמַעְתִּי נְאֻמַּתְם וְהִתְפַּלַּתְם בְּצַר לָהֶם" וכאשר הם מוכנים, הם באים לפני פרעה בדרישה, אשר יש מוכרת גם בתולדות אומות העולם: "... שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ לְאֹמֶר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָר ...". בעקבות סירובו של פרעה ליציאת בני ישראל, באו שבע מתוך עשר תמכות מצרים.

משך הפרשה - כשנה: בניסן ב"א תמ"ז היה מעמד הסנה. באייר הוכבדה העבודה ובתמוז באה המכה הראשונה: "מכת הדם". מכת הברד, האחרונה בפרשה הייתה בחודש טבת ב"א תמ"ח. בפרשה מובאים הנושאים הבאים:

- **הבשורה לעם ישראל** על הגאולה הקרובה. לפי מאמ הרב ד"ר דניאל פרבר בארבע לשונות של גאולה כנגד ארבעה בניסן - יחוסם של מנהיגי העם.
- **ההופעה בחצר פרעה** של משה רבינו ואהרון הכהן, מופת התנין וחיזוק לב פרעה
- **המכות הראשונות** - מכת הדם, מכת הצפרדעים ומכת הכינים
- **מכת ערוב** - הרמב"ן: "וכאשר יעלו החיות ממעונות אריות מהררי נמרים וישחיתו כל ארץ מצרים ראוי היה בטבעם שיבואו גם בארץ גושן, אשר היא מכלל ארץ מצרים בתוכה, לכך הוצרך לומר והפילתי את ארץ גושן, שתצלל כולה בעבור שעמי עומד עליה".
- סיבוב שני - מכת הדבר ומכת השחין
- **מכת הברד** - ותגובת פרעה: "חטאתי הפעם יהנה הצדיק ואני ועמי הרשעים, אך ללא תוצאה: "וַיִּחַזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה" - ההמשך בפרשת בא
- בתחילת הפרשה נאמר: "וְאַרְא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֶל שְׂדֵי" רש"י מפרש ואומר: "אל האבות". שואלים מה הוסיף רש"י על הפשט. הרב מרדכי אליהו כתב "ואולי זאת כוונתו (כאשר סיפר אליהו הנביא לרבי יהודה הנשיא) שצריך את כולם לשם אחד, ללמד שרק הכוח של שלושתם יחד יכול להביא גאולה". וכך כתוב בתלמוד שרק תפילת שלושת האבות ביחד עשויה להביא גאולה (מענייני הישועה, לפרשת וארא כ"ח טבת תשס"ט) במסכת בבא מציעא: "מעשה על אֶלְיָהוּ הנביא שהיה רגיל ללמוד בבית המדרש של רבי, וביום ר"ח אחד התעכב אליהו הנביא ולא בא. אמר רבי לאליהו הנביא: מדוע התעכבת מלבוא? אמר לו אליהו הנביא: הלכתי למערת המכפלה, הערתי את אברהם אבינו ושטפתי את ידיו כדי שיתפלל ואח"כ השכבתיו. וכן עשיתי ליצחק וכן ליעקב. שאל אותו רבי: מדוע לא הערת את שלושתם ביחד? ענה לו אליהו הנביא: אם הייתי מעיר את שלושתם ביחד הם היו מרבים בתפילה ומיד היה בא המשיח שלא בזמנו, לכן לא ניתנה לי הרשות להעמידם יחד. משמעות המעשה הזה הוא שרק צירוף הכוחות של שלושת האבות ביחד: כוח של חסד וגם כוח של תפילה, גם כוח של לימוד תורה וגם קדושת ארץ ישראל - רק כשכולם ביחד מצטרפים - אפשר להביא גאולה לעולם. את הדבר הזה צריך משה רבנו ללמוד כשהוא רוצה למלא את ציווי ה' להוציא את ישראל ממצרים ולהביא גאולה לעולם. לכן, בפרשה הזאת ובפרשה הקודמת העוסקות בגאולה מוזכרים שלושת האבות ביחד פעמים רבות. בני ישראל מגיבים לבשורת הגאולה באופו הבא: "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מְקַצֵּר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קֹשָׁה: ". רש"י מפרש: מקצר רוח - "כל מי שהוא מיצר, רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו". הרב בני לאו במאמרו על פרשת השבוע אדם הולך לפי שהכל הולכים מסביר את דבריו של רש"י על ידי הדגמת אדם הנמצא באמצע התקף של קוצר נשימה. "הוא מובהל

לטיפול תרופתי מהיר וקצר טווח: זריקת סטרואידים או משאף. תוך כדי חיפוש אחר הטיפול המידי עובר לידו אדם, ומספר לו על תרופה שמבקשת לטפל בבעייתו מורשה. התרופה נמצאת כעת בחו"ל ומיועדת להגיע לארץ בקרוב. מי יכול לשמוע לעצתו. אני נחנק ואתה מדבר אתי על תרופות עתידיות? שליטי מצרים לוחצים על עם ישראל ומשאירים אותו נטול נשימה. במצב שכזה אינו יכול להרים את הראש ולהבחין באפשרויות לחילוץ ממצב זה. ולכן ה' מצוה את משה: "לכן אמר לבני ישראל אני ה'". בסדר זה, אט אט, אולי יקלטו את הצפוי להם. רבי עובדיה ספורנו מפרט:

והוצאתי אתכם - מתחת סבלת מצרים. מיום התחלת הפכות י שקט השעבוד. והצלת - ביום בואת רעמסס, שתצאו מגבולס. וגאלתי - בטביעת המצרים בים, כמו שהעיד באמרו "ויושע ה' ביום ההוא" ולהלן יד, ט וכו', כי אחרי מות המשעבדים לא היו עוד עבדים בורחים. ולקחתי אתכם לי לעם - במעמד הר סיני. והשיא - לשון החמישית: והבאתי אתכם אל-הארץ - אל ארץ כנען הנצי"ב מולוה"ן בהעמק דבר מבאר את השלבים שבלשונות

הגאולה. שהרי "אי אפשר לציר שהא איש המוני - שהוא כעבד כנעני עומד בעבודת חומר ולבנים, ועלה במשך מועט למעלת ישראל, ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורה גדול של גילוי שכינה. ועל כרחך נדרש להעלות דעתו וצלמו של האדם לאט לאט. והוצאתי - במכת ערוב - הוסר קושי, הסבל העינוי - אך עדין היו עבדים. והצלתי - מכת הברד - הוסרה העבדות אך עדין לא נשלחו, שנאמר: "ולא שילח את בני ישראל" - מאז כתוב עם ישראל ולא "העם", ללמדנו שמאז החל להוקיר את ישראל והסיר מהם את העבודה. רק לא רצה לשלחם אלא להתנהג בהם בכבוד. וגאלתי - מכת הבכורות - יציאה לחרות. "העמק דבר" מציין כי היה שלב נוסף בהקלה והוא ב"מכת הדבר" "עודך מסתולל בעמי, לאמור: ועודך מחזיק במ - ראה להקל עוד ועשה מסילות חדשות איך לצאת ידי חובתו ורק שלא לשלחם לגמרי". אתה מחפש מסילות איך לעשות עמהם רק לבלתי שלחם. ובתרגום יונתן נאמר: "עד כדון אנת מתרברב בעמי" מפרש מסתולל מלשון: "סולו לרוכב בערבות" - והכוונה שאחר שהקל הרבה מעבודת ישראל ולא היה כדאי השעבוד אלא בשביל כבוד, להשתבח בעמים, שישראל עם ה' - המה עבדיו. בתחילת הפרשה מופיעה התגלות אלוהית תוך שימוש בשלושה "שמות" שונים של הקב"ה: "ויִדְבַר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'." וַאֲרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בָּאֵל-שֵׁדִי וַיְשָׂמֵהוּ ה' לֵאמֹר אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'." בהמשך אֶל-שֵׁדִי וַיְשָׂמֵהוּ שם ה' (וישמי ה' לא נודעתי להם). אין ספק שהשימוש בשמות השונים אינו מקרי וכונה עמוקה טמונה בשינויי השם.

הרב שמעון גולן עוסק בנושא זה והוא הקדים ואמר שבנושא זה גופו עסקה **פרופ' נחמה ליבוביץ ז"ל** בספרה **"עינונים בספר שמות"**. ראשית, עלינו לנסות להבין מהי המשמעות של "שמות" ביחס לקב"ה. כך שינוי בשמות רבה: "אמר לו הקב"ה למשה: שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשי אני נקרא. פעמים שאני נקרא בא-ל שדי, בצבאות, באלקים, בה'. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלוקים, וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא א-ל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה', שאין ה' אלא מידת רחמים שנאמר: ה' ה' אל רחום וחנון". כותב הרמב"ם: "כל שמותיו יתעלה הנמצאים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות, וזה מה שאין העלם בו אלא שם אחד, והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א (שם הוי"ה) שהוא שם המיוחד לו יתעלה, ולזה נקרא שם המפורש, ענינו שהוא יורה על עצמו יתעלה הוראה מבוארת אין השתתפות בה". מורה נבוכים" חלק א פרק סא ובדומה כתב גם רבי יהודה הלוי: "כל שמות הא-לוה חוץ מן השם המפורש הם סיפורים ותארים נוספים על עצמותו, שכולם שאולים מההתפעלויות שהנבראים נפעלים מגזרותיו וממעשיו. כך הוא נקרא רחום כאשר ייטיב לאדם... כך הא-לוה מכונה אצלנו לפי בחינת פעולותיו; פעמים בשם א-ל חנון ורחום ופעמים בשם א-ל קנוא ונוקם, אם כי הוא יתברך אינו משתנה מתואר לתואר". ("יכוור" (מאמר שני סעיף ב)) בדברי המדרש לעיל ראינו את ההבחנה בין שם אלוקים המייצג את מידת הדין (כשאני דן את הבריות אני נקרא אלוקים) לבין שם ה' המייצג את מידת הרחמים (כשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה'). לפי זה יש בפסוק הראשון של פרשתנו מעבר ממידת הדין (ויִדְבַר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה) למידת הרחמים

יכולה להיות במשמעות של ירושה וגם לא של ריבונות, לא של שליטה, לא של כיבוש ולא של נחלה. המשמעות היא של קשר עמוק עם סגולת הארץ וקדושת הארץ, באשר היא, בין אם שולטים בה כנעניים, מצריים, בבליים, רומאיים, שליטים ערביים או טורקים עותומניים. אין זה משנה דבר, כי ברית מילה קיימת תמיד.

הזיקה של בני אברהם, יצחק ויעקב אל האבות, אל מערת המכפלה ואל ברית המילה - היא ברית המעצבת את משפחת האבות, ואת כל אחד ואחד מזרעם שמתקשר ומתחבר אל משפחת האבות ואל הארץ, בתור ארץ האבות. הקשר הזה איננו תלוי היסטוריה או פוליטיקה, אלא קשר נצחי וסגולי, ברית שאיננה משתנית.

מערת המכפלה נשארה קברי האבות גם בעת ישיבתם של בני ישראל בארץ מצרים, ובכל הגלויות כולן. מכוחה של ברית המילה ושל ארץ כנען, אמר יעקב לבניו, להעלות אותו ולקבור אותו בארץ כנען.

מכאן למדו רבי אשתורי הפרחי מחבר "כפתור ופרח" (י, חלק א' עמוד רנ"ג) והחתי"ם סופר (שו"ת יורה דעה רל"ד) בדורות האחרונים, שקדושת הארץ וסגולתה איננה תלויה בדבר. היא לא תלויה בכיבוש יהושע, לא בעליית עזרא וגם לא בשום תנאים היסטוריים-הלכתיים - לא ב'קדושה ראשונה' ולא ב'קדושה שנייה' - אלא היא קיימת, עומדת ונצחית. לדעתי, כל זה נובע מברית המילה. היא המשמרת את המשפחה היהודית עם הקשר הסגולי-הנצחי, לאבות ולארץ האבות.

אבל **ברית בין הבתרים** תלויה בצורה מובהקת בתנאים ההיסטוריים. היא תלויה ביציאת מצרים שתיצור עם, שהרי הראשון שהכיר בעם ישראל כעם היה פרעה, באומרו "עם בני ישראל" (שמות א', ט). זהו עם בני ישראל שיצא ממצרים, יחזור לארץ האבות וינחל אותה כארץ מורשה, לממש בה את ברית בין הבתרים. בימי האבות, ברית בין הבתרים הייתה עלומה ונסתרת. היא הייתה שרויה בתרדמה, "במחזה", חבויה בחיק העתיד. כשהגיע הזמן, ברגע של יציאת מצרים, כבר יש אומה - הגיעה עתה של ברית בין הבתרים. במקום הזה, בהתחלה המחודשת הזאת של השליחות - מתחברות שתי הבריתות של אברהם לברית אחת של יציאת מצרים.

ג. פתיחת פרשת וארא - בין שתי הבריתות

בפסוקים הפותחים את פרשת וארא מופיעים שמות וביטויים הבאים מברית המילה, כמו גם מברית בין הבתרים. הבה ונעקוב אחרי הפסוקים במדויק:

"וידבר א-להים אל משה". זו לשון של **ברית המילה**, בה נאמר: "...וידבר אתו א-להים לאמר - אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים" (בראשית י"ז, ג-ד). "ויאמר אליו אני ה'". זו **ברית בין הבתרים**, שבה נאמר, "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (שם ט"ו, ז). "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל ש-די". זו **ברית המילה**, שנאמר בה, "...אני א-ל ש-די התהלך לפני ה' והיה תמיים" (שם י"ז, א). "ושמי ה' לא נודעתי להם". זו **ברית בין הבתרים**, שם נאמר, "אני ה' (שם ט"ו, ז). ולמה לא נודעתי להם? מפני שברית בין הבתרים נכרתה בתרדמה, "במחזה", בלילה, ולא נודעה עד כה. היא לא נודעה לאבות, שהרי לא התקיימה בימיהם, וגם לא הייתה אמורה להתקיים בימיהם. אכן, כך פירש רש"י: "לא הודעתי להם" אין כתוב כאן, אלא לא נודעתי להם, לא נתודעתי להם במידת אמיתות שלי, שעליה נקרא שמי ה', שהרי הבטחתי ולא קיימתי" ברית בין הבתרים עוד לא הגיע זמנה להתקיים. ועל כן, לא נודע "אני ה'" לאבות, ולא בעולם עד עכשיו.

"וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, את ארץ מגריהם אשר גרו בה". כל הפסוק הזה לקוח מ**ברית המילה**, שם מפורש: "והקמתי את בריתי ביני ובינך, ובין זרעך אחריך לדורתם לברית עולם, להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך. ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגריך, את כל ארץ כנען לאֶחָזֶת עולם..." (שם י"ז, ז-ח)

"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם, וְאָזַכְר את בריתי". "את בריתי", זו **ברית בין הבתרים**, כי רק בברית זו נאמר: "יָדַע תָּדַע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, וְעָבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם..." (שם ט"ו, י"ג) שם גם נאמר: "וגם את הגוי

(וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ אֲנִי ה'). הסיבה לכך מובאת במדרש רבה: "...לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, שנאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו, ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל אומר ה' למה הרעות לעם הזה... ועל זה נאמר שאותה חכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היו, כי מה האדם שיבוא אחרי המלך, וכי מה היה לו להרהר אחר מידותיו של הקב"ה... ועל דבר זה בקשה מידת הדין לפגוע במשה. הדא הוא דכתיב: וידבר אלקים אל משה. ולפי שנסתכל הקדוש ב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונהג עמו במידת רחמים. הדא הוא דכתיב: ויאמר אליו אני ה'."

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א
שבוע שעבר: ז – עבודות באדמה
השבוע: ח – עבודות העץ ושימורו

נחזור על כלל המלאכות: זריעה, זמירה וחרושה, אסורות מהתורה, ולכן בכל מצב אסור לעשותן. אבל כל שאר המלאכות שמכשירות את הקרקע ומסייעות לצמיחת העצים וגידולי השדה אסורות מדברי חכמים. אם הן מכשירות את הקרקע, הרי הן תולדות של מלאכת חורש, ואם הן מסייעות לצמיחה הרי הן תולדות של מלאכות זורע וזומר. ואף שאיסורן מדברי חכמים, העושה אותן דרך קבע כבכל השנים כדי להשביח את שדהו ועציו, מבטל מצוות עשה מהתורה, שצוותה לשבות בשביעית (לעיל א). וכשיש צורך לעשותן כדי למנוע נזק, אף אם צריך לטרוח בהן הרבה, אין בהן איסור. ומכאן נמשך לפרטי ההלכה: אסור מדברי חכמים לתלוש עשבים שוטים או לכסח אותם בחרמש או לרסס אותם בחומרי הדברה, כי יש בזה תועלת לשדה ולעצים. אבל כאשר העשבים גורמים נזק משמעותי לעצים או לצמחי הנוי – מותר להסירם. וכן מותר להסירם במקום שיש חשש שנחשים ועקרבים ימצאו בהם מסתור, או שעל ידם תתפשט שריפה. בכל מקום שאפשר, יש להסיר את העשבים המזיקים בכיסוח או ריסוס ולא על ידי עידור או תלישת העשבים שמשביחים את הקרקע יותר, אבל בליט ברירה גם זה מותר. יש מחמירים ואוסרים לרסס עשבים שוטים, משום שיש בהם קדושת שביעית לפי שהם ראויים למאכל בהמה וממילא אסור להפסידם. אולם מצינו במשנה ח, א, לגבי צמח שראוי לשימושים שונים, שדעתו של האדם היא הקובעת אם יחשב כמאכל אדם או מאכל בהמה או עצים שאין בהם קדושת שביעית. הרי שגם צמח שראוי למאכל בהמה, אם בפועל אין רגילים להאכיל בו אותה, אין בו קדושת שביעית. וכן רגילים להורות (ע"י משפטי ארץ ד, 24; באהלה של תורה ג, כז). ולכן מותר לרסס ולקטול עשבים שוטים. והרוצה להדר, ישתמש מתחילה במונעי נביטה. אסור לסמוך עצים צעירים על ידי עץ כדי שיצמחו ישר לגובה או כדי שענפיהם יתפרשו לצדדים. אבל אם הסמיכה הכרחית כדי למנוע מהם נזק – מותר (שבת הארץ א, ה, יג).

כאשר עצי פרי נטועים בצפיפות, אסור לעקור מקצתם כדי שלא יזיקו זה לזה בצמיחתם. ואמנם אין בזה איסור זמירה מהתורה, הואיל ואין קוצצין את ענפי העץ שרוצים לעודד את צמיחתו, אבל מדברי חכמים הדבר אסור. וכאשר כוונתו לעקור את העצים לצורך הסקה, למרות שיש לו תועלת גם מדילול העצים, מותר לו לקצוץ את העצים. וזה בתנאי שהוא עוקר עץ אחד או שניים ברציפות, אבל אם היה צריך לעקור שלושה עצים, יחתוך אותם סמוך לאדמה ולא יוציאם מהשורש, כדי שלא יראה כמכשיר את שדהו לזריעה או נטיעה (משנה שביעית ד, ד; שבה"א א, יח). ואם העצים המיותרים ממש מזיקים, עד שאם לא יעקרו אותם בשביעית יגרם לעצים הנותרים נזק משמעותי שיימשך לשנה השמינית, מותר לעקור את המיותרים גם כשאין כוונתו להשתמש בעצים להסקה. **שבוע הבא בעז"ה: ח – עבודות העץ ושימורו**

שבט

חודש האחד עשר למניין החודשים וחמישי מתשרי. באכדית ובעברית שבט משמע מקל מטה. באשורית "שבטו" - מכה. למרות ששמות החדשים שבשימושנו בבליים המשמעות העברית ברורה. מוזכר במקרא "ביום עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ, הוּא־חֹדֶשׁ שֶׁבֶט, בְּשֵׁנַת שְׁתַּיִם לְדְרִיגָתוֹ, הִנֵּה דְבַר־ה' אֶל־זַכְרְיָהוּ בְּרִבְקָתָהּ בְּרֹעֲדוֹא הַנְּבִיא לְאִמֶּר" (זכריה, א, יז). שבטו – אשר. מזלו דלי. ראש חודש חל בימים ב, ג, ד, ה, ש. צירופו השמי הייחיה והוא יוצא ברי"ת מן הפסוק – "המר ימירנו והיה הוא". האות שלו – צדי (צדיק). דורשי רשומות דרשו חודש זה בראשי תיבות: "שנשמע בשורות טובות". סמל מזל החודש הוא דלי. בספרות החסידית מוסבר הדבר על פי הכתוב "יזל מים

אשר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי, ואחרי כן יצאו בְּרַכְשׁ גדול" (שם, י"ד). ברור שזכירת "בריתי" מכוננת לברית בין הבתרים, ושני הפסוקים הפותחים במילה "וגם", מכוננים לשתי הבריתות.

אם כן, פסוקי וארא משלבים את **ברית המילה עם ברית בין הבתרים**, את **ברית המשפחה עם ברית האומה**. את משפחת האבות, שברית הזהות שלה היא ברית מילה, עם ברית האומה והארץ שעתידיה להתקיים ולהתממש רק ביציאת מצרים ובכניסת בני ישראל לארץ כריבוניים, כנוחלים את הארץ "לרשתה".

החיבור של שתי הבריתות הוא עיקרה של הפרשה הזאת. הפרשן היחיד שפירש כך את הפרשה הוא רש"י, אשר הביא בהרחבה את הפסוקים, וההקבלות שבפסוקים מוכיחות כדבריו (אלא שרש"י לא פירש תמיד לאיזו ברית הכוונה). אם אנחנו עוקבים אחרי הביטויים בפסוקים, אנחנו מבינים שמדובר כאן בשתי הבריתות המשתלבות לאחת.

"לכן, אָמַר לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, והצלתי אתכם מִעֲבָדָתָם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה, ובשפטים גדלים". כל זה קיום של **ברית בין הבתרים**, כי "אני ה' " וכן "ואחרי כן יצאו בְּרַכְשׁ גדול" נאמרו בברית בין הבתרים, וגם העבדות והעינוי נזכרו בברית בין הבתרים.

אבל, הפסוק הבא חוזר שוב לברית המילה: "ולקחתי אתכם לי לעם, והייתי לכם לא-להים". "להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך" נאמר **בברית המילה** (שם י"ז, יז), וזאת נקודת השיא במצוות המילה, וזו המשמעות של הברית – "להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך". קשר הזהות בין משפחת האבות לבין א-להים שמתגלה להם הוא בביטוי "אני אל ש-די" (שם, א). לקראת יציאת מצרים, הגיע הזמן **לחבר את ברית המשפחה עם ברית האומה, את ברית המילה עם ברית בין הבתרים**. לכן ממשיך הפסוק: "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא-להים, וידעתם...". ואכן, **בברית בין הבתרים** נאמר: "קָדַעַ תְּדַעִי" (שם ט"ו, י"ג). ומה עלינו לדעת?

"וידעתם כי אני ה' א-להיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". הביטוי המחבר "**אני ה' א-להיכם**" מופיע **לראשונה בתורה** במקום הזה **החיבור המתוכנן הזה בין שתי הבריתות בספר בראשית עד כדי ביטוי אחד המכיל את שתיהן, מפרוך לגמרי את ההפדרה 'הביקורתית' בין 'מקורות' שונים, במיוחד בפרשיות הבריתות שהיא אבן בוחן מרכזית.. ומכאן ואילך, הוא יהיה הביטוי המובהק של יציאת מצרים. אנחנו אומרים אותו פעמיים בכל יום בסיום הפרשה האחרונה של קריאת שמע: "אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, להיות לכם לא-להים, אני ה' א-להיכם" (במדבר ט"ו, מ"א) הביטוי הזה הוא בדיוק החיבור של שתי הבריתות שנכרתו עם אברהם אבינו. זה הביטוי של ברית המילה עם הביטוי של ברית בית הבתרים. בברית המילה נאמר: "להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך" (בראשית י"ז, יז) ובברית בין הבתרים נאמר: "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (שם ט"ו, יז) "וידעתם" – "קָדַעַ תְּדַעִי" – את זאת עלינו לדעת!**

הפסוק האחרון משלים את קיום ברית בין הבתרים בארץ: "והבאתי אתכם אל הארץ, אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אתה לכם מורשה, אני ה' ". "אני ה'" זה הפתיח של **ברית בין הבתרים**. גם "הארץ" זה ביטוי של ברית בין הבתרים. "לזרעך נתתי את הארץ הזאת..." (בראשית ט"ו, י"ח). בברית מילה נאמר "ארץ כנעני". אך העיקר הוא הביטוי "מורשה", כי "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה", זה הביטוי המאפיין את ברית בין הבתרים. לא מדובר בפסוק הזה בביקור בארץ, ואפילו לא בשיבה בה כמשפחה כמו האבות או כמו יהודים בכל הדורות ובכל הגלויות. אלא, "והבאתי אתכם אל הארץ" - כעם ריבוני, כעם שנחל אותה ומממש את ברית בין הבתרים כעם עצמאי, שנוצר מבני אברהם ליצחק ויעקב ביציאת מצרים.

אברהם, יצחק ויעקב מופיעים כאן פעמיים, בתחילה ובסוף: "ווארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל ש-די". זו **ברית המילה**. "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה

מדליו זרעו במים רבים", ומכיוון ששבת יוצא אחרי שרוב גשמי העונה ירדו, ובורות המים היו מלאים, והיו שואבים מים ממרומי הבור בעזרת דליים. במגילה Q3184 ממגילות ים המלח המזל הפותח וסוגר את חודש שבת הוא מזל דגים. ההתחדשות והטיהור והם מבליטים את ברכת העולם, ברכת שמים מעל וברכת תהום רובצת תחת. שני סוגי מים הם בעולם, מים עליונים שמעל לרקיע ומים תחתונים אשר מתחת לרקיע ואלוקים הפריד ביניהם, כמו שכתוב "ויעש אלוקים את הרקיע ויבדל בין המים..." מעשה זה רמוז במלה מים, המורכבת משתי "ממין" שהם סמל של מים כשהיוד המזכירה את שמו של הקב"ה מבדילה ביניהם.

ולשני סוגי המים ישנם מקורות שונים. המים העליונים – מקורם בעבים ובעננים המרחפים על פני שמים ולמים התחתונים – ישנם מקורות בעמקי האדמה – בתהומות סגורים, ומכאן גם שני סוגי מים"ם שהוא אות המים, מ"ם פתוחה, שבה פתח פתוח כלפי מטה, המסמלת את המים העליונים היורדים לאדמה ומ"ם סגורה – שהם המים הסגורים שבתוך האדמה.

ההפרדה בין מים עליונים ומים תחתונים היא ברורה וגלויה. אנו רואים במו עינינו מים הבאים מן השמים ואנו רואים במו עינינו מים תחתונים הנמצאים בעומק האדמה, כשחופרים בורות ובארות מוצאים בהם מים רבים. "בשנת שש מאות שנה לחיי נח, בחודש השני – בשבעה עשר יום לחודש בעצם היום הזה, נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו", ושני סוגי המים, העליונים והתחתונים – התערבבו ביחד והתפרצו על פני העולם והחריבו אותו כליל "וימח את כל אשר על פני האדמה" ואז נשבע אלוקים שלא להביא יותר מבול לעולם, ושני סוגי המים נשארים נפרדים ולא מתערבבים.

פיוט

במשנה מסכת ראש השנה נזכר ט"ו בשבת כראש השנה לאילן (למעשר פירות האילן), שאין מעשרים מפירות שחנטו לפניו על פירות שחנטו לאחריו (כדברי חנוך אלבק בפירושו למשנה ר"ה א, א) – לפי דעת בית הלל (א בשבת לדעת בית הלל) לבד מעניין 'מנהלי' זה, אין ט"ו בשבת מצויין במקורותינו הקדומים כיום שניחן בצביון חגיגי משל עצמו ורבים טועים, כנראה, לסבור שאכן נעדר צביון כזה. אוצרות השירה העברית מנבלי הגניזה הקהירית שינו את התמונה גם כאן. מנחם זולאי (1901 – 1955), חוקרם החלוצי ורב המעוף של פיוטי הגניזה, גילה ביניהם שתי מערכות-פיוט שנועדו להיאמר בציבור מפי החזן, במסגרת חזרת הש"ץ על תפילת העמידה (שחרית?), ביום ט"ו בשבת. שתי 'קרובות י"ח' אלה מרשימות בנינון המשוכלל, בעושר לשון וביריעה הססגונית של נציגי עולם הצומח המאוזכרים בהן. לדוגמה, פתיחתה של אחת משתי הקומפוזיציות הללו, הפשוטה יותר בתבניתה מתייחן (כככתב היד מן הגניזה):

אָדָר נְזִיל יִשַׁע תִּזְיֵל לְהַמוֹנֵי
אֲגוֹז יִפְרִיחַ לְמַעֲדֵינֵי
בְּרֵאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן אֲמֵץ אֲמוֹנֵי
"כִּי שָׁמַשׁ וּמָגֵן ה' "

טוריהן השניים של המחרוזות הסדירות ביצירה מזכירים מינים ממיני הצמחים: זכות הבכורה – במחרוזת הראשונה שלפנינו - ניתנה לאגוז (שהאיל"ף שבראש שמו מספקת את האיל"ף הנדרשת לשם האקרוסטיכון האלפביתי). מתוך פסיפס הבקשות שבטורים אלה מצטייר ייחול לשנה פוריה וברוכת יבולים, המתפרט במחרוזות הבאות לגבי צמחים מגוונים מאוד. יש ביניהם הן משבעת המינים, שנמשלו לישראל (כגון 'זית רענן המשול ביעקב'), הן עצי פרי אחרים (דוגמת האגוז שבמחרוזתנו, או 'חרוב ימתיק, וברכה בו להללך') ואפילו צמחי נוי שאינם מניבים פרי נאכל ('ידלב יאריך בקומה'; 'ורד יזהיר ואל יכאיר [=ייתכער, ייבול'] בראש טורה השלישי של כל מחרוזת ניצב הצירוף הקבוע 'בראש שנה לאילן', אשר מצוין בהבלטה את המועד החגיגי שלשמו חוברה היצירה. בטור הרביעי, החותם, מובאת לשון פסוק (סיומת מקראית), אשר רומזת למטבע החיתום של הברכה שכנגדה עומדת המחרוזת. הפסוק שבסיום המחרוזת שלפנינו – 'כי שמש ומגן ה'" (תהילים פד, יב) - מתקשר בלשונו אל מטבע החיתום 'ברוך אתה ה', מגן אברהם', המסיימת את החטיבה (ה'ברכה') הראשונה בתפילת העמידה, שבמסגרתה נאמרה מחרוזת זו. את שתי הקרובות ההדיר זולאי במלואן במאמר שראה אור רק אחרי מותו בדמי ימיו; חיבר אותן חיבר פיסן בשם יהודה הלוי בן הלל, שפעל ככל הנראה בארץ ישראל בסביבות המאה

לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אתה לכם מורשה, אני ה' ". זו **ברית בין הבתרים**.

אפשר לדמות את כל זה לנהר זורם על פני השטח, מתפתל בין ההרים וחורץ לעצמו את אפיקו - ובמקביל אליו זורם נהר תת-קרקעי, סמוי מן העין, שניזון ממי תהום. הנהר הגלוי הוא כמו **ברית המילה המשפחתית**, והנהר הסמוי הוא כמו **ברית בין הבתרים**, שכל ימי האבות הייתה חבויה בחיק העתיד.

במקום מסוים פורץ הנהר אל מרחבים חדשים, אל נוף חדש, ושינוי פני השטח מביא את הנהר התת-קרקעי לבקוע אל פני השטח בסדרה של מעיינות גדולים. הנהר הראשון הופך לנהר ענק, ומכאן, גם אוניות יכולות לשוט בו. לעיתים יש לו גם שם חדש, אבל הוא באמת **בנוי מהנהר הגלוי, ומהנהר הסמוי שפרץ, ונתאחדו שניהם לאחד**.

אכן, הבנת הפרשה הזאת לא קלה. הרבה קיתונות של דיו נשתפכו עליה. פרשנים רבים (ביניהם הרמב"ם והרמב"ן) הסבירו אותה על ההבדל בדרגת הנבואה בין האבות לבין משה. אנתנו נצמדנו אל הביטויים, המילים והרמיזות שבפסוקים, והלכנו בעקבות רש"י.

ד. בני ישראל אינם שומעים – ואיך ישמע פרעה?

אם הפרשה הזאת הייתה כל-כך קשה על הפרשנים, כל שכן שהיא הייתה קשה לבני ישראל הסובלים. השליחות שבאה ממעמד הסנה נתקבלה על ליבם ועל דעתם בשעתו, כפי שנאמר בפרשה הקודמת: "ויאמן העם, וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל, וכי ראה את עֲנָיִם, וַיִּקְדוּ וַיִּשְׁתַּחוּ" (שמות ד', ל"א) אולם אז בא הייאוש הגדול, גם של משה, מפני גזרת התבן והחמרת השעבוד.

הדיבור הראשון בפרשת וארא נתקל בתחילה בחומה אטומה. באי יכולת לשמוע, לקבל או להבין.

כאשר קוראים את הפרשות על הסדר, מבינים שבני ישראל לא יכלו לשמוע לפרשה זו מפני גזרת התבן והייאוש והתסכול שכבר באו על שליחות הראשונה ממעמד הסנה.

אבל, כאשר קוראים את הפרשה הזאת בפני עצמה, כהתחלה מחודשת, אפשר בהחלט לומר שהחיבור של שתי הבריתות לברית אחת, שביארנו לעיל, הוא חזון כה מופלא, כל כך בלתי נתפס, עד שבני ישראל לא שמעו אליו כי לא הבינו ולא יכלו לקבל.

כאמור, עד היום הזה הפרשה הזאת נחשבת פרשה קשה על הפרשנים כולם, וכל שכן לבני ישראל בסבלם הקשה – על כן נאמר בסופה: "ולא שמעו את משה מִקְצֵר רוח וּמַעֲבֵדָה קִשָּׁה". סדר הדברים כאן הוא הפוך לסדר שמצאנו בפרשת שמות. בפרשת שמות הוויכוח של משה עם ה' קדם לשליחות, כולל טענת "כבד פה וכבד לשון אנכי". כאשר משה הגיע אל בני ישראל הם דווקא שמעו והאמינו, אלא שאז בא השבר הגדול של גזרת התבן, עם התסכול והייאוש, ו"למה זה שלחנתי?" (שם ה', כ"ב). בפרשתנו, לעומת זאת, הדיבור של ה' אל משה הוא נגב מאוד, הוא כולל את הכל, הוא מחבר את שתי הבריתות לברית אחת, לחזון מופלא ועמוק ורחוק מכדי לתפוס אותו, משה הלך לדבר אל בני ישראל, שלא שמעו אליו, ורק אז מתחיל הדיון על "איך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים".

ה. מי הם אהרן ומשה – בין שמות לווארא (ספר יוחסין) גם ההבדלים העמוקים בין השליחות בפרשת שמות (מעמד הסנה), לבין הדיבור והמכות בפרשת וארא, אינם יכולים להיחשב 'מקורות שונים' של 'סיפורי' שעבוד מצרים, כי שם ה' הוא המוקד בשתי הפרשיות יחד עם זכרון האבות, ההבחנה הלשונית בין 'אני' ל'אנכי' ניכרת בשתייהן, וההבדלים הגדולים ביניהן מוסברים היטב בתורה כשני שלבים בשליחות ובעימות מול פרעה – אף מסתבר, שזמן רב חלף בין שתי הפרשיות, שהרי משה היה צעיר במעמד הסנה, ובן 80 בהתייצבו לפני פרעה, במכות מצרים! על תמיחת משה של "איך ישמעני פרעה", יענה ה', בדיוק כמו בסיום מעמד הסנה, "אהרן אחיך". אבל, התשובה הזאת תבוא רק בשלב הבא, מפני שהתורה עוצרת פה ומפסיקה כדי להסביר לנו מי הם משה ואהרן. גם דבר זה נעשה בניגוד גמור לפרשת שמות. הסיפור בפרשת שמות על לידתו של משה, גידולו בבית פרעה ובריחתו לארץ מדין, כולו סיפור של נשים (כבר בפרשיית המיילדות, שהתחכמו והצילו מול פרעה) והוא מופיע כמעט בלי שמות. הדמויות המרכזיות מכוונות בו

העשירית ואולי עוד קודם לכן. צמד יצירות זה כשלעצמו די בו כדי ללמדנו כי היו לפני כאלף שנים קהילות שציינו את ראש השנה לאילן באופן חגיגי בעליל, באמצעות שילוב קומפוזיציות שיריות ייחודיות, מעוטרות להפליא, בעיצומו של מעמד תפילת הרבים בבית הכנסת. הדבר מתקבל על הדעת בזוכרנו כי, כדברי עזרא פליישר, ענייני הטללים והגשמים היו קרובים אל לבם של פייטני ארץ ישראל, לפי שקהלם, ולעתים אפילו הם עצמם, עסקו עדיין מן הסתם בעבודת אדמה וזקוקים היו לרחמי שמיים בשביל לשבוע לחם ובשביל לפרנס את ביתם. זיקה ישירה אל חיי עובד האדמה ניכרת, לעתים קרובות, בקטעי הטל והגשם. התמונה הניתנת בהם מחיי היומיום של האיכר היושב על אדמתו, על תקוותיו וחרדותיו, רבת רושם היא לעתים בפרטיה המגוונים. [המחרוזת שלעיל נפתחת אכן בבקשה לגשם (כידוע ט"ו בשבט חל בעונת הגשמים); אכן, אותה זיקה לחיי עבודת האדמה, המתגלמת בפיוטים הקדומים לטל ולגשם שנאמרו בפסח ובסוכות, ניכרת בעליל גם ביצירות שהקדיש הפייטן יהודה הלוי בן הלל לט"ו בשבט, מאות בשנים לפני היווצרותם של מנהגי 'סדר ט"ו בשבט' בחוגי המקובלים.

מספר האגדה

מדרש תנחומא, פרשת בא, סימן ד.

בְּטַכְסִיס שֶׁל מַלְכִים הֵבִיא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת הַמְּפֹת. מְלֶכֶת בְּשָׂר וְדָם כְּשֶׁמְדַבֵּר מוֹדֶת עָלָיו מֵה עוֹשֶׂה? מְשַׁלַּח עֲלֵיהֶם לְגִיוֹנוֹת וְהֵם מְקִיפִים עָלָיהֶם. בְּתַחֲלָה סוֹכְרֵי אֲמַת הַמַּיִם שְׁלָהֶם; חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא מִבֵּיא עֲלֵיהֶם קוֹלָנִים;

חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא יוֹרֶה בָהֶם חֲצִים;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא מִבֵּיא עֲלֵיהֶם בְּרָבְרִים;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא מִבֵּיא עֲלֵיהֶם דְּרוֹלְמָסָא;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא זוֹרֵק בָהֶם נֶפֶט;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא מְשַׁלֵּיף עֲלֵיהֶם אֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא מְגַרֶה בָהֶם אוֹכְלוֹסִין חֲרָבָה;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא אוֹסֵר אוֹתָם בְּבֵית הָאֶסוּרִים;
 חֲזָרוּ – מוֹטָב, וְאִם לֹא הוֹרֵג גְּדוֹלִים שְׁבָהֶם.

כִּן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּתַחֲלָה סוֹכְרֵי אֲמַת הַמַּיִם שְׁלָהֶם – וְיִהְיֶה לְדָם יִאֲרִיחֶם" (תהילים עח, מד);
 בְּתַחֲלָה סוֹכְרֵי אֲמַת הַמַּיִם שְׁלָהֶם – אֵלֶּה הַצְּפָרְדֵּי עֵיִם, שְׁשָׁרְקוּן הִנֵּה קֶשֶׁה לָהֶם בְּיוֹתֵר;

לֹא חֲזָרוּ, יָרָה עֲלֵיהֶם חֲצִים – אֵלֶּה הַפְּנִים, שֶׁהֵיוּ נִכְנָסִין בְּגוֹפֶם שֶׁל מְצָרִים כְּחֵץ זֶה;
 לֹא חֲזָרוּ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָבְרִים – זֶה עָרֵב;
 לֹא חֲזָרוּ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם דְּרוֹלְמָסָא – זֶה הַדְּבָר, וְהֵרַג אֶת מְקַנְיָהֶם;
 לֹא חֲזָרוּ, זָרַק בָהֶם נֶפֶט – זֶה הַשְּׁחִין;
 לֹא חֲזָרוּ, הִשְׁלִיף עֲלֵיהֶם אֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת – זֶה הַבְּרָד;
 לֹא חֲזָרוּ, גְּרָה בָהֶם אוֹכְלוֹסִין חֲרָבָה – זֶה הָאֲרָבָה;
 לֹא חֲזָרוּ, חִבְּשָׁם בְּבֵית הָאֶסוּרִים – זֶה הַחֶשֶׂד;
 לֹא חֲזָרוּ, הִרְג גְּדוֹלִים שְׁבָהֶם – "וְהָיָה כָּל בָּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יב, כט).

כָּל מֵה שֶׁחֲשָׁבוּ הַמְצָרִים עַל יִשְׂרָאֵל, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם: חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו שׂוֹאֲבִים מִיַּמֵּיהֶם, לְפִיכֵן – וְיִהְיֶה לְדָם יִאֲרִיחֶם" (תהילים עח, מד);
 חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו טוֹעֲנִים פְּרָגְמַטִּיָּהֶם, הֵבִיא עֲלֵיהֶם צְפָרְדֵּי עֵיִם וְהֵיוּ מְטָרְפִין אוֹתָם;

חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו עוֹשִׂים לָהֶם בְּאֶרֶץ – הַרְחִישׁ אֶת הָאֲרֶץ פְּנִים;
 חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו טוֹעֲנִים אֶת בְּנֵיהֶם כְּפִדְגוֹג זֶה – שְׁלַח בָּהֶם עָרֵב: אֲרִיֹת, זְאֵבִים, נְמָרִים וְדְבִים וְיִתְשִׁים.
 הָיוּ לְמְצָרֵי חֲמִשָּׁה בְּנִים וְהָיָה נוֹתוֹן לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיאֵם לְשׁוֹק בְּיָדוֹ.
 בָּא אֲרִי נוֹטֵל אֶחָד, זְאֵב – אֶחָד, דֵּב – אֶחָד, נְמָר – אֶחָד, נָחַשׁ שָׂרָף – אֶחָד.

הִנֵּה יִשְׂרָאֵל נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מְצָרֵי לְבָדוֹ.
 אוֹמֵר לוֹ הַמְצָרֵי: הֵיכֵן בְּנִי?
 אוֹמֵר לוֹ יִשְׂרָאֵל: שֵׁב וְאֲנִי אַעֲשֶׂה לָךְ חֲשָׁבוֹן:
 בָּא אֲרִי נוֹטֵל אֶחָד וְהֵזָאֵב – אֶחָד, הַדְּב – אֶחָד וְהַנְּמָר – אֶחָד, וְנָחַשׁ שָׂרָף – אֶחָד.
 חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו רוֹעִים אֶת מְקַנְיָהֶם – שְׁלַח אֶת הַדְּבָר בְּמְקַנְיָהֶם;
 חֲשָׁבוּ שִׁיְהִיו לָהֶם בְּלָנִים – הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁחִין;

"בת לוי", "אחתו", "בת פרעה", ואחר כך "שבע בנות" של "כהן מדין". זהו הסיפור שהוביל למעמד הסנה. הסיפור של פרשת וארא מוביל אל משה ואהרן ביחד, כבנים של עמרם ויובד. כאן שולטת שיטת היוחסין הגברית. כדי להכיר ולדעת ולהבין מי הם משה ואהרן ביחד, מהיכן צמחו ומאיפה באו, מתארת התורה את ספר היוחסין של שבת לוי ספר היוחסין מתחיל בבני ראובן ובני שמעון, רק כדי להגיע לבסוף לבני לוי... התורה עוברת מבני לוי למשפחת עמרם, משם לאהרן ומשה ולמשפחת אהרן. לא במקרה, אשתו של משה וכן בניו, שרק הם נזכרו בפרשת שמות, אינם נזכרים כאן – עובדה המבליטה גם היא את הניגוד בין שתי הפרשיות. הפסוק הפותח את ספר היוחסין להבנתו (שם ו, י"ג), בא לסכם את הדיבור הרשמי של ה' עם משה ואהרן בכל הפרשיות האלה, עם המטרה הכללית של יציאת מצרים, ככותרת ופתיח לספר היוחסין ספר היוחסין מתחיל בבני ראובן ובני שמעון, רק כדי להגיע לבסוף לבני לוי. רק אחר-כך, חוזרת התורה לזיכרון בין ה' ומשה על שפתו הערלות, ועל השאלה איך ישמע אליו פרעה. אני מפרש, אם כן, את הפסוק: "אלה ראשי בית אבתם" (שם ז, י"ד), בתור המשך לפסוק הקודם. כך, פסוק זה מסביר בדיבור "אל משה ואל אהרן" את המטרה של ספר היוחסין, שאין בו בני ישראל כולם, אלא חותר אל משה ואהרן.

כל הדברים המקופלים ורמוזים בספר היוחסין 'הגברי' הזה המלא שמות, נישואין ולידות, שונים כל כך מהסיפור 'הנשי' בפרשת שמות. בפרשת שמות מסופר על מיילדות המתחכמות ומצליחות מול פרעה, על אמו של משה ואחותו ובת פרעה, ומשה שלא יכול לסבול אפילו עוול קטן כמו דחיקת הבנות לסוף היום על הבאר במדין. אולם, כשפרעה הפעיל כוח אפילו משה התייאש. בפרשת וארא, לעומת זאת, נפתח העימות הכוחני הגדול, שמשה לא רצה בו, אך פרעה בחר בו. גם הציווי והדיבור של פרשת וארא, עם חיבור הבריתות, שונים מאלה של מעמד הסנה, שיש בו 'אותות' ולא בריתות. בהתאם לכך, במעמד הסנה, אחת ממילות המפתח היא 'אנכי': לא כך מחלק המנהג של העולים לספר התורה, שמסמן את העולה 'שני' ב'אלה ראשי בית אבתם'; אבל לדעתו, זהו פשוטו של מקרא. "אנכי א-לוהי אביך א-לוהי אברהם א-לוהי יצחק וא-לוהי יעקב" (שם ג, ו) משה ענה ושאל: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?" (שם, י"א) ו-ה' אמר לו: "...זהו לך האות כי אנכי שלחתיך" (שם, י"ב) גם בכל ההמשך התנהל הוויכוח במילת 'אנכי'. לעומת זה, בפרשת וארא, מילת המפתח היא "אני ה'". התורה מבחינה בין "אני ה'" לבין "אנכי...". למעשה, בין 'אני' ו'אנכי' יש הבדל משמעותי בלשון התורה. 'אני' הוא החיווי הפשוט, הרגיל, המוצק ומה שנראה ברור לעיני כל. בהקשר שלנו, זהו "וידעתם כי אני ה' א-להיכם" (שם ו, ז). לעומת זה, 'אנכי' נאמר במקום שיש פער, מתח וחרדה, במקום שיש צורך בהבטחה, בהתחייבות ובשבועה, וגם בקריאה שיש בה תביעה עמומה. יעקב התייצב לפני יצחק במצוות אמו, ואמר בחרדה עצומה: "אנכי עשו בכרד" (בראשית כ"ז, ט"ט), ואילו עשו אמר בפשטות: "אני בנך בכרד עשוי" (שם, ל"ב). כאילו התכוון לומר, 'מה השאלה הזאת?!'.

כאשר יצא יעקב לפדן ארס, נאמר לו בחלום, תחילה על הידוע מאבותיו: "אני ה' א-להי אברהם אביך וא-להי יצחק, הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" (שם כ"ח, י"ג) אולם, ביחס לחרדתו הגדולה של יעקב, שעמד לעזוב את הארץ, נאמר לו בהמשך: "והנה אנכי עמך, ושמרתך בכל אשר תלך וְהִשְׁבַּתִּיךָ אל האדמה הזאת, כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך" (שם כ"ח, ט"ו) גם כשיעקב ירד למצרים, נאמר לו: "אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה" (שם מ"ו, ד); מכוח זה אמר יעקב לפני מותו: "אנכי אתה והיה א-להים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם" (שם מ"ח, כ"א) כך אמר גם יוסף לפני מותו: "הנה אנכי מת, וא-לוהים פקד יפקד אתכם, והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב" (שם נ, כ"ד) השליחות ממעמד הסנה נוסחה כמעט כולה בסגנון 'אנכי', ורק פעם אחת נאמר שם 'אני' כצופה לעתיד, ובסגנון פרשת וארא: "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך, ולא ביד חזקה – ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן, ואחרי כן ישלח

אתכם... (שמות ג', י"ט-כ') ואכן, השליחות הראשונה הגיעה למבוי סתום, כי פרעה בחר בעימות כוחני, ומשה חזר אל ה' ואמר "למה זה שלחתיני" (שם ה', כ"ב). הדיבור המחודש בפרשת וארא הפותח ב"אני ה'" לא ייתקל עוד בשום משבר של ייאוש. אף על פי שכל מכה ומכה תסתיים בסירוב מצרי, באי-השגת המטרה באותו רגע, אבל הרצף של "היד החזקה" הקנה ביטחון למשה ואהרן, והלחץ עבר אל פרעה. בפרשת וארא, כאשר משה אמר "הן אני ערל שפתים, ואיך ישמע אלי פרעה?" (שם ו', ל'), באה התשובה: אהרן אחיך יתמודד ויפתור את בעיית ערל שפתים. "אני ה'" יתגלה למצרים בשרשרת המכות, עד "וידעו מצרים כי אני ה'", ולבסוף "והוצאתי את בני ישראל מתוכם" (שם ז', ה').

פרפראות לפרשה

*"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" פרק ו' פסוק ג' וארא- ראשי תיבות: ואני אלוקים ראיתי אבות (אברהם יצחק ויעקב) כותב הספרונו: לא נודעתי להם, באותו המראה ולא שינתי בעדם שום טבע.

*"וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה" פרק ו' פסוק ד' (ארץ) כנען= 190 בגימטריא קץ= 190. כאן רמזו קץ השעבוד והבטחת הקב"ה את ארץ ישראל לעם ישראל. ארץ מגריהם אשר- אותיות רגש, תמיד יש רגשות עזים לאדם למקום מגוריו הקודם, מגריהם= 298 בגימטריא חצר= 298. מגריהם- זה הבית עם החצר, השבטים באו מכנען למצרים והקב"ה גואל אותם משעבוד מצרים וחוזרים למקום מגוריהם בא"י.

וארא - אני יודעני

א-אצבע	ב- ברד	ג-גבעול	ד- דבר
ה- הפליתי	ו- והבאתי	ז-זכרי	ח- חמרים
ט- טרם	י- יאור	כ- כינים	ל- לבני
מ- מסתולל	נ-נביא	ס- סתרי	ע- ערל שפתים
פ- פותיאל	צ- צפרדעים	ק-קולות	ר- רשעים
ש- שחין	ת- תנינים		

ספור לשבת

אחרי שנפטר רבי אלימלך מליז'נסק, אמר לעצמו פייביש, אחד מחסידיו: "כל ימי הייתי חסיד של ר' אלימלך וכעת, כשהוא איננו, אולי אסע לססוב, אל רבי משה לייב." ומיד עלתה בלבו מחשבה שנייה: "הלוא אתה אדם מבוגר ולא יאה לך לכתת רגליך בדרכים אל רבי אחר אחרי הסתלקותו של רבך." אבל פייביש זיהה את המחשבה הזאת כמחשבת השטן המסית אותו להתעצל, ולא הקשיב לה. אז עלתה בלבו מחשבה נוספת: "הרי אתה זקן וחלש, ועכשיו חורף והדרכים בחזקת סכנה." אך גם למחשבה הזאת לא שעה פייביש ויצא לדרכו. בדרכו, בקור העז, הוסיפה לייסר אותו מחשבה אחרת: "אולי ר' משה לייב אינו נמצא בבית? והרי ידוע שהוא נוהג לסווע למקומות אחרים." המעצב הספק את רוחו של פייביש והתווסף לקור הגדול ולתלאות הדרך. באותו זמן התארח רבי צבי הירש מליז'נסק אצל ר' משה לייב מססוב. שהה אצלו כמה ימים ופתאום אמר לו ר' משה לייב: "סע עכשיו לביתך." אמר ר' צבי הירש: "רבי, אולי תרשה לי להישאר עוד כמה ימים עד שיעברו הרוחות והשלגים." אבל ר' משה לייב סירב. הלך ר' צבי הירש ושכר לו עגלה ונסע משם. בדרכו ראה ר' צבי הירש עגלה הפוכה בצד הדרך ומיהר לעזור ליושביה. בעגלה המתגוללת בשלג הבחין באדם המוטל בשלג, היה זה פייביש, החסיד שהיה בדרכו לססוב לרבי משה לייב. הקים אותו ר' צבי הירש, בירך אותו ושאל לקורותיו. סיפר לו פייביש את כל דאגותיו, ורבי צבי הירש סיפר לו שרבי משה לייב לחץ עליו לעזוב מיד, ומיד הבינו שניהם את כוונתו של ר' משה לייב, וסיכמו לחזור יחד לססוב. בבואם לססוב שמע פייביש שהגיעה איגרת מברדיטשוב המספרת שרבי לוי יצחק מברדיטשוב חולה מאוד והוא מבקש שרבי משה לייב יתפלל עליו, בייחוד בזמן הריקודים בליל שבת. הבין פייביש שריקודי ערב השבת הם עניין חשוב בססוב והתמלא ציפיה. בליל השבת נעל ר' משה לייב נעלי עור ויצא בריקוד. אחר כך סיפר פייביש שהריקודים היו דברים של מעלה, וכל תנועה ותנועה ייחדה את השם הקדוש בייחוד נורא ונפלא עד שהתמלא כל הבית אור וכל יצורי הקודש העליונים רקדו עם הרבי. ומה שהיה שם אין להשיג ולתפוס.

הרב משה גאלנטי, רבם של יהודי דמשק, היה צדיק גדול, ובקי בכל החוכמות שבעולם. בעיר דמשק גר גם שיח' גדול שנודע גם הוא כבקי בכל החוכמות, אך מלבד זאת נודע גם בכך שכשהיה בא אליו חולה ומבקש שיתפלל עבורו, היה השיח' מתבודד לזמן מה, וכשהיה יוצא מן החדר ידע לפסוק מי יחיה ומי ימות. איש לא ידע כיצד יודע השיח' את סוד החיים והמוות. גם הרב גאלנטי תמה מאוד על מעלתו של השיח': "מדוע זכה הגוי למעלה גדולה ממני, והרי אני עוסק בתורה ובמצוותיה כל היום?" הדבר טרד את מנוחתו, והוא חיפש דרך להתקרב אל השיח' כדי ללמוד ממנו. ביקש הרב להיפגש עם השיח', והשיח' קיבל אותו בסבר פנים יפות. במהרה עמד השיח' על חוכמתו של הרב, והם שוחחו ביניהם בחוכמות שונות. מתוך השיחה בענייני חוכמה נקשרו לבבותיהם בקשרי אהבה ורעות, והם קבעו שייפגשו אחת לשבוע לשוחח לשוחח ביניהם בחוכמה. לא עברו יומיים והשיח' התגעגע כל כך אל הרב, עד כדי כך ששלח את משרתו עם סוס כדי שיביאו אותו במהירות לשוחח איתו. מיהר הרב לבית השיח', ובמהרה שקעו השניים בדיון מעמיק בדברי חוכמה. כשנפרדו, ביקש השיח' מהרב שייפגשו בכל יומיים לשוחח, וכך במשך תקופה ארוכה נפגשו ושוחחו בדברי חכמים. באחת מפגישותיהם גילה השיח' שהרב בקי בחוכמה שהוא אינו יודע עליה דבר, וביקש מהרב גאלנטי שילמד אותו את אותה החוכמה. אמר לו הרב גאלנטי: "הלוא אני לא זכיתי בחוכמה זו בחינם, אלא עמלתי עליה רבות, כך שאיני יכול ללמדך בחינם." אמר לו השיח': "אשלם עבור חוכמה זו כל הון שבעולם." הרב גאלנטי השיב לו: "איני חפץ בכסף, אלא רק בכך שתשיב לי על שאלה אחת: מניין יודע אתה את סוד החיים והמוות?" נבהל השיח', ולא רצה לגלות את סודו. "חוכמה זו מסורה בידי מאבותיי ואבותי, והם השביעו אותי שלא אגלה חוכמה זו לאיש בעולם." ענה לו הרב גאלנטי: "אף אני מושג שלא לגלות את החוכמה שבידי לאיש בעולם." כך המשיכו השניים להתווכח ולשכנע זה את זה, עד שהשיח' התרצה ואמר לרב גאלנטי: "אגלה לך את הסוד, אך אני חושש שלא תעמוד בו. לכן עליך לצום, לטבול ולעסוק בתשובה וטוהרה במשך שלושה ימים ולאחר מכן ניפגש ואלמד אותך."

ביום השלישי הגיע הרב לביתו של השיח', שקיבל אותו במאור פנים. הכניס השיח' את הרב לחדר סודי, ומשם יצאו אל פרדס שבאמצעו בריכה ולצידה ספסל שעליו מונחות שתי כותנות לבנות. השניים טבלו בבריכה, לבשו בגדי לבן, והלכו יחד עד קצה הפרדס שבו עמד היכל מרהיב ביופיו הדומה לארמונות מלכים, ודלתותיו מעוטרות בעיטורי כסף שלא נראו כמותם. אחז השיח' בידית הדלת ואמר לרב: "היכנס ביראה ורעדה, וממני תראה וכן תעשה." נכנסו השניים אל הבניין המפואר, ובתוכו עמד היכל קטן יפהפה שבפתחו פרוכת רקומה באבנים טובות. השיח' השתחוה שבע פעמים ונכנס פנימה. נחרד הרב - שמא בתוך ההיכל מצוי פסל והוא ישתחוה לו! הרב חשב לחזור על עקבותיו, אך תשוקתו לדעת את הסוד הגדול הייתה גדולה מדי. הוא עצם את עיניו ואמר בלחש "שְׁוִיִּיתִי ה' לְנֶגְדִי תְּמִיד," השתחוה שבע פעמים ונכנס בעקבות השיח'. או אז אמר לו השיח': "קרב אל ההיכל ופתח אותו, ושם תמצא מבוקשך." הרב פתח את ההיכל, וראה שבתוך ההיכל המלא כולו באבנים טובות מצוירת מנורה ומעליה כתוב "שְׁוִיִּיתִי ה' לְנֶגְדִי תְּמִיד" כשהאותיות של שם ה' גדולות מאוד. למראה הפסוק יצאה מפי הרב אנתת רווחה על שלא השתחוה לפסל והוא שמח שמחה גדולה. יצא הרב מן ההיכל ואמר לשיח': "ההיכל מדהים ביופיו, אך לא לימדת אותי את סוד החיים והמוות." השיב לו השיח': "דע לך, שאלו האותיות הגדולות אשר ראית - זהו שמו של בורא עולם. דע לך, כשאשר בא לפני חולה אני טובל ונכנס אל ההיכל ומתפלל שם, ובגמר התפילה אני פותח את הדלת ואם האותיות

זורחות ומאירות – אני יודע שהחולה יבריא. "חזר הרב לביתו, ובכה ואמר: "אוי לנו מיום הדין. הרי השיח' הגוי יודע את שמו של הקדוש ברוך הוא וכמה יראה וכבוד יש לו כלפיו. ואנו מה נאמר?! אין לנו אלא ללמוד ממנו."

בס"ד

אָבינו מְלַכְנוּ מִנֵּעַ מִגְּפָה מִנְחַלְתֵּךְ וְשַׁלַּח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוּלֵי עַמְּךָ

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 669 שבת פרשת בא ושבט תשפ"ב 8ינואר 2022
לע"נ גדי בן יהודית, נלב"ע יז שבט, רחל בת תמר ח אייר, פאולינה בת חוה בניסן, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, ז"ל. תנצב"ה
לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1614 צאת שבת: 1724

ו' בשבט הישי"ט - נפטר רבי אליהו בחור, בלשן עברי וחוקר המסורה, ומראשוני הכותבים ספרות ביידיש ה'תרפ"ג - נפטר מקס נורדאו, מנהיג ציוני. ה'תש"ז - אנשי אצ"ל חוטפים את נשיאו הבריטי של בית המשפט המחוזי בתל אביב, פעולה שגרמה לדחיית מועד תלייתו של דב גורנר. (הרחבה תשע"ח). ה'תשס"א - שימוש ראשון במרגמות ברצועת עזה, הפלסטינים יורים לעבר נצרים
ז' בשבט היתקע"ד - נפטר רבי דוד בן הרב שלמה, האדמו"ר מלעלוב. ה'תש"ד - מפקדת האצ"ל מכריזה על מרד נגד השלטון הבריטי. ה'תשכ"ח - נוסד המושב מחולה, היישוב הראשון בבקעת הירדן (הרחבה תשע"א).

ח' בשבט ה'תש"ח - נולד רבי יששכר דב רוקח (השני), האדמו"ר החמישי מבעלזא. ה'תשט"ו - ד"ר משה מרזוק ושמואל עזר מוצאים להורג במצרים, בעוון השתתפותם בחולית ריגול וחבלה ישראלית, שנודעה בשם "העסק הביש" (ראה הרחבה). ה'תש"ל - נפטרה לאה גולדברג, משוררת, סופרת וכלת פרס ישראל

ט' בשבט ה'ק"נ-נפטר הר"ן (הרחבה תש"פ) ה'תרכ"ה - נפטר רבי יהוסף שוורץ, שד"ר, מראשוני חוקרי ארץ ישראל בעת החדשה. ה'תש"ד - אהרן רוקח (הרבי מבעלזא) ואחיו רבי מרדכי (הרב מבילגורייא) מגיעים לישראל. ה'תשמ"ה - נפטר מנחם בדר, חבר הכנסת מטעם מפ"ם

י' בשבט ה'תקמ"ב - נפטר הרב המקובל שלום שרעבי (הרש"ש), מחבר "נהר שלום". ה'תרפ"ח - נולד פטר גינז הי"ד, שנספה בשואה (הרחבה תשע"א). ה'תש"י - נפטר ר' יוסף יצחק שניאורסון האדמו"ר השישי של חסידות חב"ד, וחמיו של הרבי מליובאוויטש. ה'תשי"א - הרבי מליובאוויטש רבי מנחם מנדל שניאורסון מוכתר באופן רשמי לאדמו"ר השביעי של חסידות חב"ד. ה'תשט"ו - פנחס לבון מתפטר מתפקידו כשר הביטחון בעקבות פרשת לבון.

יא בשבט ה'ת"ס - נפטר נתן העזתי, התנועה השבתאית. ה'תרצ"ו - דוד פרנקפורטר מתנקש בחיי הדיפלומט הנאצי הבכיר וילהלם גוסטלוף בדאבוס שבשווייץ (הרחבה תש"ף) ה'תש"ה - מתחילה צעדת המוות ממחנה הריכוז שטוטהוף. ה'תש"ח - נפילת שבעת הנוטרים ה'תש"ט - מנורת שבעת הקנים, בעיצוב האחים שמיר, נבחרת כסמל מדינת ישראל

יב בשבט ה'שצ"א - נפטר ר' חיים כפוזי, מגדולי חכמי מצרים במאות 16-17 (הרחבה תש"ף) ה'תרפ"ה - נפתח הטכניון בחיפה. ה'תש"ג - התנגדות חמושה ראשונה לאקציה בגטו ורשה. ה'תש"ה - אבא ברדיצ'ב, מצנחני היישוב, הוצא להורג בידי הנאצים (הרחבה תשע"א).

בא- מי יודע ?

הרב יהושע שקדי

א. על כל מצרים ירד והשחית מה שהשאיר הברד

ב. מושב זקנים שה קונים

ג. להם פרעה הסכים ולא לנשים "כי אותה אתם מבקשים"

ד. שָׁמוּ עַל הַמִּשְׁקוֹף שֶׁהַמִּשְׁחִית לֹא יִתְקוֹף

ה. מלשון שחוק וצחוק

ו. מלשון לרוקן וישראל למצרים עשו כן

ז. אחד מן התנאים שלקרבן פסח מביאים

ח. את המשא – נושא ונפדה בשה

ט. "עוטר ישראל בתפארה" בפרשה מילה בשפה זרה

פרשת בא

פרשת בא היא הפרשה ה-15 בתורה וה-3 בחומש שמות. שמה בה במילה שבאמצע הפסוק הפותח את הפרשה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה **בֹּא** אֶל-פְּרַעֲהַ כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לְבֹו וְאֶת-לֵב עֶבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֶלָּה בְּקִרְבּוֹ" (ספר שמות, י"א). הפרשה נכתבת ב-207 שורות בספר תורה ויש בה 14 פרשיות (מיקום 19), מתוכן 8 פרשיות פתוחות ו-6 סתומות. בפרשה יש 106 פסוקים (מיקום 29), 1655 מילים (מיקום 21) ו-6149 אותיות (מיקום 22). לפי ספר החינוך יש בפרשת בא 20 מצוות (מיקום 9), מתוכן 9 מצוות עשה (מיקום 9) ו-11 מצוות לא תעשה (מיקום 10).

הפסוק הבא של הפרשה עומד על הרעיון העיקרי של פרשת השבוע: "וְלִמְעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֶן-בְּנֵךְ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֵת-אֶתְנִי אֲשֶׁר-שָׁמְתִי בָם וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה'". ההתמסדות שתהיה בהגדה של פסח, שמקורה בפרשה זו. זמנה של הפרשה הוא חודש ומעלה. לפי הרמב"ן מכת הברד הייתה בחודש אדר. יוצא כי עד יציאת מצרים היה חודש וחצי. לפי המשנה כל מכה ארכה חודש ימים. יוצא מכאן שתקופת הפרשה היא שלושה חודשים.

הפרשה דנה בנושאים הבאים:

לקראת יציאת מצרים - בהתראה על מכת הארבה משה רבינו

- י. בפסוק אחד מוזכר פעמיים פעם זה צד ופעם זה מים
  - כ. בשר טריפה קיבל כשכר בגלל שאת פיו סכר
  - ל. כשבני ישראל רצו ממצרים לעלות לא יכלו לעשות מה שעשה לוט
  - מ. שבעה ימים מזה טועמים
  - נ. בקשה לא כל כך קשה
  - ס. בכלי שבו הדם ניתן נמצאים תרש ובגתן
  - ע. את זה בקרבן אסור לשבור זהו הזמן שהעם יצא כגיבור
  - פ. גם זה במצרים לא ישאר מה שה' רוצה שנעבוד אי אפשר לשער
  - צ. כך את הקרבן אוכלים ולא מבשלים
  - ק. בתפילין זה פרשה לעשות לבכור התורה דרשה
  - ר. הוא שוכב מתחת לרכב
  - ש. היום זה קופסא - לא של ממתקים והלילה זה שניצלנו מהמזיקים
  - ת. הוא לא יכול את הפסח לאכול
- עזר ומרזוק הי"ד, "קדושי קהיר"**

ואהרון מגורשים מעל פני פרעה. משה רבינו משיב "בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותינו נלך כי חג ה' לנו". אמנם אין דרכם של הטף לזבוח ואומר משה רבינו, אך כיוון ש"חג ה' לנו" לא נוכל לעצור אותם מלהצטרף אלינו, כי הם מעצמם יראו את התלהבות המבוגרים ומרצונם ירצו להגיע אל מקום עבודת השם". מוסיף **החתם סופר**, שגם מקנה ישראל ילך מעצמו למדבר כדי שיקריבו ממנו קרבן לה'

לקראת הגאולה: מכת הארבה - על עצמתה נאמר: "לא-הי'ה כן ארבה כמהו ואחריו לא הי'ה-כף" (י"ד). ובכל זאת, גם במכה השמינית: "ויחזק ה' את-לב פרעה ולא שלח את-בני ישראל". (ט) תופעת טבע מוכרת, אך לא כארבה שבמכה זו.

מכת החושך רק שלושה ימים, אך התוצאות היו הרות אסון, מסביר רש"י: "היו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו" - **בפרשת בשלח** נאמר: "והמשיח עלו בני ישראל מארץ מצרים" **"חמושים - אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה"** (רש"י) "שואה" כהגדרת הרב מוטי אלון.

התראה על מכת הבכורות מצבם של בני ישראל במצרים מוגדר: "וייתן ה' את-חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי-פרעה ובעיני העם".

קביעת השנים: החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. **רמב"ן**: "זו מצווה ראשונה שציוה הקב"ה את ישראל ... ולכן אמר בארץ מצרים, כי שאר מצות שבתורה היו בהר סיני".

פסח מצרים חד-פעמי בו היו הוראות מיוחדות "ונקחה תאכלו אתו מתניכם חגרים ועליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לה" (י"א) **פסח לדורות** - והי'ה היום הזה לכם לזכרון וחגתם אתו חג ליהי'ה לזרתיכם חקת עולם תחגגוהו" (י"ד).

יצאת מצרים - ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה"

מצוות - פטר רחם ופטר חמור - כנגד הבכורות, ומצוות הנחת תפילין "והי'ה לאות על-ידך ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" ויבני ישראל יצאים ביד רמה" - זה כבר בפרשה הבאה פרשת בשלח

פרשה זו מסיימת את מניין המכות שתחילתם היתה בפרשת וארא. שם הובאו שבע מכות. ובסיומה, מסתיימת גלותם של עם ישראל והם יוצאים בגאון ממצרים. **הכבוד ליבו של פרעה** מוזכרת בעת מכות מצרים. אפילו בקריעת ים סוף הוא אינו מוותר. רק חולפים שלושה ימים וכבר **ויחזק ה' את לב פרעה** היה תולה אם לרדוף אם לא. וחזק את לבו לרדוף". הוא מגיע לים סוף וחושב להשיג את בני ישראל ודבר לא עושה עליו רשם, עד שהוא וצבאו טובעים בים. הרמב"ם כתב על הפסוק **ואני, אחזק את-לב-פרעה** לפי שחטא מעצמו תחלה ורעה לישראל חגרים בארצו, שפאמר "הי'ה תחכמה, לו, נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שפגעו ממוני; לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו.

רבי עובדיה ספורנו כתב על ד"ה **"ואני אקשה - הנה בהיות האל חפץ בתשובת רשעים ולא במיתתם, פאמרו "חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב הרשע מדרך ויחיה" אמר שפירכה את אותותיו ואת מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה, בהודיע להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים, פאמרו "בפעבור זאת העמדתך בעבור הראתך את כחי" ועם זה הי'ה הפונה שישאל לאו וייראו, פאמרו "למען שתי אתי אלה בקרב וקרב וקרב וקרב".**

הרב אביגדר הלוי נבנצל, רב ישיבת הכותל בשיחתו מביא את הדברים לעיל ועובר לדון בלקח לעם ישראל. למרות שהוא מציין "שאינו להשוות את ישראל לפרעה", הרי יש לנו ללמוד מהתנהגותם: **אחרי שלושה ימים** במדבר מתלוננים שאין מים. מנסים את הקב"ה נסיון אחרי נסיון, גם אחרי שראו מה שקרה במצרים עד שספר במדבר נאמר: "כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר-עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי".

אחרי מות יהושע בן נון נאמר בספר שופטים: "וינעזבו את ה' אלהי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים וילכו אחרי אלהים אחרים מעלה העמים אשר סביבותיהם וישתחוו להם ויכבדו את ה' ועוד... ומסיים הרב נבנצל: "אדם צריך

שמואל עזר הי"ד

ד"ר משה מרזוק הי"ד

1951 הופגש עם שליח מהארץ, ששכנע אותו לדחות את העלייה לארץ בשנתיים ולהקדיש אותן להקמת תא מחתרתי באלכסנדריה. עזר גויס לרשת המודיעין שהקים במצרים אברהם דר מיחידה 131. הוטל עליו לפקד על שלוחת אלכסנדריה (במקביל, עמד דוקטור משה מרזוק בראש שלוחת קהיר). בעקבות כמה ניסיונות פגוע של שתי השלוחות ביעדים שונים באלכסנדריה ובקהיר ביולי 1954, נתפסו במהלך ימים ספורים 13 מחברי החוליה על ידי המשטרה החשאית המצרית. ב-14 ביולי נתפס עזר. כולם נחקרו בעינויים, הועמדו לדין במשפטי ראויה והואשמו בהשתתפות במעשי חבלה ובריגול למען ישראל. שמואל עזר ומשה מרזוק, כראשי השלוחות, נידונו בבית המשפט הצבאי בקהיר למוות בתלייה. שמואל עזר היה אולי יכול להתחמק מגזר דין מוות. ויקטור לוי הפציר בו להטיל עליו את האחריות. לוי הסביר לו שהראייה היחידה שקושרת את עזר לפרשה היא השכרת הדירה ואמר לו שנגדו (נגד לוי) יש הרבה ראיות. עזר סירב לשקר ולקח על עצמו את מלוא האחריות ובכך חרף את גורלו למוות. בחקירה אמר שהוא שותף מלא לכל מעשי חבריו והוסיף "אנחנו יהודים וציונים ופעלנו בשליחותה של מדינת ישראל. לאחר היתפסו פנתה אמו של מרזוק לגמאל עבד אל נאצר, נשיא מצרים, בבקשת חנינה מתוקף היותה המינקת שלו, אולם נאצר סירב לבקשתה. משפטו של מרזוק החל ב-11 בדצמבר 1954 בבית הדין לפשעים חמורים ונמשך שבועיים. עזר ומרזוק הועלו לגרדום בח' בשבט תשט"ו בבית הכלא המרכזי של קהיר ונטמנו בבית העלמין היהודי בקהיר. ישראל, באופן רשמי ובהתאם להחלטתו של ראש הממשלה, משה שרת, הכחישה כל מעורבות בפרשה. כישלונה של פעולה זו עמד על סדר היום הציבורי במשך שנים רבות והביא למשברים פוליטיים, שזכו לכינוי הכולל "פרשת לבון" או "הפרשה". לאחר מותם העניק צה"ל לשניהם דרגת סגן-אלוף. ב-19 באפריל 1977 (א' באייר תשל"ז) הובאו לישראל ארונותיהם של שמואל עזר ומשה מרזוק ויום לאחר יום העצמאות, ב-24 באפריל (ו' באייר), הם נקברו בחלקת עולי הגרדום בבית הקברות הצבאי בהר הרצל שבירושלים.

על שם קרויים רחוב מרזוק ועזר ביפו, בקריית אונו ובאשדוד. רחוב מרזוק ורחוב שמואל עזר בקריית אתא וכן רחובות נוספים הקרויים "קדושי קהיר".

לזכרון בין עיניים

הרב משה ליכטנשטיין

פתיחה

פרק י"ב של ספר שמות עוסק בציווי על חג הפסח, בדגש על קרבן הפסח. רש"י מסביר שעל החג להזכיר את יציאת מצרים ואת הניסים שהתרחשו במהלכה. זאת, מפני שקיים חשש שעם ישראל ישכח את המאורעות הגדולים ואת החסד שגמל עימו הקב"ה, למרות כל הניסים שראה, בלשון הכתוב:

"וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' לְדֹרֹתֵיכֶם חֻגְתֶּם עִלְמֵי הַיּוֹם" (שמות י"ב, ד).

אכן, אין ספק שבלי מאמץ אקטיבי, גם אירועים משמעותיים ביותר בסופו של דבר נמוגים אל תהום השכחה. לדוגמה, בפרשה הבאה נקרא על קריעת ים סוף, וכידוע המדרש אומר ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא" (ראו ילקוט שמעוני בשלח רמ"ד), וממילא היינו מצפים שאירוע שכזה ייחרט בלב העם לתמיד. עם זאת, כפי שהעיר ר' מנחם מנדל מקוצק בחריפות אופיינית, אותה שפחה נשארה שפחה גם אחרי שראתה מה שלא ראה יחזקאל, ואילו יחזקאל זכה למעלתו אף שלא ראה את מה שזכו לו בקריעת ים סוף.

כאמור, הסיבה לכך פשוטה: לרוב האדם איננו מצליח לשאת אתו זיכרון של אירוע בודד ולהמשיך לחיות אותו לטווח הרחוק. לאור זאת מובן גם מדוע לשם כך בדיוק נועד חג הפסח: פעם בשנה עם ישראל יתכנס לציין ולחגוג את נס יציאת מצרים, ויודה לקב"ה על כך.

בין סיפור לזיכרון

אלא שבהמשך הפרק, התורה מצווה על מצווה נוספת שתהווה זכר ליציאת מצרים – מצוות התפילין. תפקיד התפילין הוא להיות "לְאֹתוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" (שמות י"ג, ט), וכך ייזכר חוזה היד שבו הוציא אותנו הקב"ה ממצרים.

למה התורה רואה צורך במצווה נוספת שתהווה זכר ליציאת

להכיר תודה לכל מי שעשה לו טובה... עם הכרה זאת אפשר לקוות שה' יעשה לנו טובות, שנוכח לשבת בארץ, ושה' יוריד לנו גשם ויתן לנו לשבת בא"י באופן בטוח".

בפרשה זו עם ישראל קבל את **המצווה הראשונה קידוש החדש**. טרם יציאת מצרים: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשִׁית רֵאשֹׁן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה". ראש חודש ניסן נקבע לראש השנה. לאחר השיבה מבל נקבעו שמות חודשי השנה לפי שמות מסופוטמיים, בהם אנו משתמשים עד עצם היום הזה. **רש"י** פותח את פירושו לתורה בשאלה: "אמר **רבי יצחק**: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח ב-בְּרֵאשִׁית? ". ועונה, שלמרות שהתורה, מלשון הוראה, היא ספר הוראות היצרן "בורא העולם", ספר המצוות המורה לנו כיצד נכון לפעול בעולם, עדיין רצה הקב"ה גם לתת בידי עם ישראל קושאן, "תעודת בעלות" על מקומות המועדים למחלוקת בעתיד, כמו חברון, שכם והר הבית. לכן כלל הקב"ה בתורה גם את השתלשלות העניינים, המקפלת בתוכה גם מעין "רישום בטאבו", של ארץ ישראל, על שמו של עם ישראל - סיפור קניינם של המקומות הנ"ל ע"י אבותיו של עם ישראל.

הרב בנימין לאו כתב במאמרו "**אורלוגין של עם**" כי "החודש הזה לכס" הוא המפתח לקביעת המועדים. "**מועד**" הוא "**מפגש**". רגע לפני יציאת מצרים מבקש ה' ללמד את ישראל את סוד המפגש. אך בשונה ממלאכי שרת הקבועים במלאכתם, מטילה התורה על ישראל את האחריות לקביעת מועד המפגש: "**אשר תקבעו אתם**". חג הפסח הוא המועד הראשון. עוד בשבתם במצרים, לפני יציאתם ממנה, נצטוו ישראל להוועד בבתיהם ולחוג את המועד הזה. כהקדמה למועד באה בשורת "החודש הזה לכס" והעבירה את כובד האחריות מגורל שמימי לאחריות אנושית ולאומית. מאז ועד היום אנו מציינים את הלוח העברי, נבדל ושונה מן הלוח השמש. הוא משמש מרכיב לזהות יהודית של עם עתיק המחזיק בידינו את האורלוגין.

מצוות החודש ואכילת המצות

בפרשה מוזכרת אכילת המצה ב "פסח מצרים" וב"פסח דורות". אבל בכל אחד מהמקרים יש טעם אחר: **בפסח מצרים** - המצה נאכלת עם קרבן הפסח: "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּצֶק בַּלֶּלְהָ הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ **בפסח דורות** - המצה נאכלת ללא קשר עם קרבן הפסח, שנאמר: "שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֹתָן בְּיּוֹם הָרֵאשִׁון תִּשְׁבְּתֵי וְשֵׁשֶׁת יָמִים הָרֵאשִׁון עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי... וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוּצְאתִיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻגְתֶּם עִלְמֵי הַיּוֹם לְחֲדָשׁ בְּעֶרְבׁ תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֵשְׂרִים לְחֲדָשׁ בְּעֶרְבׁ. **בפסח שני** - קיים אותו חיבור: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדָרְךָ רְחִיקָה לְכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעֵשָׂה פֶסַח לְה'. בְּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ". קיים הבדל בין שני המקורות: בפרשתנו נכללים הפסח והמצה ביחידה אחת (צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת), והמרור ביחידה נפרדת (עַל מִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ), ואילו בדין פסח שני - הדגם לדורות - הקרבן עומד בפני עצמו (יַעֲשׂוּ אֹתוֹ) ואילו המצה והמרור מחוברים (עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ) **הרב שמעון גולן** בעלון לפרשת השבוע עומד על ההבדלים. והוא מביא מסקנה הלכתית מהאמור במסכת פסחים: "אמר רבא: **מצה בזמן הזה** (שאין מקריבים קרבן פסח) דאורייתא ומרור דרבנן. ומאי שנא מרור דכתיב על מצות ומרורים - בזמן דאיכא פסח יש מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור, מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים? מצה מיהדר הדר ביה קרא; בערב תאכלו מצות... תניא כוותיה דרבא: ששת ימים תאכל מצות ובימים השביעי עצרת לה' אלקיך - מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות... יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר" **"בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר בערב תאכלו מצות"**. - יש לדבריו הבדל הלכתי בין הפסוק בפרשתנו לבין הפסוק העוסק בפסח שני. מהפסוק בפרשתנו ניתן אכן להוכיח שחובת מצה בזמן הזה מן התורה רק בפסח ראשון, מה שאין כן מהפסוק לגבי פסח שני, ששם ההלכה היא שבזמן שאין פסח אין מצה. יש גם הבדל **בטעמים לאכילת המצה**: בפסח דורות עשו את המצות מפני שנצטוו שכל שאור לא ימצא בבתיכם ורק מצות מותרות באכילה. ואילו בפסח הסיבה

מצרים: מדוע לא ניתן להסתפק בחג הפסח כדי לשמור על זיכרון יציאת מצרים חי? נראה שמילת המפתח שתאפשר לנו לפתור את הבעיה היא המילה "זיכרון", וכדי להסביר את הכפילות עלינו להראות שהזיכרון המשתקף בכל אחת משתי המצוות הוא זיכרון מסוג שונה.

את ההבדל בין מצות ההגדה שבחג הפסח לשאר מצוות הזיכרון מקובל להסביר לאור הפער בין זיכרון לבין סיפור: בעוד שבחג הפסח מספרים את סיפור יציאת מצרים, שאר המצוות נועדו להוות זיכרון ליציאת מצרים. מה ההבדל בין זיכרון לבין סיפור? בפירושו להגדה, הנצי"ב מסביר שאין הבדל עקרוני בין שני הפעלים שהצגנו. הסיפור הוא סוג זיכרון, אבל כזה שנעשה באופן מובהק ונוצמתי יותר. בכל יום ויום אדם יכול להיזכר בחטף בסיפור, ולספוג את המסרים הטמונים בו. לדוגמה, אוכל להעביר שיחה שלמה בשתי מילים בלבד – "התינוק הבוכה". ניתן להסתפק באזכור קצר לשיחה שלמה, כדי לעורר ולגרות את הזיכרון.

אבל פעם בשנה עלי למסור שיחה שלמה ולרענן את המסרים של הדאגה לאחר ותשומת הלב לזולת. דומה שגם חג הפסח ממלא תפקיד דומה: בכל יום ויום אנו מזכירים את יציאת מצרים בקריאת שמע, אך פעם בשנה אנחנו מעמיקים את אותו זיכרון בלילה שלם שמוקדש לזיכרון יציאת מצרים.

בבית בריסק מקובל להבחין בצורה מעט שונה בין ליל הסדר לבין זיכרון יציאת מצרים שבכל יום ויום: סיפור מתייחס אל העבר, כאשר המספר מאריך בתיאור פרטים ופרטי פרטים של מעשה שהיה. בכך אנו עוסקים בליל הסדר, אז אנו מתעמקים ביציאת מצרים, ונוזכרים בכל הניסים והנפלאות שנעשו לנו. זיכרון לעומת זאת, איננו מתייחס לעבר אלא להווה. הזיכרון הוא 'פילטרי' שבאמצעותו אנחנו רואים את המציאות הנוכחית, ומפרשים אותה לאור זיכרון העבר. הזיכרון איננו מעשה מוגדר, אלא מציאות ודרך חיים שלמה: האדם חי את חייו לאור זיכרון העבר, ובכך מחיה את האירוע שהוא זוכר.

ניתן להמחיש זאת בעזרת השוואה לזיכרון השואה: את זיכרון השואה אנחנו חיים הן באמצעות זיכרון, הן באמצעות סיפור. קודם כל, עלינו להקפיד לספר את סיפורי השואה, ולא לשכוח את הזוועות שהתרחשו בה: פעם בשנה המדינה אפילו מקדישה יום שלם לשקוע בסיפורי השואה – על מנת שזכור אותם כל השנה. אבל בנוסף לזיכרון המאורעות עצמם, אנחנו משתדלים גם לחיות את חייו לאור אירועי השואה: בכל פנייה שאנו פונים אנחנו נזכרים בשואה, ומה היחס בין ימינו לבין השואה. כל מאורע, חיובי או שלילי, נבחן לאור השואה, ועובר את הפילטרי שלה.

בעולם ההלכה, חובת הזיכרון באה לידי ביטוי על פי שני המודלים שהצגנו. זיכרון עמלק למשל אמור לבוא לידי ביטוי בשני המובנים: ראשית, יש לזכור את העוול שעשה עמלק, ואת האופן שבו הוא תקף את ישראל במדבר. עם זאת, לא מספיק רק לספר את סיפור עמלק, אלא גם ליכור אותו, ולהכניס אותו לתודעה. עלינו לצרוב בתודעה שלנו את קיומו של הרשע בעולם, ולאורו לקבוע את המדיניות שיש ליישם בכל יום ויום.

שני הפנים של זיכרון יציאת מצרים
כעת, עלינו לבחון את האופן שבו יש לזכור את סיפור יציאת מצרים, ובכך נחלקו התנאים:

"מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר: 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך'. 'ימי חייך' – הימים, 'כל ימי חייך' – הלילות. וחכמים אומרים: 'ימי חייך' – העולם הזה, 'כלי' – להביא לימות המשיח". (ברכות:ב.)

רבי אלעזר בן עזריה וחכמים חולקים מתי יש להזכיר את יציאת מצרים. ראבי"ע סובר יש להזכיר את יציאת מצרים פעמיים, ביום ובלילה. האזכור הכפול אמור דרשני, שכן על מנת לספר את סיפור יציאת מצרים כשלעצמו לא נראה שיש צורך באזכור כפול. לכן, מסתבר שיש כאן לא רק זיכרון אלא גם עיצוב של תודעת האדם – ולמטרה זו אכן מסתבר שיהיה צורך לחזור מספר פעמים ביום על המסר של יציאת מצרים.

עם זאת, עדיין יש לברר מה התוכן שיש לזכור ולספר ביציאת מצרים. הגמרא מביאה מחלוקת בין חכמים לבן זומא בשאלה

לאכילת המצות היא שבני ישראל גורשו ממצרים ולא יכלו להתממה לאפות אותו. על כן נשאו את הבצק ואפו את הלחם בטרם יחמץ בדרך או בסכות.

עשר מצות הוכו המצרים, אולם הקש ששבר את גב הגמל היתה מכת בכורות. **הרב יהושע שפירא, ראש ישיבת רמת גן**, במאמרו בעלון פרשת השבוע **שבת בשבתו** סבור שהסיבה לכך היא שהבכורה מציינת את ההתחדשות על ציר הזמן. כל דור הוא חוליה חדשה, ובראשו ניצב הבכור. שאר האחים הם סניפים וסעיפים של החידוש הזה, ומשום כך אין הם חשובים כמותו. פרעה הכחיש את ההתחדשות הזו וירא מפניה. הוא, שהיה שרוי בתוך יאוריו ועשה עצמו אלוה, לא אהב שיזכירו לו שאי פעם נוצר ושאי פעם יחלוף. כל חוויות החיים המצרית הייתה בנויה על ההכחשה הזו. באה מכת בכורות וגילתה את מקום תורפתו של פרעה, את הגיחוך שבנסיון לבנות בית שיהיו בו רק ילדים אך לא יהיה בו בכור. תחת אימת המוות המתקרב, נאלץ אפילו פרעה להודות שבכורו יישב על כסאו, ושגם הוא ייאלץ להתחדש בבוא זמנו. אמור מעתה: מה שהיה אינו כורחה אחרי ברכתם של מאמיני חידוש העולם; של "בני בכורי ישראל" - ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים. **מדרש שיר השירים** מוצא בפסוקים משירה זו רמזים ברורים לאמור בפרשה: **קול דודי הנה זה בא** המדרש עונה על כך: "זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל: בחדש זה אתם נגאלין. אמרו לו: - "לפי חז"ל: ר' יהודה אומר: משה רבינו! היאך אנו נגאלין? והלא אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין אין בדינו, אלא מאתים ועשר שנה?! אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים. אין הרים וגבעות האמורין כאן, אלא קצים ועיבורין. מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין ובחדש הזה אתם נגאלין. שנאמר: **החדש הזה לכם ראש חדשים**. ר' נחמיה אמר: משה רבינו! היאך אנו נגאלין, והלא אין בדינו מעשים טובים? אמר להם: הואיל וחפץ בגאולתכם, אינו מביט במעשיכם הרעים. ובמי הוא מביט? בצדיקים שבכם, ובמעשיהם, כגון: עמרם ובית דינו. בנו אמרי: היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו? אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם, אלא מדלג על ההרים ואין הרים, אלא עבודת כוכבים. היך מה דאת אמר: (הושע ד') על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו. ובחדש הזה אתם נגאלים שנאמר: החדש הזה לכם. ר' יודן בשם ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' חוניא בשם ר' אלעזר בן יעקב מפרשים את הפסוק אחרת, אך עדין נשארים קשורים ל**חודש** הזה - הוא חודש ניסן: **קול דודי הנה זה בא - זה מלך המשיח**. בשעה שהוא אומר לישראל: החדש הזה אתם נגאלין...הדא הוא דכתב: החדש הזה לכם ראש חדשים. גם בפסוקים הבאים עוסק המדרש ביציאת מצרים. על הפסוק **דומה דודי לצבי נכתב**: מה צבי זה, מדלג מהר להר ומבקעה לבקעה, מאילן לאילן, ומסוכה לסוכה, ומגדר לגדר. כך הקדוש ברוך הוא, קפץ ממצרים לים, ומים לסיני, ומסיני לעתיד". ובפסוק **הנה זה עומד אחר כתלנו** הוא מדבר על מעמד הר סיני כאמור אחר כתלנו של סיני. הדא הוא דכתב: כי ביום השלישי ירד ה'. משגיח מן החלונות וירד ה' על הר סיני, אל ראש ההר. מציץ מן החרקים וידבר אלוהים את כל הדברים. ענה דודי ואמר לי מה אמר לי? **אנכי ה' אלהיך**. במאמר הרביעי והאחרון שבפסיקתא שבא מצוטטים המדרשים לעיל מתוארת הגאולה לעתיד לבוא: "ר' יודן בשם ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ר' חונה בשם ר' ליעזר בן יעקב: "קול דודי הנה זה בא" זה מלך המשיח, בשעה שהוא בא ואומר לישראל: בחדש הזה אתם נגאלין. הם אומרים לו: רבינו מלך המשיח, היאך אנו נגאלין?! לא כך אמר הקב"ה שהוא משעבדנו בשבעים אומות! והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם: אחד מכם גלה לברבריה ואחד מכם לסרמטיה, כגון שגליתם כולכם. ולא עוד אלא שהמלכות הרשעה הזאת מכתיבת טירונין (מגייסת חיילים) מכל אומה ואומה. כותי אחד בא ומשעבד, כגון ששיעבדה כל אומתו. כושי אחד בא ומשעבד, כגון ששיעבדה כל אומתו. ובחדש הזה אתם נגאלין "החדש הזה לכם ראש חדשים". מבארת **תמר קדרי**: "האמוראים ר' יודן ור' חונה מתארים את הגאולה בעתיד על פי הדגם התנאי של גאולת מצרים. כשם שגאולת מצרים הגיעה

האם יציאת מצרים תיזכר גם בימות המשיח. בן זומא סובר שיציאת מצרים לא תיזכר אחרי ימות המשיח, ואילו חכמים ימשיכו להזכיר את יציאת מצרים גם לעתיד לבוא. מדוע?

נראה שישוד מחלוקתם נעוץ בשאלה מה עיקר המסר של יציאת מצרים: לשיטתו של בן זומא, יציאת מצרים היא מאורע היסטורי שבו בני ישראל יצאו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה. אחרי ימות המשיח כבר לא תהיה משמעות רבה להיסטוריה ולאירועי העבר, ולכן כבר לא נזכיר את יציאת מצרים.

חכמים לעומתו, שמים במוקד נקודה שונה: לשיטתם, יציאת מצרים מתייחדת בכך שבמסגרתה עם ישראל נבחר לעם סגולה. זהו הרגע שבו הקב"ה הגדיר את ישראל כעם הנבחר שמוטלת עליו החובה לעבוד את הקב"ה באופן תדיר. לבחירה של ישראל עתידה להיות השלכה גם בימות המשיח, ולכן יש טעם להזכיר אותה גם אחרי בוא המשיח. אמנם, פירוש זה איננו מתיישב בדיוק עם הטענה המופיעה בגמרא שם, שלפיה זיכרון יציאת מצרים יהיה טפל. לאור ההבחנות בין שני סוגי הזיכרון, ניתן לחזור לשאלה שהצבנו בראשית דברינו, על ה'כפילות' בין הפסח לתפילין כמצוות ששתיהן מיועדות להזכיר את יציאת מצרים: תפקיד התפילין להוות זיכרון ליציאת מצרים, כלומר התפילין מעצבות את ההווה שבה אנחנו חיים, ולעומתן, הפסח הוא אירוע שבו אנחנו מספרים את סיפור יציאת מצרים באמצעות התייחסות לזיכרון העבר. בניגוד לפסח שמורה על העבר, התפילין הן בגדר "אות": הן מזכירות לנו תמיד שהקב"ה בחר בנו וגאלנו ממצרים, וכך נמשיך לחיות בתודעה של עבדי ה'.

מצוות זיכרון נוספות

בנוסף לפסח ולתפילין, כפילות דומה ניתן למצוא גם בזכירות נוספות. כפי שצינו כבר, מצוות זיכרון עמלק אמורה להתקיים בשני המישורים של סיפור וזיכרון.

הרמב"ן על פרשת כי תצא (דברים כ"ה, ט) מתלבט בשאלה מתי ואיך ניתן לקיים את מצוות זיכרון עמלק. התורה לא מגדירה שום פרק זמן בו יש לזכור את סיפור עמלק, וממילא עולה השאלה: האם יש לקרוא את פרשיית עמלק כל יום, שבוע, חודש או שנה? למסקנה, הרמב"ן 'מרים ידיים' וכותב שאין זמן מוגדר שבו יש לזכור את מעשי עמלק. מצוות "זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק" (דברים כ"ה, ט) היא מצווה שאין לה 'מעשה מצווה' מוגדר – אבל יש לה 'קיום' מתמשך של החובה לחיות בתודעה המכירה בקיומו של עמלק בתור נציג הרשע.

בהמשך, קבעו בעלי התוספות (מגילה יז, ד"ה "כל"י) כי קריאת פרשת זכור פעם בשנה גם היא חובה מדאורייתא. ממילא יוצא ששתי החובות הן מן התורה: הן חובת הזיכרון המתמשך שמציין הרמב"ן, הן הקריאה הפומבית פעם בשנה שעליה עמדו בעלי התוספות.

אותה כפילות בין שני סוגי הזיכרון נכונה גם לזיכרון השבת שמתרחש בשני המישורים: בראש ובראשונה אנחנו שובתים כל שבוע במשך יום אחד כדי לציין את יום השבת. עם זאת, התורה מצפה מאיתנו גם למודעות תמידית ליום השבת, שמהווה את פסגת השבוע. ידועים מעשיו של שמאי הזקן ש"כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת; מצא בהמה נאה אומר: זו לשבת; מצא אחרת נאה הימנה – מניח את השניה ואוכל את הראשונה" (ביצה טז). כל השבוע של שמאי היה מכוון כלפי השבת, כאשר גם בימי החול הוא חי בתודעה של שבת.

המודעות ה'כללית' לשבת איננה שייכת רק במהלך השבוע, אלא גם בשבת עצמה: הרמב"ן בפרשת אמור (ויקרא כ"ג, ד) מתאר מציאות שבה אדם יכול לחלל את השבת בלי לעבור אף לא מלאכה אחת: הוא מסביר אמנם אותו אדם לא עשה שום מעשה קונקרטי שבאמצעותו עבר עבירה, אך את תודעת השבת הוא זנח מזמן (ואת זה הוא אסר משום "שבתו").

לבסוף, חשוב לשים לב לזיכרון המרכזי ביותר, זיכרון מעמד הר סיני שם נאמר "אֲנֹכִי ה' אֶלֶּה־לְךָ" (שמות כ"ב, ב; דברים ה', ו). על האדם לחיות כעומד לפני ה' כל העת, וממילא כך יקיים גם את הציווי "קְדָשִׁים תִּהְיוּ" (ויקרא י"ט, ב). חשוב שנדע לחיות את חיינו לא רק על פי הגדרים הפורמאליים, אלא גם לבחור את הפילטר הראוי שדרכו נתבונן במציאות ובאתגרים העומדים בפנינו, הפילטר של עבדי ה'.

טרם זמנה, כך יקרה גם לעתיד לבוא. גם בעתיד לא ימצה הקב"ה את מלוא עומק הדין, ובכל אחד מן המקרים ינהג לפי הדרך הבאה: **בעניין פיזור עם ישראל בארצות רחוקות** – הקב"ה יראה בגלותם של יחידים כאילו גלתה האומה כולה. **ובעניין שעבוד מלכויות** – הקב"ה יראה בגיטת שושלת לרדות בישראל, מימוש שעבוד עם ישראל על ידי שבעים אומות, שכן הגיטת מורכב מחיילים מאומות שונות וכל חיל מייצג את אומתו. ע"י זה יקצר הקב"ה את אורך שעבוד המלכויות

בפרשת השבוע אנו עומדים על החשיבות של שמייחסים לבית היהודי. מוצג לנו עימות בין שתי השקפות עולם: משה רבנו דורש מפרעה: "בְּנִעְרֵינוּ וּבְנִקְנֵינוּ נִלְחָם בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְחָם בְּי חַג ה' לָנוּ". ופרעה, מלך מצרים, משיב לו: "לֹא כֵן לְכוּ-נָא הַגְּבָרִים וְעַבְדוּ אֶת ה' כִּי אֲתָה אֲתָם מְבַקְשִׁים (י"א). ובכך מסתיימת הפגישה: "וַיִּנְרַשׁ אֲתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה. רב העיר רמת גן, הרב יעקב אריאל, מסביר שפרעה סבר כי המשך קיומו של עם ישראל תלוי בעיקר בגברים, הם הממשיכים את המסורת, הם העובדים את א-להיה ס. לנשים אין שום תפקיד בתחום זה. לכן הוא ממשיך וטוען: לכו נא הגברים. לנשים ולילדים בלאו הכי הרי אין תפקיד. משה מסביר לו שלעם ישראל יש תרבות שונה - גם לנשים יש תפקיד, גם לילדים. כל המשפחה עובדת את ד'. בעצם, עבודת ד' היא עבודתו של הבית כולו ומשום כך אטון ישראל לתת מדם הפסח על המזוזות והמשקוף - והיה הדם לכם לאות על הבתים. הבית היהודי הוא בחינת מזבח, הוא מקדש מעט. כל בני הבית כוהנים במקדש מעט זה. כולנו ממלכת כוהנים וגוי קדוש.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

שבוע שעבר: ח - עבודות העץ ושימור

השבוע: ט - השקיה ריסוס וזיבול

יש אומרים שדין השקיה כשאר המלאכות האסורות מדברי חכמים, שהותרו לצורך קיום ונאסרו לצורך השבחה. ולכן מותר להשקות בשביעית עצים ושיחים שרגילים להשקות בכל השנים, כדי להציל ממיחה או מנזק משמעותי שיימשך לשנה השמינית. אבל אסור להשקותם כדי שיהיו יפים ויתנו פירות כפי שהיו רגילים לתת בשאר השנים (רמב"ם). ויש אומרים, שדין השקיה קל משאר המלאכות, מפני שיש בה צורך תדיר ואין צורך במומחיות כדי לבצעו, וגם בדרך כלל אין בה טרחה רבה, לפיכך הותרה גם לצורך השבחת העץ. יתר על כן, הואיל וקשה להבחין בין כמות ההשקיה הנדרשת למניעת נזק, לא חילקו חכמים בדבר והתירו השקיה כדרך שאר השנים. למעשה, יש לנקוט בדרך ביניים, שלצורך השבחת העץ אסור להשקות, אבל כאשר מותר להשקות כדי למנוע נזק, מותר להשקות בכמות רגילה. ובמיוחד כיום שההשקיה נעשית על ידי פתיחת ברז, ובתוספת המים אין טורחפשות דין השקיה כדין שאר מלאכות דרבנן, שהותרו רק לצורך קיום העץ שלא ימות או יזק, וכן משמע ממו"ק ב, ב, שדנו בהשקיה כפי שדנים בשאר המלאכות. וכן עולה מדברי הרמב"ם א, י, וכו"כ ריא"ז, ותפארת ישראל. לעומת זאת, יש שהקילו בהשקיה יותר, משום שהיא מלאכה שאינה חשובה הואיל ונעשית באופן תדיר (נמוק"ס), ואינה מלאכת קרקע (ריב"ב), וקשה להבחין בין הפסד גדול לקטן (מבי"ט ב, סד; חוט שני א, י). ובשבת הארץ א, ח, לגבי שדה בית הבעל כתב את שתי השיטות, עם נטייה לדעת המקילים. אמנם כתב שאין להשקות כדי להוציא פירות (שבה"א א, טו, ד). למעשה, בשעת הצורך אפשר לסמוך על המקילים, כי השקיה דרבנן ושביעית בזמן הזה דרבנן. מכל מקום כהוראה כללית, נכון ללכת בדרך הביניים, וכן מקובל להורות. מותר לבצע ריסוס כדי למנוע מהעצים מחלות שונות, מפני שהמחלות שבעץ או בעלים עלולות לגרום נזק משמעותי שיימשך לשנה השמינית. וכן מותר לרסס כנגד חרקים שעלולים להזיק לעץ. אבל אסור לבצע ריסוסים שנועדו להזין את העץ בהורמונים שמעודדים את צמיחת העץ והפירות. וכן אסור לרסס כנגד חרקים שגורמים נזק לפירות. מותר לרסס את האדמה במונעי נביטה או קוטלי עשבייה, כדי שלא יצמחו בה עשבים שוטים שייטלו ממנה את כוחה, מפני שבלא ריסוס זה עלול להיווצר נזק משמעותי לשנה השמינית. אסור לתת זבל ודשן לעצים, מפני שברך כלל הדישון לא נועד לקיים את העצים, אלא להשביח את

שאלת הכלים ממצרים

הרב אודי סט

הגמי במסכת ברכות ט ע"א מביאה מדרש מעניין: "דבר נא באזני העם וגו'" אמרי דבי רבי ינאי: אין ינאי אלא לשון בקשה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל; בבקשה מכס, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק: 'ועבדום וענו אותם' - קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' - לא קיים בהם". בפשוט, נראה מהמדרש שבני ישראל היו צריכים לשאול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב כדי לקיים את השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. הייתכן שזוהי הסיבה היחידה? מהי החשיבות הגדולה של שאלת הכלים מהמצרים? המדרש שם ממשך וקובע שבני ישראל רצו לצאת בלי כלים אלו, כדי לצאת במהירות האפשרית, אך הקב"ה ציווה עליהם לשאול את הכלים כדי לקיים את השבועה!

הרא"ה קוק ב"עין איה" (ברכות ח"א עמ' קיד) מסביר ששאלת הכלים היא חלק מתהליך היציאה מעבדות לחרות. במשך ארבע-מאות שנה, בני ישראל היו עבדים במצרים, והדבר ודאי שינה את המנטליות שלהם למנטליות של עבד, חסר דרישות ומסתפק במה שנותנים לו. ה"אבן עזרא" הסביר שזוהי הסיבה לכך שליד ים סוף, כאשר בני ישראל עמדו בין הים לבין המצרים, הם איבדו את עשתונותיהם ובכו למשה במקום להילחם עם המצרים. עם ישראל חי במנטליות של עבדים, ולא העלה על דעתו מלחמות ומאבקים. כאשר מישהו מציק להם - הם ניגשים לאדונם, בין אם זהו הנוגש המצרי או משה ואהרן, ומתלוננים על המציק.

הקב"ה רצה להוציא את בני ישראל מהמנטליות העבדותית. שהיו להם דרישות גדולות ומגמות רחוקות. לשם כך, הוא ציווה עליהם לשאול מהמצרים כלים - כדי להעלות את שאיפותיהם ואופק-ראותם. זוהי כוונת המדרש בכך ש"ויצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם: "בלי שאלת הכלים, בני ישראל היו נשארים במנטליות העבדותית, ולא היו יוצאים באמת מעבדות לחרות. לולא פעולה זו, עם ישראל לא היה מצליח להתפתח כעם. מעתה, מובן מדוע הקב"ה אמר למשה רק לבקש מבני ישראל לשאול כלים, ולא ציווה עליהם לעשות זאת. בני ישראל היו צריכים להבין שהתכלית אינה השגת הכסף או הכלים, אלא עצם עשיית המעשה - שצריך לבוא מצדס העצמי של בני ישראל, כדי שנפשים תצא מהמנטליות העבדותית.

מספר האגדה

מדרש תנחומא, פרשת בא, סימ' ט.

משל פרעה למה הוא דומה?

לרועה אַחַד שְׁהִיָּה רוּעָה חֲזִירִים, מִצָּא רַחַל אַחַת, מִשְׁכָּה בְּיָנֵיהֶם. שָׁלַח בְּעֵלָה אֶצְלוֹ, אָמַר: תֵּן לִי רַחֲלִי. אָמַר לוֹ: אֵין לָךְ אֶצְלִי רַחֲלִי. אָמַר הַבַּעַל: הוֹדִיעֵנו לִי מֵהֵיכָן הוּא מִשְׁכָּה בְּהִמּוֹתָיו. הִלְכוּ וְהוֹדִיעוּהוּ, וְסַתֵּם אֶת הַמַּעֲיָנוֹת. אָמַר לוֹ: שָׁלַח לִי רַחֲלִי. אָמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי רַחֲלִי, אָמַר הַבַּעַל: הוֹדִיעֵנו לִי מֵהֵיכָן הוּא מִרְבִּיצֵי אֶת בְּהִמּוֹתָיו. הִלְכוּ וְהוֹדִיעוּהוּ, וְהִרְסוּ אֶת הַצְּרִיפִין. אָמַר לוֹ: שָׁלַח לִי רַחֲלִי. אָמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי רַחֲלִי. אָמַר: הוֹדִיעֵנו לִי מֵהֵיכָן הוּא רוּעָה. הִלְכוּ וְהוֹדִיעוּ לוֹ, וְשָׂרְפוּ אֶת כָּל הָעֵשֶׂב שֶׁהָיָה לוֹ. אָמַר לוֹ: שָׁלַח לִי רַחֲלִי. אָמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי רַחֲלִי. אָמַר: הוֹדִיעֵנו לִי מֵהֵיכָן הוּא לֵלְמַד לְלַמֵּד בְּאַסְכּוּלֵי. וְהִלְךְ וְלָקַח בְּנֵי תַחַת יָדוֹ. אָמַר לוֹ: שָׁלַח לִי רַחֲלִי. אָמַר לוֹ: הֲרִי רַחֲלֶךָ. הֲיָה מְנַהֵג וְהוֹלֵךְ, וְאַחַר כֵּן חָבְשׁוּ אֶצְלוֹ בְּנֵי. אָמַר לוֹ: עֲכָשׁוּ אֵין רַחֲלֶךָ בְּיָדִי, לְמָה אֲתָה חוֹבְשָׁנִי? מָה יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי עוֹד? אָמַר לוֹ: שְׂאֲנִי מִבְּקִשׁ מִמֶּךָ כָּל מָה שֶׁיְלַדְהָ וְגוֹזְתִּיהָ כָּל הַיָּמִים שֶׁהִיָּתָה אֶצְלֶךָ. הַתְּחִיל צוֹנֵחַ וְאוֹמֵר: וְלוֹאִי לֹא נִתְתִּיחָ, וְהָיוּ בְּנֵי אָדָם אוֹמְרִים: עֲמִד בְּדַבְּרֵינוּ וְלֹא שָׁלַח לוֹ - וְהוּא שֶׁבִקֵּשׁ לְהַרְגוֹ. כֵּן הַבַּעַל - זֶה מִלְּךָ מִלְּכֵי הַמַּלְכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַחֲלִי - אֵלֶּיךָ יִשְׂרָאֵל, רוּעָה חֲזִירִים - זֶה פְּרָעָה. יָרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְנָתַן עֲלֵיהֶם מִסִּים. הַתְּחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמִשָּׁה: אָמַר לְפְרָעָה "שָׁלַח עִמִּי וְיַעֲבֹדְנִי" (שמות ה, טו). הִלְךְ וְאוֹמֵר לוֹ: הַתְּחִיל אוֹמֵר "מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקִלּוֹ" (שמות ה, ב). הַתְּחִיל מִשָּׁה אוֹמֵר לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֲרִי הוּא אוֹמֵר "מִי ה' וְאֵינוֹ רוּעָה לְשָׁלַח. אָמַר לוֹ: הֵיכָן מִצְרַיִם שׁוֹתִים? אָמַר לוֹ: מִנִּילוּס. אָמַר לוֹ: הֲפֹךְ אוֹתוֹ לְדָם. הַתְּחִילוּ הַמִּצְרַיִם מִבְּקִשִּׁים לְשֹׁתוֹת וְלֹא הָיוּ מוֹצְאִין. חָזַר וְאוֹמֵר: "שָׁלַח עִמִּי וְיַעֲבֹדְנִי" - וְלֹא רָצָה. אָמַר לוֹ: הֵיכָן בְּהִמּוֹתָיו רוּעָה בְּמִדְבָּר? שָׁלַח עֲלֵיהֶם בְּרֹד וְשָׂרַף כָּל עֵץ

צמיחתם. והרוצה שעציו ימשיכו להתפתח בשביעית, יניח להם דשן במנה כפולה לפני כניסת השביעית, והם ייזונו ממנו במשך השנה. אמנם אם התברר בבדיקה אמינה, שיש צורך דחוף בדישון כדי לקיים את העצים, מותר לדשנם כדי שלא ימותו או ייזקו באופן משמעותי. אסרו חכמים להוציא זבל מהרפתות לשדה, גם כשהכוונה לשומרו שם עד השנה הבאה, מפני שהוא נראה כמי שמזבל את שדהו. אבל מותר לפנות את הזבל למקום שאינו ראוי לזריעה. והרוצה לפנות את הזבל לשדה, ימתין עד לאחר העונה שרגילים לזבל בה את השדה, ויערום את הזבל בערמות של לפחות מאה וחמישים סאה (כ-1,080 ליטר), או שיעמיד את הזבל בערמה על סלע או משטח פח או פלסטיק (רמב"ם ב, א-ג). קנסו חכמים את מי שחרש או זיבל את שדהו בשביעית, שלא יזרע אותה בשמינית, וגם לא יחכרו ממנו את שדהו בשמינית. ואם מת מותר לבנו לזרוע אותה בשמינית (משנה שביעית ד, ב; רמב"ם א, ג). וכתב מרן הרב קוק, שקנס זה חל בזמן שרוב הציבור נוהרים בכך, ועל כן קנסו את מי שפרץ גדר והחציף פנים לחרוש או לזבל את שדהו בשביעית. אבל כאשר רבים נכשלים בכך, כיוון שאינם עושים זאת בחוצפה, לא קנסו אותם חכמים (שבת הארץ א, ג).

בשבוע הבא בעז"ה: י - עצי סרק

פיוט

אין זו הפעם הראשונה שבמסגרת "פיוט" נפגוש משירתה של נעמי שמר, ששורשיה נטועים עמוק ביהדות. "מסעות בנימין השלישי" היא סאטירה עברית מאת הסופר מנדלי מוכר ספרים. היצירה פורסמה לראשונה בשנת 1878 בידיש, ומאז ועד היום נחשבת לסאטירה הטובה ביותר על חיי היהודים בגולה ולמעשה, במילה אחת - ציונות, בשתי מילים: ארץ ישראל. (ניתן לקרוא <https://benyehuda.org/read/6408> הסיפור מגולל את מסעותיו של בנימין השלישי ביחד עם עוזרו ושותפו למסע סנדריל, מן העיירה בטלון (שם המעיד על אופייה). השניים נוסעים למרחקים כדי למצוא את "היהודים האדמוניים" שמעבר לסמבטיון. בנימין השלישי וסנדריל הם בני דמותם של דון קישוט ועוזרו המפורסם סנצ'ו פנסה. שמו של הסיפור מהווה המשך היסטורי לשני "בנימין"ים שהיו ידועים במסעותיהם - בנימין מטודלה ובנימין השני - ועל כן נקרא הספר "מסעות בנימין השלישי". היצירה עובדה ברבות השנים למספר מחזות, הראשונים שבהם הוצגו בתיאטרון יידיש ממלכתי (1926), והחל משנות השלושים של המאה ה-20 על בימות "האהל" ו"הבימה". ב-1976 העלה תיאטרון בימות את ההצגה כמחזמר. לגרסה הזו כתבה נעמי שמר 13 שירים, שלושה מתוכם הפכו לקלאסיקה, "סימן שעוד לא הגענו", "שירת העשבים" (לפי רבי נחמן מברסלב) ו"פירות חמישה עשר", שמספר לכאורה על געגועיה של נערה אל אהובה שהלך למרחקים, אך בעצם מבטא את כיסופיו של עם ישראל היושב בגלות הקרה - אל ארץ ישראל, תוך שמוש בסמלים ומוטיבים יהודיים וישראלים קלאסיים.

שָׁלַג עַל עִירֵי כָּל הַלְּיָלָה נַח
אֶל אֲרָצוֹת הַחֵם אֶהוֹבֵי הַלֵּךְ
שָׁלַג עַל עִירֵי, וְחַלְלֵהָ קָר -
מֵאֲרָצוֹת הַחֵם לִי נְבִיא תִמְר
דְּבַשׁ הַתְּאֵנָה, מִתֵּק הַחֲרוֹב,
וְאוֹרְחַת גְּמִלִים עֲמוּסֵי כָּל טוֹב
הִנֵּה שׁוֹב לְשׁוֹב, שְׂמֵשׁ לְבָבִי,
וּמִשֵּׁם תְּפוּחַ זֶהָב נְבִיא
שָׁלַג עַל עִירֵי, נַח כְּמוֹ טְלִית
מֵאֲרָצוֹת הַחֵם מָה הַבֵּאתִי לִי?
שָׁלַג עַל עִירֵי, שָׁלַג עַל פְּנֵי
וּבְתוֹךְ הַפְּרִי כָּל גְּעֻגוּעֵי

השיר מספר על ט"ו בשבט בגולה הקרה. בעיירה בארץ מזרח-אירופאית קרה ורחוקה, יושבת לה צעירה יהודייה, רואה את השלג היורד ונח "כמו טלית", וחולמת על פרות ארץ-ישראל, שהיא "ארץ החום", שאהובה יביא לה משם. בתוך הפרי שוכנים כל געגועיה - הגעגועים לא"י והגעגועים לאהובה. מאד אפייני לנעמי שמר ללכת בעקבות שיר השירים, האהובה, מן הסתם, עם ישראל, היושב בגולה, ומתגעגע לאהוב, ארץ ישראל. נשאלה השאלה, על איזו עיר מספרת שמר? רוב הדעות הן שזוהי וילנה, ששמר בקרה בה

שְׁלָחָם וְשָׂרְף אֶת הַכֶּלֶל, וְאַחַר כֵּן שָׁלַח לָהֶם אֲרָבָה וְאָכַל כָּל יֵרֶק הָעֵץ, וְנָטַל מִקָּל וְעֵרַף כָּל בְּהֵמָתוֹ. הֵבִיא עֲלָיו כָּל הַמִּכּוֹת וְלֹא רָצָה לְשַׁלְּחָם, וְאַחַר כֵּן נָטַל בְּנֵי וַחֲבֵשׁוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר: "קוּמוּ צְאוּ" (שְׁמוֹת יב, לא). רָדַף אַחֲרֵיהֶם, תִּפְּסֹו וְחַבְשׁוֹ בְּצַד בְּנֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִעַר פְּרָעָה וְחִילּוֹ בְּיַם סוּף" (תהילים קלו, טו). הַתְּחִיל פְּרָעָה אֹמֵר: וְלֹאֵי לֹא שְׁלַחְתִּים, וְהֵם אֹמְרִין: רָאָה אִישׁ שְׁעָמַד בְּדַבְרוֹ, מִשְׁשָׁלְחָם הָרִי הוֹרְגוֹ.

הדם אשר בסף

הרב אורי שהקי שליט"א

קרבן פסח מיוחד במינו בהלכותיו. הוא קרבן יחיד שיש לו דינים של קרבן ציבור. זמנו קבוע, ולכן דוחה את השבת כקרבן ציבור, ונאכל בחבורה, ובעסק גדול של עולי הרגל כולם כאחד. כפילות זו באה מאחר והוא מציין את המאורע של לידת האומה כיישות מדינית, והרי יש חסד מיוחד ברגע של לידת האומה, והוא שיש אז הופעה של הנשמה הכללית בקרב כל יחיד ויחיד מישראל. באותה שעה היה לכל יחיד ערך כללי. מכאן נובעת מעלה נוספת, והיא שאף על פי שאין היחיד מישראל יכול לבחור לצאת מהגורל הלאומי, שהרי אין אפשרות לחדול להיות יהודי, דווקא ביציאת מצרים ניתנה האפשרות ליחיד להחליט אם להצטרף או שלא להצטרף להסטוריה הישראלית. הלוא כך אנו משיבים לבן הרשע בהגדה של פסח כאשר הוא מבקש להוציא את עצמו מן הכלל: "אילו היה שם לא היה נגאלי", דווקא אז, היתה הזדמנות שלא להיגאל, אבל עכשיו הוא כאן ולא שם, ועל כן עליו לממש את זהותו הישראלית ולא לבעט בה. בפסח מצרים נתגלתה מעלה נוספת. בעוד שכאשר יש לישראל מזבח כפרה ומקדש, נזרק דמו של הפסח על קיר המזבח, במצרים ציווה הכתוב לטבול אגודת אזור בדם אשר בסף, כלומר בספל שבו נקלט דם השחיטה של השה, ולתת אותו על פתח הבית. ההקבלה ברורה: הבית הוא תחליף למזבח, והמשקוף והמזוזות הן כקירותיו וקרנותיו. יוצא שאכילת הבשר נעשית לא מחוץ למזבח, כי אם בחלל המזבח עצמו. המסר העולה הוא שבראשית ההסטוריה שלנו הופיעה מדרגת קדושה של המזבח בעצם מעשה האכילה, מה שעתידי להתברר בתור הרעיון של הקדושה הגנוזה בטבע, אותה מברר הדור של עקבתא דמשיחא, כפי שבאר הראי"ה קוק (אוה"ק ב, הקודש הכללי, כ). הפסח הוא כבש, אלוהי מצרים הנאכל על ידי בני ישראל. אכילתו ערב היציאה לחירות היא הפנמת ערכיה של מצרים הראויים להיגאל על ידי גאולתם של ישראל, בבחינת ניצוצות של קדושה המצויים במרחבי התרבות הכללית, המצטרפים לעיצוב הזהות הישראלית, הכוללת באופן תמציתי את כלל פרצופיה של האנושות, כמאמר הכתוב "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". זמנו של הקרבן הוא במילוי הירח של חודש האביב. זמן ההתחדשות במיטבה, המזמין את הופעת גורם החידוש הגדול ביותר בהיסטוריה האנושית: עם ישראל. אותו סף=ספל שמכוחו היה דם הפסח לרצון, משמש בעצמו סף=פתח אל עבר המהלך ההיסטורי של תיקון עולם

ספור לשבת

בילדותה את משפחת הוריה, אשר נרצחה אחר כך בשואה. "בראשון לספטמבר 1939 נותק הקשר עם דודה ברטה. כולם נספו בפונאר. כל המשפחה", ספרה נעמי שמר בראיון. מותה של ברטה, אחותו היחידה של אביה השפיע מאוד על משפחתה "אבא לא הפסיק לבכות אותם עד יומו האחרון בדמעות שלישי". מוזר לחשוב שגם כאשר נעמי שמר כתבה "עירי" על עיר בגולה, זוהי דווקא עיר שזכתה לכנוי "ירושלים דליטא" ואולי אין זה מוזר כלל.

פרפראות לפרשה

***בא** בגימטריא 3 רמז לשלש מכות שיש בפרשה זו (בעל הטורים). כשאמר ה' אל משה לבוא לבית פרעה אמר לו **בא אל פרעה**, וכשאמר לו לך אל המימה אמר לו **לך אל פרעה** (בעל הטורים) ***בא אל פרעה**. ילד קטן הולך עם אביו ורואה כלב, הילד מפחד, אומר לו אביו בא אתי תן לי יד ואל תפחד, כך אמר הקב"ה למשה בא אל פרעה, בא אתי ואל תפחד מהכישוף והאריות.

כי אני הכבדתי את לבו. אומר המדרש לשון **כבד**, כמו **כבד** כמה שמבשלים אותו מתקשה יותר וגם אינו בולע, גם פרעה כמה שמכים אותו מתקשה עוד יותר ולא רוצה לשמוע מה שאומרים לו. **וישאלו איש מאת רעהו**. בפשוטו רעהו הכוונה למצריים, אבל יש מפרשים וישאלו איש מאת רעהו היהודי, והיתה בזה תחבולה, שעל ידי שהיהודים העשירים ישאלו לעניים – ישאלו להם גם המצרים, כי יבינו שלצורך החג צריך שיהיו לכל אחד בגדים יקרים. והגר"א תירץ שקודם כל היו היהודים צריכים לעשות חסד אחד עם השני, ועל ידי זה נתן אח"כ הקב"ה את חן העם בעיני מצרים וישאלום.

בא – אני יודעי

א- ארבה	ב-בית אבות	ג- גבול	ד- דם
ה- התעללתי	ו- וינצלו	ז- זכר	ח- חמור
ט- טוטפת	י- ים-ימה	כ-כלב	ל-להתמהמה
מ-מצה	נ-נא	ס-סף	ע-עצם
פ-פרסה	צ-צלוי	ק-קדש לי	ר-ריחיים
ש-שימורים	ת-תושב		

כל הזכויות שמורות ©

ערב שבת, קרוב לשקיעת החמה, הגיעו שלושה סוחרים יהודים אל העיר טריפולי שבלוב. כסף רב היה באמתחתם, וכיוון שלא הכירו איש מאנשי המקום, חששו להפקיד אותו בידי זר, והחליטו להטמין אותו מתחת לעץ תאנה מחוץ לעיר. נשבעו הסוחרים זה לזה שאיש מהם לא יגע באוצר עד מוצאי שבת, אז יוציאו את כספם מן המחבוא וימשיכו בדרכם. לביל שבת לא עמד אחד הסוחרים בפיתוי, וגנב את הכסף. כשהגיעו הסוחרים במוצאי שבת אל העץ, וגילו שהכסף נגנב, החלו לחשוד זה בזה, ופרצה ביניהם מריבה שבמהרה הייתה לקטטה אלימה. הסוחרים נאסרו וכשהגיעו למשפט אל הקאדי המקומי סיפרו לו את קורותיהם. הקאדי הנבוך, שלא הצליח לגלות מיהו הגנב, שלח את הסוחרים אל הרב אליהו חזן, ראש הרבנים בלוב, שאת יושרו ותבונתו העריך מאוד. גם הרב חזן התקשה להכריע בין שלושת הסוחרים שכפרו באשמה, ולאחר חקירה קצרה השיב אותם אל הקאדי. לא הספיקו הסוחרים לצועד צעדים ספורים, והרב חזן קרא להם לשוב ולמסור את גרסתם. האזין הרב חזן ברוב קשב, אך שוב לא הצליח להכריע. אך יצאו הסוחרים מבית דינו של הרב חזן, ושוב נקראו להתייצב לפניו ולמסור את גרסתם, ושוב לא הצליח הרב למצוא את האשם. הכריז הרב חזן כי הוא מושך את ידיו מן הנושא, ושלח את הסוחרים בחזרה אל הקאדי עם מכתב חתום. מה גדולה הייתה תדהמתם של הסוחרים כאשר פתח הקאדי את מכתבו של הרב חזן, שבו הצביע על הסוחר הגנב. לאחר חקירה קצרה הודה הסוחר בגניבה, והחזיר לחבריו את רכושם. מיהר הקאדי ההמום אל הרב חזן ושאל אותו: "כיצד ידעת מיהו הגנב? ומדוע חקרת את הסוחרים שלוש פעמים?" "הסביר הרב חזן: "כשהסוחרים נכנסו בפעם הראשונה, הבחנתי שאחד מהם פוסע חלושות בכניסתו, ומהלך ברגליים קלות ביציאתו. חשדתי שהוא הגנב, שהחשש שמא יתגלה מוכביד עליו בכניסה, ושמחתו שלא נתפס מקילה עליו ביציאתו. כדי לוודא זאת בדקתי את העניין שלוש פעמים. רגליו של הגנב הן שהסגירו את סודו."

א. בראשית דרכו גר הבעש"ט (הבעל שם טוב) בכפר קשיליביץ הסמוך לטלוקט, והיה נוהג לטבול את גופו בנהר קטן. בימות החורף, כשקפא הנהר, היה עושה הבעש"ט פילאנקע – מדרגות עץ היורדות אל המים – והמשיך בטבילותיו. פעם אחת ישב גוי אחד לצד הנהר

ונכמרו רחמיו על הבעש"ט. האיש ראה כי כאשר ר' ישראל יצא יחף מהפילאנקע נדבקה רגלו לקרח, ותלש אותה הבעש"ט בכוח עד שנתקלף העור מרגלו וירד דם. מכאן ואילך היה עומד הגוי על המשמר, וכשיצא הבעל שם טוב מן הנהר הכין לו תבן לדרוך עליו, וכך עשה תמיד.

לפעמים היה אומר הבעש"ט לאיש: "מה שאלתך ואתן לך – האם תרצה עושר, אריכות ימים או שתרצה להיות שופט?" על כך ענה הגוי ברוסית: "פּאַנְיַע ראָפּין, וְסִיָּא דוּבְרִי", כלומר: אדוני הרב, כולם טובים, ורצוני בשלוש הברכות. ענה הבעש"ט ואמר: "אני מבטיח לך את שלוש הברכות יחד." אמר הגוי: "איך אוכל להיות עשיר אם אין לי כלום?" אמר לו הבעש"ט: "עשה בנהר הזה הסמוך לביתך מקווה, ומי שיצטרך לרפואה יקנה אצלך בקבוק מים, וישוב ויירפא." אחר כך ביקש האיש סימן עד כמה יאריך ימים. על כך ענה לו הבעש"ט שיאריך ימים עד שיראה אחר פטירתו של הבעש"ט איש שדומה לבעש"ט, ואז ימות.

ויהי אחר הדברים האלה, חלו אשתו ובנו של הגוי, ורחץ אותם במי הנהר וגם נתן להם לשתות ממימיו – ונרפאו. התפרסם הדבר, ובאו מכל הסביבה לבקש מן המים. המים ריפאו תחלואים שונים, והגוי נתעשר מאוד בשל כך. לבסוף נודע הדבר לאנשי הרפואה הגויים, הדוקטורים, ואלו השפיעו על הממשלה עד שסתמו את המקווה.

שנים רבות מאוד אחר כך, בימי הרב הצדיק ר' ישראל מרוז'ין, עדיין היה הגוי בחיים. רצה הרב הצדיק מרוז'ין לראותו, והביאו את האיש לפניו. כשראה הגוי הקשיש את פני הרבי מרוז'ין אמר: "עתה הגיע זמני להיפטר מן העולם, כי יש לצדיק הזה את צורתו של הבעל שם טוב, זכותו תגן עלינו."

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 670 שבת שירה פרשת בשלח יג שבט תשפ"ב 15 ינואר 2022

לע"נ גדי בן יהודית, נלב"ע יז שבט, רחל בת תמר ח אייר, פאולינה בת חוה בניסן, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1625 צאת שבת: 1735

יג בטבת ה'תש"ה – נרצח בשואה הרב ישכר שלמה טייכטל, הי"ד ה'תש"א – החל מבצע ייבוש החולה שנועד להוסיף שטחי חקלאות. ה'תשמ"ז – נפטר דוד ורהפטיג, איש בית"ר ואסיר ציון. ה'תשס"א-אריאל שרון זוכה בבחירות המיוחדות לראשות הממשלה תשס"ג – אילן רמון ז"ל נספה באסון הקולומביה.

יד בטבת ה'תצ"ח – הוצא להורג יוזף זיסקינד אופנהיימר, "היהודי זיס". ה'תקנ"ד. נפטר ה"פני יהושע" רבי יעקב יהושע פאלק, מגדולי האחרונים התרע"ב נרצח ר' יצחק אביחצרא (הרחבה ופיטו תש"ף) ה'תרע"ט – נרצחה רוזה. לוקסמבורג, מהפכנית יהודיה-גרמניה. ה'תשכ"א – דוד בן-גוריון מתפטר מראשות הממשלה לאחר שלא קבל המלצת ועדת השבעה לחקר "העסק הביש" ראה עלון 670 – קדושי קהיר

טו בטבת ראש השנה לאילנות ה'תרמ"ד – חידוש הנטיעות בארץ ישראל. ה'תרע"ח – הונחה אבן היסוד לאוניברסיטה העברית בירושלים. ה'תש"ט – החלה לכהן הכנסת הראשונה – בית הנבחרים והרשות המחוקקת של מדינת ישראל. ה'תש"ס – נפטרה חנה רובינא, "הגברת הראשונה של התיאטרון העברי" דכי ארגמן – כל הזכויות שמורות ©

טז בטבת ה'שצ"ה – נפטר רבי אברהם כהן דה-הירירה, פילוסוף ומקובל יהודי ספרדי הולנדי (הרחבה תשע"ה). ה'תרע"א – נפטר ר' שלום מרדכי שברון מברז'אן רב ופוסק מפורסם (הרחבה תשע"א)

יז שבט ה'תרכ"ח – נפטר רבי חיים פלאגי מגדולי חכמי תורכיה (הרחבה עלון 201 תשע"ג). ה'תרע"ט – נפתח כנוס השלום בפריז שסיים את מלחמת העולם הראשונה. ה'תש"ג – כוחות בריטיים משחררים את טריפולי. ה'תש"ד – היטלר מוציא צו המכפיף את המודיעין הצבאי, האבהוור, ללשכה לביטחון הרייך. ה'תש"ט – האספה המכוננת מאשרת את חוק המעבר ונקבע שמה – "הכנסת".

יח שבט "פורים סרסוגה" לזכר הצלת יהודי סרסוגה מפורענות בימי הביניים (ראה הרחבה). ה'תרצ"ט – בבריטניה נפתחת ועידת השולחן העגול, בניסיון לפתור את הסכסוך היהודי-ערבי. ה'תש"ט – חיים ויצמן, נשיאה הראשון של מדינת ישראל, ה'תשכ"ה – נתן מגדל שלום מאיר. באותו זמן היה הבניין הגבוה ביותר בישראל ובמזרח התיכון כולו. ה'תשל"ה – פורסם הדו"ח הסופי של ועדת אגרנט, לחקר אירועי מלחמת יום הכיפורים. ה'תשנ"ד – חיים רמון נושא בוועידת מפלגת העבודה את "נאום הלווייתנים"

יט שבט ה'ק"ט – טבח יהודי בזל עקב מגפת המוות השחור. ה'תרס"ב – נפתח בית החולים שערי צדק, בית החולים הראשון בעיר החדשה בירושלים. ה'תרע"ן – נפטר רבי שמואל וינברג מסלונים. ה'תש"ט – נפטר יוסף שפרינצק, יו"ר הכנסת הראשון. ה'תשנ"ח – נפטר חיים בר און, מו"ל עיתונות ישראלית ה'תשס"ה – נפטר אפרים קישון, סופר ואחד מגדולי הסאטיריקנים, חתן פרס ישראל.

בשלה – מי יודע ?

הרב יהושע שקדי

- גלגל עגלגל
- נשוי לאחד הצדדים ושם בני ישראל עומדים
- לשם עלו משה אהרון וחור ונלחמו בלי "כל רכב בחור"
- לתורה היא קודמת בפרשה מוזכר לא "באמת"
- תעמדו ואל תפחדו
- בכלי נשק היו מצוידים חמישית מהיהודים
- למילה שתי משמעויות שונות כריתה, ושירה ומנגינות
- כך, משני הצדדים, המים היו עומדים
- ה' מוריד אותו בתפילה ובפרשה היא עולה
- עלה ממצרים – במפורש והאחים בדרך דרש
- לידיים של משה היה קשה
- במשך כל הארבעים שנה לקטו ביום שישי עוד מנה
- הוא עגול, ולבן ומתוק מאד, כמובן
- ארץ עם תושבים ולשם בני ישראל שבים
- היה בתוכו הרבה בשר ושום דבר לא חסר
- עשה עם ישראל מלחמה וקירר את האמבטיה החמה

פרשת בשלח

הפרשה הרביעית בספר שמות וה-16 בתורה. שמה בה שהמלה שבתחילת הפסוק הפותח את פרשה: "וַיִּהְיֶה בַּשַּׁלַּח פְּרָעָה אֶת-הָעָם שְׁמוֹת, וַיִּגְדֹּל הַיָּם הַפְּרָשָׁה נכתבת ב-215 שורות בספר תורה ויש בה 14 פרשיות (מיקום 19), מתוכן 9 פרשיות פתוחות ו-5 סתומות. בפרשה יש 116 פסוקים (מיקום 23), 1681 מילים (מיקום 18) ו-6423 אותיות (מיקום 18). לפי ספר החינוך יש בפרשת בשלח 1 מצוות (מיקום 33), מתוכן 0 מצוות עשה (מיקום 34) ו-1 מצוות לא תעשה (מיקום 26). עיקרה של הפרשה הוא **קריעת ים סוף ושירת הים רש"י** מפרט את לוח הזמנים בפרשה, בבאורו לד"ה **ויגד למלך מצרים**. " איקטורין (ישחקנים" בלועזית - דהיינו: מתחזים - מרגלים) שלח עימם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. בחמישי ובשישי רדפו אחריהם. וליל שביעי ירדו לים. בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לכן אנו קורין השירה ביום השביעי". מכאן בשבת בה נקראת "פרשת בשלח" נקראת **שבת שירה**. משכה של הפרשה הוא ממחרת הפסח - ט"ו ניסן, ב"א תמ"ח (2,448) **לבריאת העולם** עד הגעת בני ישראל לרפידיים בכ"ג אייר ' כששה שבועות. נושאי הפרשה:

פ. פעם קראו לו פיתוס ועכשיו חזרו לשם פתאום

- צ. בזה שמו את המן שישאר לאורך זמן
- ק. לפני שבועיים אספו והשבו כד נספו
- ר. ביד כזו בני ישראל יוצאים וביים ה' עשה לרשעים
- ש. כך התחילה מרים את השירה על הים
- ת. היה שבעים והיו שבעים

מספר האגדה

מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח, פרק יד, פסוק יטמדרש תנחומא, בשלח, י.

"ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מנהגה ישראל ויגלו מאחריהם" (שמות יד, יט) – משל, למה הדבר דומה? לאחד שהיה מהלך בדד והיה מנהיג את בנו לפניו. באו לסטים לשבותו מלפניו – נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו; בא הזאב מאחוריו – נטלו מאחוריו ונתנו מלפניו; באו לסטים מלפניו וזאב מאחוריו – נטלו על זרועותיו; התחיל הבן מצטער מפני החמה – פרש עליו אביו בגדו; רעב – האכילו; צמא – השקהו.

אף כך עשה הקדוש ברוך הוא לישראל:

הים לפניהם ומצרים לאחוריהם – "קחם על זרועותיו" (הושע יא, ג); התחילו מצטערים מפני החמה – פרש עליהם בגדו, שצמא: "פרש עגן למסך" (תהילים קה, ט); הרעיבו – האכילו: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (שמות טז, ד); הצמיאו – השקם מים: "ויצא נוזלים מסלע" (תהילים עח, ט).

ט"ו בשבט – הג השיקום

הרב אורי שרקי שליט"א במסגרת קרן התשובה - לשיקום האסיר, טבת תשס"ח

עשיית חג מאכילת פירות הוא דבר שעשוי לעורר תמיהה. הלא כל הצרות של האנושות החלו באכילת פרי על ידי האדם הראשון! מן הראוי היה שענין הפירות יוצע עד כמה שיותר, שלא להזכיר את אותו עוון, ומה טעם יש במנהג ישראל של אכילת פירות ביום ראש השנה לאילן, ט"ו בשבט? אנו נדרשים אם כן להתבונן בשורש החטא. קריאה מדוקדקת בסיפור אכילת עץ הדעת מגלה לנו מספר עובדות: לא נאסרה אכילת עץ החיים. נצטווה האדם לאכול מכל עץ הגן, ועץ הדעת בכלל. אכילת עץ הדעת נאסרה, זמנית, רק בגלל שהיא ממיחה. נמצאנו למדים שאין איסור עצמי באכילת עץ הדעת, אלא שיש למצוא דרך למנוע ממנו להמית, ואין דרך לעשות זאת אלא על ידי הקדמת עץ החיים לעץ הדעת. כל חטאו של אדם לא היה אלא שהקדים את הדעת לחיים, במקום להקדים את החיים לדעת. נאמר בלשון יותר ברורה, שאדם הראשון הלך לאקדמיה בטרם הלך ללמוד בישיבה, הקדים את הידיעה הפורמאלית לתוכן הפנימי-ערכי של החיים.

יוצא שכוננת הבורא היא שאדברה יאכל האדם מעץ הדעת, אם יעשה כן באופן הראוי, ללא מאיסה בתורה, שהיא "עץ חיים למחזיקים בה". אכילת הפירות רצויה היא לפני המקום, ולא בכדי נשתבחה ארץ ישראל על פירותיה. יסוד הדברים הוא שבאופן מהותי אין חויה בעולם שאין לה צד שבו יכולה היא להיעשות בקדושה, כמו שמצאנו בתלמוד שילתא, אשת רב נחמן, רצתה למצוא אופן המותר לאכילת טעם בשר בחלב. חכמה רבה דרושה על מנת למצוא את הנתבים הטהורים האלה.

מהו פרי עץ הדעת?

נאמרו על ידי רבותינו דעות שונות, והמרכזית שבהן היא ש"עץ הדעת אתרוג היה, שטעם עצו ופריו שווים, וכמו שנאמר "המן העץ... אכלת".

עץ הדעת נאכל בראש השנה, כשהיה עדיין איסור באכילתו. נראה שאם היה האדם ממתין עד יום כיפור היה הפרי מותר לו לאחר מכן. הלא יום הכיפורים הוא היום שבו עתידה התורה להינתן לישראל במתן הלוחות השניים, והלא התורה היא עץ החיים. בינתיים אסרה האישה אפילו את הנגיעה "לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו". אמנם היא הוסיפה על האיסור, אך מדוע דווקא נגיעה? בתלמוד נאמר שמשמוש הידיים מזיק לאתרוגים, ולכן סברה האישה שאם אין לאוכלו, עדיף בינתיים שלא לנגוע בו, כדי שלא יתקלקל הפרי, וגזרה גזרה

ההכנות למסע המדבר - בחירת הנתבי, נשיאת עצמות יוסף הצדיק וקביעת שיטת ההתקדמות: "לא-ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם". מדרש תנחומא כתב: ללמדך, במידה שאדם מודד, בה מודדין לו כשם שיוסף נהג ביעקב אביו, כך משה רבינו נהג ביוסף וכן משה רבינו זכה שהשכינה עסקה בקבורתו.

רדיפת פרעה אחרי בני ישראל - מגלה את מצבו של עם ישראל בעת יציאתו מעבודת. אמנם, "ובני ישראל יצאים ביד רמה". אבל עד שמה רבינו אינו מקבל את הפקודה: "דבר אל-בני ישראל ויסעו" (ט"ו) אין הצלה לעם.

קריעת ים סוף- הנס הגדול. ובמהלכו: "ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם" (כ"ב)

שירת הים - הגיע הזמן להודות לקב"ה וגם מרים הנביאה עם הנשים מצטרפת. המטרה הנכספת עדין באופק: "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכן לשבתך פעלת ה' מקדש אדני פוננו ידך"]- ארץ ישראל ובית המקדש.

הנסינות הראשונים - בני ישראל מתלוננים ומקבלים: "שפתי עשרה עינת מים ושפתיים תמרים" (כ"ז). ובלי שבקשו קבלו רפואה אלוקית שנאמר: ושמרת כל-חוקי כל-המחלה אשר-שמתי במצרים לא-אשים עליך כי אני ה' רפאך.

פרשת המן - בני ישראל זוכים להבטחה: "בערב פשר לאכל ולחם בבקר לשבע". וכן לעונג שבת מיוחד במינו לחם משנה לאמר: "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמך לאחד"

מתקפת העמלק - השלוח המדברית פוסקת כאשר עמלק תוקף את העם כמתואר בספר דברים: "זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרד בדרך ויזגב בד כל-הנחשלים אחריך ואתה עיף ונגע ולא נרא אלקים".

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ט - השקיה ריסוס וחיוב

השבוע: י - עצי סרק

העובד בעצי סרק כדרך שהוא עובד בשאר השנים, כיוון שאינו שובת הרי הוא מבטל מצוות עשה מהתורה. אמנם מצד איסורי לא תעשה, האיסור לנטוע עצי סרק וצמחי סרק, וכן לזמור אותם ולטפחם הוא מדברי חכמים (ערוה"ש ט, ה; ע"י להלן ג, ה). בשעת הדחק מותר לנטוע עצי סרק על ידי גויים, הואיל וגם האיסור לומר לגוי לעשות מלאכה הוא מדברי חכמים, והרי זה כדין שבות דשבות בשבת, שמותר בשעת הדחק. לפיכך, בעבר, כאשר סבלו ממחלת המלריה, והרופאים סברו שנטיעת עצי אקליפטוס תוכל להועיל לייבוש הביצות וטיהור האוויר ומניעת התפשטות המחלה, מותר היה לומר לגוי לנטוע אותם בשביעית. וכן כאשר צריכים לסלול כביש ראשי, יש צורך לבצע עבודות גינון בצדי הכביש, לצורך טיהור האוויר, מניעת סחף ונוי. ואם יפתחו את הכביש לתנועה וידחו את עבודות הגינון לאחר השביעית, ייגרם נזק גדול לקבל, וגם יש חשש שבינתיים האדמה תסחף לכביש, ובעת עבודות הגינון ייווצר סיכון מסוים לחיי הנהגים והעובדים. ואם ידחו את פתיחת הכביש, הסיכונים הבטיחותיים שבכביש הישן יימשכו, והציבור ימשיך לסבול מעומסי התנועה. לפיכך, אם לא הצליחו לארגן את עבודות הגינון לפני השביעית, מותר לבצעם על ידי נוכרים בשביעית. בירושלמי (שביעית ד, ד), מבואר שלת"ק אסור לשרוף קנים של שיח כדי לעבות את גזעו, ולרשב"ג מותר, וכן מותר לרשב"ג לנטוע עץ סרק. ופסק הרמב"ם א, ה, שאסור לנטוע עץ סרק בשביעית. ואף שיש סוברים שלדעת חלק מהראשונים האיסור מהתורה (חזו"א, וכך משמע מרש"ס), כבר למדנו (בהלכה ד) שאפילו לגבי עץ פרי לרמב"ם ודעימיה, האיסור מדרבנן, וביאר מהריט"א, משום שהנטיעה אינה מצמיחה פירות בשמיטה. ק"ו בעץ סרק שאינו נותן פירות לעולם. וכ"כ בערוה"ש ט, ה, שהאיסור דרבנן. ואיסור נטיעת עץ סרק אינו רק לצורך עצים אלא גם לנוי וגדר (שבה"א א, ה). ומ"מ נראה שהעובד בעצי סרק בכלל השנים מבטל מצוות עשה מהתורה, כמבואר בהלכה א והערה 1. אמנם נראה שהנוטע מפני שעת הדחק, אינו עובר בעשה כי הוא נחשב כנוטע דרך ארעי, הואיל ורק מפני הדחק נטע. וכאשר מדובר בהפסד גדול מאוד, ואולי אף חשש רחוק של נפשות, כמו במקרה של סלילת כביש ראשי, אפשר להקל אפילו על ידי יהודי, כדין שבות דשבות לצורך גדול ומצווה. שכן שביעית בזמן הזה דרבנן, וכן נטיעת עצי סרק מדרבנן. אולם למעשה, כיוון שאפשר להעזר בגוי, אין להקל בכך אלא על ידי גוי, שבה מתווסף עוד שבות, וכמבואר להלן ה, ט. כיוצא בזה כתב מהרי"ל דיסקין (כו, כד), לענין נטיעת אקליפטוסים על ידי גוי לצורך בריאות. ובשו"ת נצר מטעי כח, התיר ליהודים לנטוע עצי סרק ביערות הקרן הקיימת לישראל, כדי לתפוש קרקעות כנגד פולשים ערבים וכדי שתהיה להם פרנסה אחר עלייתם לארץ. וזאת משום שלדעתו הלכה כרשב"ג שאין איסור נטיעה

דרבנן על הפרי. אם היה נשמר הסדר הראוי, היה האדם עושה חגיגה לכבוד ההיתר הראשון, ביטול איסור הנגיעה. וראה זה פלא, שהתורה אכן קבעה חג אחרי יום הכיפורים, שתוכנו הוא נטילת האתרוג ביד! אך האכילה נדחית עד אשר יעברו ימי החורף, שבהם האדם מסתגר בביתו כאסיר ואינו יוצא לעבודת השדה. זהו הזמן שיכול האדם לנצל כדי לבנות בעלון 668 הבאנו על קדמוניות טו בשבט כ"חג" לפי ממצאי הגניזה את עולמו הפנימי, כדי להחדיר בנפשו את עץ החיים שקיבל האתרוג משה חגיז, המובאים בספר "ברכת אליהו" לר' אליהו מאולינוב) או חמש ביום הכיפורים. כשמגיע סוף סוף ראש השנה לאילן, האתרוג נלקט ונאכל: "מעשה ברבי עקיבא שליקט אתרוג בחמישה עשר בשבט" (ברייתא ב"ה יד. ע"פ תיקונו של רבינא).

ראש השנה לאילן הוא אפוא יום התיקון לראש השנה הראשון שבו נאכל עץ הדעת בעבירה, והנה עתה הוא נאכל בקדושה. **עיון בקריעת ים סוף**
אריאל סטולמן (מחזור י"ט ישיבת הר עציון), הוא פורסם בעלון שבות # 130

קריעת ים סוף, וטביעת המצרים בתוכו, מהווים אחד מרגעי השיא של יציאת מצרים. עד עתה, עמד פרעה בכוחות בלתי אנושיים כנגד **מכות ה'**: שניתכו עליו, בסיורו לשלח את ישראל; והנה, לאחר המכה העשירית, מכת בכורות, נראה שפרעה נכנע ומחליט באמת ובתמים לשלח את בני ישראל. אך לא כך גזרה ההשגחה הא-להית "... וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה' (שמות, כ"ד).
פרעה רודף אחרי בני ישראל כדי לספוג את תבוסתו האחרונה והמכאיבה ביותר.

נעיון כעת בפרשיה מופלאה זו וננסה לתהות על קנקנה. בני ישראל בהנהגת משה, מכניסים עצמם לדרך ללא מוצא, כאשר לפנייהם הים, ומאחוריהם צבא מצרים האדיר, מתוגבר בשש מאות מרכבות מובחרות [ישש מאות רכב בחור" (י"ד, ז)], בנוסף לאלפי המרכבות הרגילות וחיי"ר ללא סוף; כל זה טכסיס טאקטי כדי לגרור את פרעה לקראת סופו" וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים, לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים, ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ, סגר עליהם המדבר. וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה', ויעשו כן" (י"ד, א-ד).

הערב יורד, ועמוד הענן המוליך את בני ישראל במסעיהם, משנה את מקומו ונוסע מאחורי בני ישראל, על מנת להוות חיץ בין שני המחנות - מחנה מצרים ומחנה ישראל, כך שבצידו של מחנה מצרים שורר חושך, ואילו לישראל מאיר עמוד האש. משה, ע"פ ציוויו של הקב"ה, מניף ידו על הים, וה' שם את ים סוף לחרבה - מעבר ומוצא לבני ישראל מהמצור אליו נקלעו, כביכול. בשלב מסוים, חוצים בני ישראל את הים בחרבה, כאשר "המים להם חומה מימינם ומשמאלם" (י"ד, כב). המצרים המבחינים במתרחש, מחליטים לרדוף אחרי בני ישראל, ונכנסים אחריהם אל תוך הים. ה' מעכב את התקדמות המצרים: "ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו בכבדות" (י"ד, כה). במקביל, גורם ה' למהומה במחניהם: "ויהם את מחנה מצרים", והמצרים המבוהלים, מנסים לחזור על עקבותיהם. לאחר שכילו האחרונים מבני ישראל לעלות אל עברו השני של הים, מגיעה הפקודה: "ויאמר ה' אל משה: נטה ירך על הים על מצרים על רכבו ועל פרשיו" (פסוק כו). משה נוטה את ידו על הים, וחומות המים האדירות קורסות על המצרים לעד. כאשר בני ישראל רואים את אויביהם המצרים, שטבעו ונשמדו ושוב לא יוכלו להרע להם, פוצחים הם בשירה - שירת הים: "אשירה לה' כי גאה גאה, סוס ורכבו רמה בים" (ט"ו, א).

נעצור בשלב זה, ונשאל את עצמנו מספר שאלות. האמנם זהו התיאור המדויק למה שהתרחש? לשם מה נחוצה המהומה שה' חולל במחנה מצרים: "ויהם את מחנה מצרים"? הרי גם ללא מהומה זו, היתה המטרה מושגת במלואה - המצרים היו נכנסים לים, ואז, כהרף עין לאחר עליית בני ישראל על חוף מבטחים, מכסה היה הים על המצרים לעד?! כמו כן, בהמשך הפסוקים מתוארים המצרים בשעת חזרת הים לאיתנו: "...ומצרים נסים לקראתו" (פסוק כז); ביטוי זה מוקשה מאד, הלא כאשר הים סוגר עליהם, מה טבעי יותר מלנוס מהים, **אָדָר נְזִילֵי יִשְׁעַ תְּזִיל לְהַמוֹנֵי אֲגוּז יִפְרִיחַ לְמַעֲוֵדְנֵי בְּרֵאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן אֲמַץ אֲמוֹנֵי כִּי שְׁמֵשׁ וַיִּמְגֵן יי**
בְּהִילוֹ גֵּרוֹ נֶאֱוֵר לְנַחוּיִים בְּרוֹשׁ! בְּהִיק! יִזְהִיר לְפָדוּיִים בְּרֵאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן אֲבָדָה בְּגִשְׁמֵי תְּחִיחָה לְאַרְץ הַחַיִּים כִּי מִצְאֵי מִצְאֵי חַיִּים בְּרוּךְ... ..מחיה המתים
גְּדוֹל וּמְהוֹלָל וְרַם עַל כָּל אֵל כִּי הַמְּשׁוֹלָה בְּרַם אֵל בְּרֵאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן אֲבָדָה שְׁשׁוֹן בְּאוֹמְרֵי אֵין כָּאֵל

ומדוע אפוא נאמר בפסוק שמצרים נסים לקראת הים - "ומצרים נסים לקראתו"? זאת ועוד, קודם לכן מתואר הלך הרוח במחנה מצרים: "ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל, כי ה' נלחם להם במצרים" (פסוק כה); כלומר, המצרים ברחו מישראל!

היו שניסו לומר, שבעקבות המהומה ברחו המצרים אל תוך חומות המים שהחלו לסגור עליהם (רש"י, אבן עזרא ועוד). ברם, אם כן, היה למקרא לכתוב 'ומצרים נסים לקראת המים' או - 'ומצרים נסים לקראתם' (היינו לקראת חומות המים), ולא כפי שמנוסח בכתוב 'ומצרים נסים לקראתו', היינו לקראת הים, שהלא המצרים נמצאים כבר בים! פירושו של ים במקרא הינו קרקעית "הים" - "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו, י"א ט), כלומר, הארץ מלאה דעה את ה', כפי שהמים מכסים את קרקעית הים. כמו כן, הביטוי "וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו" במקום הצורה הרגילה: "וישב הים לפנות בקר לאיתנו וינסו מצרים לקראתו", מעיד על כך שהמצרים נסו אל הים לפני שהים קרס עליהם, ואם כך, ניסתם היא מפני ישראל, כאמור, ולא מהים.

לאור שאלות אלו, נראה לי להציע כאן תיאור שונה מהנאמר לעיל. יתכן, שמהלך האירועים היה שונה, שינוי מועט אך משמעותי. הדבר מתחיל במשמעותו של עמוד האש ותפקידו. עמוד האש מופיע לראשונה מיד לאחר יציאת בני ישראל ממצרים: "וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם, ללכת יומם ולילה" (י"ג, כא). תפקידו של עמוד האש מוגדר וברור - להוות תמרור בולט ומדריך לבני ישראל במסעיהם הליליים, ולא "תאורת רחוב" סטטית גרידא. התקדמו וחצו את הים אל עברו השני כבר בלילה, והמצרים בעקבותיהם (וכן פירשו רש"י, ראב"ע, רמב"ן ועוד). כוונת הפסוק: "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים" (י"ד, כא) - אינה שייבש המים נמשך כל הלילה, ורק בבוקר היה הים ראוץ למעבר, אלא שבמשך כל הלילה "החזיק" ה' את חומות המים מלשוב לאיתנם, כדי לאפשר את מעבר בני ישראל והמצרים בעקבותיהם. המצרים, שכאמור הבחינו בכך שבני ישראל חצו את הים והתקדמו אל תוך עומק שטחה של הגדה הנגדית, מחליטים, ברוב להיטותם, לרדוף אחרי בני ישראל, לחצות אף הם את הים - "אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל" (ט"ו, ט). בשלב זה מתרחש השינוי העיקרי בתיאור זה, והוא **שגם המצרים צולחים את הים ועוברים לגדה השנייה, וממשיכים את המרדף בצידו השני של "הים"**! "הזמן הרב, הנדרש למעברם המלא של שני המחנות לצידו השני של הים עד לפני אשמורת הבוקר, מושג על ידי התקדמותם של שני המחנות במשך הלילה כפי שתיארונו.

הבוקר מגיע, והפסוקים מדברים בעד עצמם: "ויהי באשמורת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן, ויהם את מחנה מצרים, ויסר את אפן מרכבתו וינהגהו בכבדת, ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים" (י"ד, כד-כה).

מהומה פורצת במחנה מצרים. המצרים מבחינים בכך שה' נלחם בהם, והם בורחים **ונסים על נפשם מפני ישראל**, חזרה אל ארצם דרך המעבר ההכרחי, ב"תעלת הנ"ט" של ים סוף. כאשר המצרים נמצאים בלב ים, בלב המעבר מגיע הרגע: "ויט משה את ידו על הים, וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו" (י"ד, כז).

פשוטו כמשמעו, המצרים נסים מפני בני ישראל אל תוך הים בדרכם אל ארצם (וכאמור לעיל, הביטוי "ומצרים נסים לקראתו", ולא "וינסו מצרים לקראתו", מעיד שעובדה זו התרחשה קודם ל"וישב הים לפנות בקר לאיתנו"). בעוד שברדיפתם אחרי בני ישראל, הצליחו לחצות את הים, הרי שבמנוסתם הם נכשלים והים נסגר עליהם! ככל התיאורים של טביעת המצרים בים הינם בשלב הניסה למצרים, והניגוד המופיע בין המצרים הטובעים בים לבין

כי גדול בקרבך קדוש ישראל ברוך... האל הקדוש

דביר תבנה למסוימה

דלב יאריך בקומה

בראש שנה לאילן | דרוש לנו מחכימה

כי יי יתן חכמה ברוך... חונן הדעת

הדר שדה מראש אמנה

הדס יפריח למאמינה

בראש שנה לאילן | תשובב למי מנה

כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה ברוך... הרוצה בתשובה

[ועמד לטובה תתאיר

ורד יזהיר ואל יכאיר

בראש שנה לאילן | ויעד סליחה לעם זו להבאיר

כי אסלח לאשר אשאיר ברוך... המרבה לסלוח

זוהר יזהיר מקום יעקב

זית רענו המשול ביעקב

בראש שנה לאילן | זאת יאמר ליעקב

כי פדה יי את יעקב ברוך... גואל ישראל

חפש פדות לקהלך

חרוב ימתיק וברכה בו להללך

בראש שנה לאילן | חי תרפא גוי מייחלך

כי אעלה ארוכה לך ברוך... רופא חולי וגי

טהר משוש כל הארץ

טיף ברכה לקרואי חפץ ארץ

בראש שנה לאילן | טפס להגשים ברכה לארץ

כי מבורכו ירשו ארץ ותן טל וג'... ברוך... מברך

יה חיש ישע לעמד אשר קיוו

ובולים בפרים ינוו

בראש שנה לאילן | יאמר לאסוף נדחים אשר יקוו

כי פדיתים ורבו כמו רבו ברוך... מקבץ וגי

כהשמיע במילתו שמורות ©

פרים יתן פריו לנו

בראש שנה לאילן | יכריע צדק מאזנינו

כי יי שופטינו ברוך... מלך אוהב וגי

להשמיע ישע לעבדו

לזו לעשרים ואלף יגמור נרדו

בראש שנה לאילן | לאבד נצרים ומינים אשר בו בגדו

כי רשעים יאבדו ברוך... שובר וגי

מעט חרב בית איבו

מור מיד מארץ העדה יישבו

בראש שנה לאילן | מעוז יהי לעם קרובו

כי לי איים יקוו ברוך... משען וגי

נועם ששון בהגיון

נרד וכרכום נחו בחזיון

בראש שנה לאילן | נבנתה העיר על תלה נשמיע בראציון

כי בנה יי ציון ברוך... בונה וגי את צמח וגי

סולו סולו המסילה לבני

סקמדר ירבה לעידני

בראש שנה לאילן | סכות שיח חינוני

כי שומע אל אביונים יי ברוך... שומע

ערך קרבן אולמו

ערבה מנחה לשאת עם בהתרומו

בראש שנה לאילן | עולת שי יקבל מעמו

כי רוצה יי בעמו ברוך... המחזיר וגי מודים וגי

פריו יתן לשמחינו בגילה

פרדס עם צמחי ארץ ויבולה

בראש שנה לאילן | פדויך מהללים יומם ולילה

כי נעים נאנה תהלה ברוך... הטוב וגי

צמחי אילנות בברכה נחזה

קיקיון ראש יום רימון ציץ לעם זה

ברא[ש] ש[ן]ה[ה] לאילן | שקמים ושירוק יגבה פזה
תשמיענו כי שלום אמת אתן במקום הזה ברוך... עושה

כ"י קיימברידג' T-S NS 233.6 קרע מהקרובה 'אדר נזלי ישע' בנוסח קצת שונה מהנוסח שהובא נקנת בדברי הרב אורי שרקי שליט"א אודות מקור החג: יש שואלים מה המקור למנהגי ט"ו בשבט מאחר ואין להם מקור בתלמוד? התשובה היא שהברייתא המובאת בגמרא במסכת ראש השנה: "מעשה ברבי עקיבא שליט"א אתרוג באחד (או בט"ו) בשבט", רומזת לכך שר"ע סבר שיש בתאריך הזה תיקון לחטא אכילת עץ הדעת, שהיה אתרוג לדעת חז"ל. מנהג אכילת הפירות הוא של חסידי אשכנז, וכן התפילה הנהוגה להתפלל על אתרוג כשר. בספר פרי עץ חיים (שער ראש השנה פרק א) לתלמידי האר"י נאמר שיש סוד לכל ארבעה ראשי שנים, וזה כולל ראש השנה לאילן. בספר שבט מוסר לרבי אליהו הכהן מאיזמיר נאמר בשם צוואת רבי אליעזר (חיבור קדמון מחסידי אשכנז הראשונים) שמנהג אכילת פירות בט"ו בשבט הוא מנהג ותיקין. ובמגן אברהם מובא המנהג בשם ספר "תיקון יששכר" שהיה תלמיד מהרלב"ח, בזמן האר"י והבית יוסף. לאחרונה נתגלה בגניזה פיוט לתפילת שמונה עשרה של ראש השנה לאילן מאת רבי יהודה ברבי הלל הלוי... וכאן מתייחס בשיעורו לפיוט שמלעלה. בין היתר מבאר הרב שרקי את הפיוט: **אדר נזלי ישע** - גבורת גשמי ישע. **קיקיון ראש יום** - אולי יש לקרוא: "ראש יונה"? (יונה ד', ו). **שירוק** - מין עץ לא ידוע, ואולי יש לקרוא "שורק" - גפן מובחרת או ייתכן שלפנינו צורה עברית מ"סרכא" הארמית - תאינת-בר, המקבילה לשקמה (משל סרכא דאקים תאניתא - שיר השירים רבה א', ו').

הפטרות בשלח - מלחמה ושירה

הרב יהודה שבב

(אשכנזים - שופטים פרקים ד' - ה' ; ספרדים - פרק ה' בלבד)

א. שבת שירה

שבת שקוראים בה פרשת בשלח קרויה שבת שירה, זאת ודאי כדי לבטא שהשירה היא עיקרה של פרשה, והיא אמורה להקרין על השבת כולה. אבל אפשר שהשם ניתן גם בגלל מרכיב שירי נוסף שבה - הפטרת השבת אף היא שירה. למנהג הספרדים כל כולה שירה. למנהג האשכנזים רק חציה השני, אבל הוא כנראה עיקרה של הפטרה. הרי לנו צד שווה ראשון לפרשה ולהפטרות
כלל זה - שירה - מתפרט לפרטים הרבה: תוכנה של השירה, נצחון ניסי על אויב שביקש לכלות ולהשמיד - 'מן השמים נלחמו'; חלקם המכריע של המים במפלת האויב, בפרשה - מי ים סוף, בהפטרה - מימיו של נחל קישון; רכב האויב - מקור גאוותו, נשטף במים; סגנונה של השירה שהוא סגנון מרומם, ולו מקצב וצלעות מקבילות וכמוהו כגלי הים המתנשאים; צורתה של השירה שהיא אריח על גבי לבנה; אופק ראייתה

ישראל העוברים בשלום: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חמה מימינם ומשמאלם" (י"ד, כט), הוא בחשבון הכולל, ובסיכומו של עניין, ואינו מתייחס למעבר הראשוני של המצרים! הסבר זה מעלה קושי בעקבותיו, מדוע אין המקרא מספר לנו בפירוט, על כך שהמצרים עברו לצדו השני של הים, ורק במנוסתם מפני בני ישראל, כיסה הים עליהם. זאת ועוד, הפסוק מספר לנו שהים כיסה על כל "חיל פרעה הבאים אחריהם בים" (י"ד, כח), ונוצר הרושם, שהדבר קרה ברדיפתם אחרי בני ישראל! על כך יש להעיר מספר הערות. האחת, גם עלייתם של בני ישראל לא מתוארת כאן, כך שהקושי בכך שלא מסופר על עליית המצרים - קטן. ולעצם העניין, המקרא מעוניין, מצד אחד, להראות לנו את הניגוד בין המצרים הטובעים בים לבין בני ישראל העוברים בו. ניגוד זה מאבד משהו מזהורה, כאשר מסופרת המציאות המדויקת, ומצד שני, כפי שנסיביר בהמשך, הדברים היוראיים להתרחש כפי שאכן אירעו. כדי לפשר בין שתי מגמות אלו, מובלט בפסוקים הניגוד בין המצרים הטובעים לישראל העוברים, ואילו בין הפסוקים מובלע הסיפור האמיתי ("אנוסה מפני ישראל..."), "ומצרים נסים לקראתו..."), כך שבקריאה בין השורות מתגלה הסיפור המדויק.

לתיאור זה של המאורעות בקריעת ים סוף ישנה הקבלה ממהלך האירועים במלחמתם של דבורה וברק כנגד סיסרא, שר צבאו של יבין. ההקבלות בין הפרשיות רבות ואביא חלק מהן אף חז"ל מצאו את הפרשיות כמקבילות. הדבר מתבטא במדרשים הרואים בגריפת צבאו של סיסרא על תשע מאות מרכבות הברזל, תשלום על כך שבקריעת ים סוף, הסכים הים לפלוט את צבא מצרים ליבשה בכדי להפיג את חששם של בני ישראל מפני המצרים (עין ילקוט שמעוני, שופטים פרק ה', נג; וכ"כ פסחים ק"ח): ביטוי נוסף להקבלה הוא, כמוכח, בחירתה של שירת דבורה להפטרתה על פרשת בשלח, שבת שירה. ההקבלה הבולטת היא עצם קיומה של שירה על התשועה הגדולה, ומעורבותה של אישה נביאה בשירה זו, דבורה הנביאה בשופטים, ומרים הנביאה אצלנו: ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת, ותען להם מרים, שירו לה: כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים" (ט"ו, כ"א). במדרש אף מובא שהנשים הן אלו ששרו תחילה (מדרש רבה, בשלח). לסיסרא שר צבאו של יבין, תשע מאות רכב ברזל, דבר המקביל במידה מסויימת ל"שש מאות רכב בחור" של פרעה. הביטויים, המעידים על מצוקתם של בני ישראל מפני יבין מלך כנען ושר צבאו סיסרא: **ויצעקו בני ישראל אל ה'...** והוא **לחץ את ישראל שופטים ד', ג**, ואינם יכולים שלא להזכיר את הנאמר אצלנו: **ויאמר ה', ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו, כי ידעתי את מכאביו...ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם שמות, ג', ז-ט** ההקבלה החשובה ביותר לענייננו היא זאת - ברק ודבורה מכנסים את ישראל אל הר תבור, שם יחכו לסיסרא וצבאו (בני ישראל העדיפו את הלחימה בהרים, היות שזו נותנת להם עדיפות על הכנענים, שהיו מצויידיים ברכב ברזל, שיתרונו במישור דווקא). לעומתם, מזעיק סיסרא את צבאו מחרושת הגוים אל הר תבור.

כעת מתרחש מאורע הדומה למעבר המצרים בים סוף. על צבאו של סיסרא לצלוח את נחל קישון כדי להגיע אל הר תבור! בדרכו לשם, עובר הוא, אכן, את הקישון. כאשר סיסרא מגיע למרגלות הר תבור, יורדים אליו ברק ועשרת אלפי לוחמיו, וההשגחה העליונה מתערבת:
"ויהם ה' את סיסרא ואת כל הרכב ואת כל המחנה לפי חרב וירד סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו" **שופטים ד', טו** דבר זה מקביל לנאמר אצלנו: ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים... ויאמר מצרים: אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים". מחנהו של סיסרא נס מפני ברק חזרה אל מקום מושבו - חרושת הגוים, אך כאמור - על חייליו של סיסרא לעבור דרך נחל קישון, אותו מכשול ימי שהצליחו לעוברו בדרכם אל הר תבור. כאן, בפעם השנייה, מתערבת ההשגחה, ונחל קישון הרגוע, הופך לנחל סוער, גועה וגועש, השוטף וגורף את צבא סיסרא - בדיוק כפי שאירע לצבאו של פרעה בים סוף: מן

השמים נלחמו הכוכבים, ממסילתם נלחמו עם סיסרא, נחל קישון גרפם, נחל קישון נחל קדומים תדרכי נפשי עז" **שופטים**, **ה' כא**. ההקבלה, אם כן, ברורה, וכל אשר עלינו לעשות הוא לעמוד על השאלה: מהי משמעות האירועים כפי שקרו? מדוע התרחשו הדברים דווקא באופן זה?

יתכן שהתשובה נעוצה במטרות יציאת מצרים. כלומר, ביציאת מצרים ניצבות שתי מטרות - האחת היא להוציא את ישראל, והשנייה להראות לכל, מי הוא מלך העולם, ומי ממילא "שופט כל הארץ". לו היו טובעים המצרים בנסיונם לרדוף אחרי בני ישראל, היה אמנם מודגש המימד של הצלת בני ישראל, אך המימד השני לא היה מודגש כל כך. כעת, כשהמצרים כבר במנוסה ולא מהווים סכנה לישראל, דווקא עתה מודגשת יותר נימת העונש על מעשיהם, כפי שהובטח לאברהם אבינו במעמד ברית בין הבתרים": וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" **בראשית**, **ט"ז יד**.

לסיום, יש לציין שהצירוף של מהומת ה' במחנה האויב והתערבות מלמעלה בהכאת האויב הנס על נפשו אינה תופעה יוצאת דופן, והיא מופיעה פעם נוספת - בספר יהושע. שם מסופר על מלחמתו של יהושע כנגד מלכי ברית הדרום, שעלו על גבעון, העיר אשר השלימה עם בני ישראל": ויבא אליהם יהושע פתאום, כל הלילה עלה מן הגלגלה, ויהי המם ה' לפני ישראל ויכס מכה גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית חורן ויכס עד עזקה ועד מקדה. ויהי בנסם מפני ישראל, הם במורד בית חורן, וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו, רבים אשר מתו באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל" **יהושע**, **י' ט-טא**. הקב"ה מכה באויביהם של ישראל גם לאחר שאלו נסים על נפשם ואינם מהווים סכנה - בכל העונש הראוי להם. ואם לא די בהתערבות הני"ל, מתערב ה' שנית: "אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמרי לפני בני ישראל, ויאמר לעיני ישראל: שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. וידם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו, הלא היא כתובה על ספר הישר, ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבא כיום תמים, ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש - כי ה' נלחם לישראל" **יהושע** י' יב-יד.

פרפראות לפרשה

***לא נחם אלוקים דרך ארץ**. ה' לא נהג את ישראל כמנהג העולם שהשתיה מגיעה מלמעלה והאוכל מלמטה, אלא במדבר היה הפוך אוכל מלמעלה "מגן", ושתייה מלמטה, **בארה של מרים**.

***וחמושים עלו בני ישראל**. מפרש רש"י אחד מחמשה יצא והשאר מתו במכת חשך, והתרגום יונתן ואומר **וחמושים** וחמשה טפלי, פירוש כל אחד היה לו 5 ילדים. שואל הבאר יוסף איך יתכן שכל אחד היה לו בדיוק 5 ילדים, ומתרחץ שכיון שמתו ארבעה מכל חמשה ואלו שנשארו קבלו על עצמם לטפל ביתומים מכל הארבעה חלקים, אז לכל אחד היו לו 5 משפחות, ובזכות החסד הזה זכו ונעשו להם הניסים, וזה שמוסיף התרגום ירושלמי בעובדא טבא פירוש במעשים טובים. וגם הפסוק אומר **זכרתי לך חסד נעורייך**.

***ויקח משה את עצמות יוסף עמו**. חז"ל אומרים על משה את הפסוק **וחכם לב יקח מצות**, שכולם עסקו בכסף ובזהב ומשה התעסק עם עצמות יוסף, חז"ל אומרים שאין **מלויים לו לאדם אחר מותו לא כסף ולא זהב רק תורה ומעשים טובים**, וזה שאמר **ויקח עצמות יוסף עמו** כי למעלה לוקחים רק מצות (כלי יקר).

***לפני בעל צפן**. הדעת זקנים שואל איך אמר ה' לחזור ועשה סימן לפני בעל צפון, הלא אסור לעשות סימן בעבודה זרה, כמו שנאמר **ושם אלוהים אחרים לא תזכירו**, ומתרחץ בגלל שזה היה לפני מתן תורה.

***ואמר פרעה לבני ישראל**. אומר רש"י, על בני ישראל. התרגום יונתן מפרש שפרעה אמר לדתן ואבירם שנשארו במצרים. שואלים אם הם היו רשעים הרי היו צריכים למות במכת חשך, ומתרחצים שבאמת רצו לצאת, אבל הם חשבו

ב. בעקבות שירה של מטה ציפיה לשירה של מעלה

למנהגם של האשכנזים ההשוואה מתרחבת עוד יותר. המקבילות אינן רק בשירה, אלא אף בתמונות הרקע לשירה, היינו: המלחמה וספיחיה. אף מצינו לשונות משותפים כמו: "וישקף ה' אל מחנה מצרים... ויהם המחנה" (ד', טו); "לא נשאר בהם עד אחד" (י"ד, כח), לעומת "לא נשאר עד אחד" (ד', טז); "אמר אויב... אחלק שלל (טז, טז) לעומת: "הלא ימצאו יחלקו שלל" (ה', ב). נראה שהתמונה הקדומה של קריעת ים סוף ומקראות המדברים בה, ריחפו לנגד עיניו של בעל ספר שופטים. מסתבר אף כנגד עיניהם של דבורה וברק. מפליא אפוא שבפתיחת השירה כשהם מבקשים תקדים היסטורי, אין הם מזכירים את האירוע בים סוף אלא את זה שבסיני: "ה' בצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים שמים נטפו גם עבים נטפו מים. הרים נזלו מפני ה' זה סיני מפני ה' אלהי ישראל" (ה', ד-ה).

לא מי ים סוף נזכרים כאן אלא מים שהנביעו תורה. אפשר שבשירה זאת רמוזה גם ציפיה גדולה, כשם שבעקבות קריעת ים סוף והנספח לה זכו לשירה גדולה של תורה; להתגלות שבסיני, כך ציפו גם דבורה וברק והעם שבעקבות ההתגלות של שבירת אויבים בארץ, תבוא ההתגלות היותר גדולה - זו הרוחנית. ותהי שירתם שלהם מבוא לשירה שתנבע מלמעלה באמת גם לאחר ההצלה על הים והשירה שבעקבותיה, נדרשה כמין התגלות של תורה. נאמר: "ויסע משה את בני ישראל מים סוף... ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה... וילנו העם על משה... ויצעק אל ה' וירחה ה' עץ... שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" (ט"ו, כב-כה) ומביא רש"י מן הגמ' בסנהדרין: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם". דבר זה נתמך מהמשך הכתוב "ויאמר אם שמע תשמע לקול ה'... והאזנת למצותיו ושמת כל חקי". מסתבר שלאחר ניצחון גדול והצלה מוחשית ממוות לחיים, שרוי העם באופוריה גדולה, ויש להמציא לו מיד אתגרים רוחניים גדולים כדי לטקוס בהם, שכן השקיעה לעמק הבכא היומיומי האפור, יש עימה סכנה גדולה של נפילה מאגרא רמא. ולכן יש לתרגם את הימים הגדולים למפעלים שיש בהם לפרנס את הנפש גם בימים רגילים.

אולי יש לכך ביטוי כבר בתחילת השירה ששרו דבורה וברק. "אנכי לה' אנכי אשירה... נראה כי יש כאן כמין חזרה על תחילת שירת הים אשירה לה'. אבל השימוש הכפול במילה אנכי מלמד כי בתחילת השירה באה ההתגלות בסיני וכאילו מנסה להיקבע בפנים. מה ההתגלות פותחת ביאנכ"י אף שירת דבורה כן. נמצאת שירה זאת יונקת משירת הים ומהתגלות סיני כאחד.

ג. מלחמה ראשונה לעומת המלחמות הבאות

ואפשר שההסבר לכך כרוך בהפרש הגדול שבין שני האירועים. המאפיין של עם ישראל במלחמתו הראשונה כעם הוא היותו עומד מן הצד - "ה' ילחם לכם ואתם תחישון" (י"ד, טז). ואף ש"חמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (י"ג, יח), דהיינו מזויינים בכלי מלחמה (רש"י; ראב"ע), בכל זאת לא נלחמו ממש ולא פעלו מאומה. איש מלחמה יחידי שעמד נגד המצרים היה ה' - "ה' איש מלחמה". לעומת זאת המלחמה בימי דבורה וברק היא מלחמתם של ישראל, הם הנענים לצו האלהי להתייצב למלחמה "הלא צוה ה' אלהי ישראל, לך ומשכת בהר תבור... ומשכתו אלך אל נחל קישון את סיסרא... ואת רכבו ואת המונו" (ד', ו-ז). ולמרות שכמעט שלא נמצא בידי שבטי ישראל כלי נשק "מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל" (ה', ח), בכל זאת לא נמנעו לוחמי ישראל מלחרף נפשם במערכה. אמנם היטב ידעו הלוחמים - והדבר מצא ביטוי בשירה - כי לא כוחם הוא שהכריע אלא "מן שמים נלחמו, הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא" (ה', ט). אבל ידיעה זאת לא מנעה מחלק מהם לשתף עצמם במלחמה. הרי זה מעין המעמד בסיני, שעמד כל כולו בסימן הפעולה המשותפת של ה' ובני ישראל. אלמלא ישראל מסכימים לקבל ואלמלא שהם מביעים נכונות ומכריזים 'נעשה ונשמע' - אין התורה ניתנת. נתינתו שלו היא הד להענות שלהם לקבל. נמצא, הרקע ההיסטורי העמוק לחזיון שבימי דבורה, הוא מתן תורה שבסיני. ואפשר שביקשו מתקני ההפטרס ללמד, כי מלחמה זו שעל הים, שאך ה' נלחם בה, אינה יכולה לשמש דגם למלחמות עתידיות של ישראל. זו מלחמה ראשונה וחד פעמית. במלחמות אחרות נדרשים ישראל לפעול בעצמם ורק אז יזכו לסיועו של מקום.

ד. אימתי פורצת שירה

באמת, כבר בפרשה עצמה מסופר על מלחמה השונה לגמרי באופייה מזו שעל הים. בסוף הפרשה מסופר על מלחמת עמלק, וזו כבר נעשית בידי

שכיון שזה רק לשלשת ימים אם כן לא כדאי לצאת ואח"כ לחזור, ולהם לא סיפרו הסוד שהולכים ולא חוזרים, כי הם היו מלשינים לפרעה..

* ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. למה ביציאת מצרים היו צריכים זכויות כמו דם פסח ודם מילה, וכאן אמר להם אתם תחרישון, ומתריצים מכיון שה' ידע מראש שתהיה כאן מסירות נפש כמו נחשון וכדומה, ואיפה שיש מסירות נפש זאת הזכות הכי גדולה (אבני נזר).

כמו כן שואלים למה לא בנו בית המקדש בהר סיני ששם נתנה תורה, רק הר המוריה הוא מקום שיהודי פשט צוארו לשחיטה לכבוד ה' יתברך, לכן שם ראוי לבנות בית המקדש ואין לך מקום נכבד יותר מזה.

*ונתחלקו בני ישראל לדי' כתות, כת אחת אומרת נצק כנגדם, וישניה אומרת נעשה מלחמה כנגדן, ושלישית אומרת נשוב למצרים, ורביעית אומרת נפול לים, כי טוב מיתת הים משל חרב, משה השיב לכל הדי' כתות כעניינם, לכתה שאמרו להפיל עצמם בים אמר להם אל תיראו וגו', לכתה שאמרו לחזור למצרים אמר להם כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, לכתה שאמרו להלחם עם המצריים אמר להם ה' ילחם לכם, ולכתה שאמרו נצק כנגדם, להם אמר ואתם תחרישון (יונתן בן עוזיאל).

הפטרת בשלח - מלחמה ושירה - המשך מעמודה שמאלית
 כן הפטרות שנקבעו לאותן קריאות פרשיות שירה הן, בהפטרת בשלח שירת דבורה כפי שאמרנו, ואילו להפטרת הקריאה בשביעי של פסח נקבעה שירת דוד (שמ"ב, כ"ב, וזו הפטרה שנקבעה כבר בזמן קדום, ראה מגילה לא ע"א). מדוע נקבעה ראשונה כהפטרה לקריאה הסדירה, וזו כהפטרה לקראת שביעי של פסח? אפשר שזה הדבר: בקריאת שביעי של פסח השירה היא שיאה של הקריאה. וכל עצמה של הקריאה מתחילת פרשת בשלח לא באה אלא לתת את הרקע ולהגיע אל השירה. כיוון שכך אין יפה מלהתאים לה את שירתו של דוד, אותה השמיע ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומכף שאול (פשוטם של דברים: שאמרה בזקנתו כחשך דוד שכבר ניצל מכל אויביו. וראה באברבנאל - שהתווכח עם תפיסה זו). אף סיומה של הקריאה בתורה יש בה צלילים של סיום, של גאולה שלימה - "ה' ימלך לעולם ועד", וכבר דיברנו בה על הארץ ועל המקדש. ומה טוב מלצרף לה את שירת ההודייה של דוד, שהרי דוד הוא הגשר אל עולם הגאולה העתידי, שמשח מזרעו הוא הקובע את הגאולה השלימה.

לעומת זאת כשקוראים בפרשת בשלח כסדר הפרשות אין חותמים בשירה. אלא ממשיכים במסעות בני ישראל על מסותיהם ומריבותיהם, ועל המלחמה הנוספת הפוגשת בהם. נמצאת התשועה על הים אינה אלא אתנחתא (שם אמנם רישומה ניכר לדורות, הרי זה לטווחים ארוכים מאד, ואילו בטווח המידי שבים ימי הקטנות). לכך יפה להפטיר לקריאה זו בשירת דבורה, שירה גדולה על תשועה גדולה, אבל בפירוש לא סוף פסוק, אלא אתנחתא "ותשקט הארץ ארבעים שנה".

בא - אני יודעי!
 א-אופן ב- בעל הצפון ג- גבעה ד- דרך ארץ
 ה- התיצבו ו- וחמושים ז- זמרת ח- חומה
 ט- טל י- יוסף כ- כבדים ל- לחם משנה
 מ- מן נ- נושבת ס- סיר ע- עמלק
 פ- פי החירות צ- צנצנת ק- קש ר- רמה
 ש- שירו לה' ת- תמרים

1. בין שירת דבורה לשירת דוד
 פעמיים בשנה נקראת שירת הים בציבור. פעם אחת בתוך סדר הקריאה השוטף של הסדרות שבתורה, ופעם אחרת בשביעי של פסח, שבזה היום אירע זה המאורע. וכדרך שהקריאות - שירה,

המשך בעמודה ימנית

ספור לשבת

פעם בסעודת ט"ו בשבט ביקש רבי מנחם-מנדל מקוצק מתלמידו רבי יצחק-מאיר (בעל "חידושי הרי"ם") לומר דברים מענייני היום. פתח ר' יצחק-מאיר בפלפול בסוגיית ראש-השנה לאילן, שאל ותירץ, הקשה ופירש. אמר לו ר' מנחם-מנדל: "לו היינו בארץ-ישראל, די היה לנו לצאת לשדות ולהתבונן באילנות כדי להבין מהו ראש-השנה לאילן כפשוטו, ולא בדרך הפלפול. שם, בארץ-ישראל, אין ראש-השנה לאילן אומר 'דרשוני' אלא 'עשוני'."

קהל רב גדש את האולם בשטרסבורג שבצרפת, שבו נאם הראשון לציון הרב יצחק ניסים. הרב ניסים ביקש להביא את השומעים לעלות לארץ ישראל, ועל כן הרבה לספר בשבחי הארץ, תיאר את התפתחותה המרשימה של מדינת ישראל ואת הצלחותיה בתחומים השונים. אך כאשר סיים הרב את דבריו, הקשו כמה מן השומעים על דברי הרב: "שמענו שהמצב הכלכלי בארץ קשה. איך נתפרנס שם?" "אולי עדיף שנישאר בצרפת, מקום שבו אפשר להתפרנס בכבוד, ונתרום כסף למפעלים בארץ?" השיב להם הרב ניסים: "ארץ ישראל משולה לאם המניקה את ילדה: ככל שהתינוק יונק יותר – כך מתרבה החלב ומשתבח. בואו עלו לארץ ותזכו להרבה חלב מתוק מדבש."

הרב יוסף משאש אב בית הדין במקנס שבמרקו השתוקק מאוד לעלות לארץ ישראל. כשבשלה השעה הגיע הרב משאש ארצה לביקור הכנה לקראת עלייתו. הוא התארח בביתו של בנו וטייל קצת בארץ על מנת להכיר אותה. שמע דוד בן גוריון על ביקורו ומיד קבע עמו פגישה. כשנפגשו אמר לו בן גוריון "כבוד הרב! שמעתי אודותיך רבות, ושמעתי עד כמה ארץ ישראל חשובה לך. אל תהיה כמו המרגלים!" הרב משאש הופתע מן הדברים ואמר "אני! מה כוונתך?" ובן גוריון השיב לו "אם תחזור למרוקו, אפילו לזמן קצר, יאמרו שהארץ אינה טובה בעיניך. ויהיו אף שיאמרו שהמצב בארץ אינו טוב כלל. שב איתנו." לשמע הדברים השיב הרב יוסף משאש "מקבל אני את דבריך ואשאר כאן כבר כעת".

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 671 שבת פרשת יתרו כ שבט תשפב 22 ינואר 2022
 לע"נ רחל בת תמר נלב"ע ח אייר, פאולינה בת חוה בניסן, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1632 צאת שבת: 1741

כ שבט ה'תקפ"ט - נולד יחיאל מיכל הלוי אפשטיין, רב ופוסק, מחבר הספר ערוך השולחן. ה'תשכ"ט - נפטר הרב עובדיה הדאיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל.

כא שבט ה'תרע"ח ה'תש"ב - משלוח ראשון של יהודים יוצא מסלוניקי לאושוויץ. ה'תשט"ו - ממשלת ישראל רוכשת את מרבית המגילות הגנוזות שנתגלו במערות קומראן. ה'תשכ"א - נפטר עמנואל אולסבנגר, משורר, מתרגם, בלשן ופעיל ציוני, יוזם עלייתם של יהודי קוצ'ין (הרחבה תשע"ה) ה'תשכ"ה - סוריה מודיעה כי לכדה את המרגל הישראלי אלי כהן. ה'תשמ"ב - נפטר רבי יחיאל יהושע רבינוביץ - האדמו"ר מביאלא בעל ה"חלקת יהושע". ה'תשנ"ה - 21 הרוגים בפיגוע התאבדות כפול בטרמפיאדה בצומת בית ליד. ה'תש"ס - תחילת שידורי הלוויין בישראל.

כב שבט ביטול גזירת הצלמים בימי שמעון הצדיק (מגילת תענית). - ראה הרחבה ה'תרי"ד - נפטר רבי מנחם מנדל מקוצק, מייסד חסידות קוצק. (הרחבה תשע"א) ה'תרי"ד - נפטר יצחק בר לווינזון (ריב"ל) - חלוץ תנועת ההשכלה ברוסיה (הרחבה תש"ע). ה'תרמ"ח - נפטר רבי יהודה לייב איגר, מייסד חסידות לובלין - הרחבה תשע"ט. ה'תש"ג - נוסד הקיבוץ בארות יצחק. ה'תש"ח - 3 הרוגים בפיצוץ במערכת העיתון Jerusalem Post. ה'תשי"ו - נוסד היישוב ניר עציון לזכר כפר עציון. ה'תשי"ד - הממשלה ה-5 בראשות משה שרת מוצגת בפני הכנסת. ה'תשי"ח - נחקק חוק יסוד: הכנסת ע"י הכנסת השלישית. (אורך כהונת הכנסת, שיטת הבחירות, הזכות לבחור ולהיבחר, כהונת חברי הכנסת, חסינות חברי הכנסת ובנייני הכנסת, עבודת הכנסת, עבודת ועדות הכנסת ועוד). ה'תשי"ל - נפטר אריה בן אליעזר, איש התנועה הרוויזיוניסטית והאצ"ל ח"כ מטעם תנועת החרות וגח"ל. ה'תשל"ו - נפטר פנחס לבון, מזכ"ל ההסתדרות ושר הביטחון, עמד במרכז "הפרשה". ה'תשמ"ז - נפטר מאיר יערי, מראשי מפ"ם. ה'תשמ"ח - נפטרה הרבנית חיה מושקא שניאורסון, אשת הרבי מלובבין (הרחבה תש"ע). ה'תשס"ו - מכחיש השואה דייוויד אירווינג נידון ל-3 שנות מאסר

כג שבט אחד עשר השבטים נלחמים בשבט בנימין (פילגש בגבעה). ה'תקע"א - נפטר יהודה ליב בן-זאב, בלשן עברי (הרחבה תשע"ט). ה'תרל"ג - נוסדה התנועה הפוליטית הראשונה של היהדות האורתודוקסית, תנועת "מחזיקי הדת" בגליציה והונגריה, על ידי רבי יהושע רוקח האדמו"ר השני מבעלזא. ה'תרמ"ו - קרל בנץ רושם פטנט על המכונת, ה'תרנ"ד - נפטר רבי יהושע רוקח מבעלזא מייסד תנועת "מחזיקי הדת" (הרחבה תשע"א) ה'תרע"ו - לואיס ברנדייס הוא היהודי הראשון המתמנה שופט בית המשפט העליון של ארה"ב. ה'תרצ"ד - נפטר הרב משה קליערס, רבה של טבריה (הרחבה תשפ"א) ה'תשנ"א - נפטר עמוס ירקוני, בדואי ישראלי, מלוחמי צה"ל (הרחבה תש"ע).

כד שבט ה'תשי"ז - שר המושבות הבריטי, ארנסט בוויין, מודיע כי שאלת ארץ ישראל תובא להכרעת האו"ם. ה'תשי"א - השבועון לילדים "הארץ שלנו" יוצא לאור. ה'תשכ"ט - נפטר פלטיאל דייקן, חוקר משפט עברי (הרחבה - תשע"ד) ה'תשל"ו - נפטר הרב איסר יהודה אונטרמן, זצ"ל, הרב הראשי לישראל בשנים ה'תשכ"ד-ה'תשל"ג ה'תשל"ח - נפטר יזהר הררי, חבר כנסת מטעם המפלגה הפרוגרסיבית, המפלגה הליברלית והמערך, יוזם החלטת הררי (ראה הרחבה תשע"א). ה'תשמ"ג - הוגשו המלצות ועדת כהן לחקירת טבח סברה ושתילה.

כה שבט יום הזיכרון לחללי הלח"י (הרחבה תשע"ד) ה'תשס"ג - הבחירות לכנסת השש עשרה. ה'תרמ"ג - נפטר רבי ישראל סלנטר, מייסד תנועת המוסר (הרחבה תשפ"א) ה'תרנ"ב - רודולף דיזל רושם פטנט על **מנוע הדיזל** (ראה הרחבה). ה'תש"ב - אברהם שטרן (יאיר) הי"ד, בין מייסדי הלח"י ומפקדו נרצח בידי הבריטים. ה'תש"ט - נחתם ברודוס הסכם שביתת הנשק עם מצרים. הסתיימה מלחמת העצמאות. ה'תשס"ג - הבחירות לכנסת 16

כו שבט - ה'תכ"ח - נפטר הרב דוד הלוי סגל, מחבר ה"טורי זהב" (הט"ז), מגדולי הפוסקים האשכנזיים (הרחבה תש"ף). ה'תרע"ד - מלחמת השפות: חברת "עזרה" מודיעה כי שפת הלימוד בטכניון שעתיד לקום תהיה עברית. ה'תשי"א - ייצור ראשון של פלוטוניום (הרחבה תשע"ג). ה'תשי"ג - ברית המועצות מנתקת את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. ה'תשל"ג - נפטר יעקב דורי, הרמטכ"ל הראשון. ה'תשס"ג - הליכוד בראשות אריאל שרון מנצח בבחירות לכנסת השש עשרה.

יתרו – מי יודע ?

הרב יהושע שקדי

א. הדברה הראשונה ששמענו מהשכינה ביהודה ודוד שאלו על זה 'מה' ומי ששונא את זה הוא ברשימה

- ג. סוג של אבנים שבמזבח לא בונים
- ד. העם ביקש ממשה שכשזה מה' זה קשה
- ה. הוא העלה עשן כמו כבשן
- ו. הוא שמח מצד אחד אבל גם בשרו נעשה חד
- ז. עשו במזיד והתבשלו כנוזד
- ח. כך נקרא בפרשה האבא של האשה
- ט. מן, תורה ובאר על מילה אחת רש"י מבאר
- י. מי שיגע בהר בעונש הזה הוא מוזהר
- כ. כך ה' את ישראל נשאו מלאך ה' מאחוריהם נסע
- ל. בהכנסת ספר תורה הוא מפיץ הרבה אורה
- מ. אסור בשבת. גם הבן וגם הבת
- נ. לקחת עזרה אתה מוכרח אתה לא תפרח
- ס. שבוע הבא מדובר על שור והשבוע מי שילך לא במישור
- ע. משה מפנה לבני ישראל עורף ומגיע אל מקום מצוי בחורף

פ. זה פסול כי זה פסול

- צ. הגיעה עם שני הבנים לראות את משה פנים אל פנים
- ק. ראו את זה כל העם וזה קרה רק הפעם
- ר. למטה תגיע תזהיר ותודיע
- ש. קיבלו במרה ובדברות נאמרה
- ת. מקבלים את זה מהצ'לם ואסור לעשות מכל דבר שבעולם

מבנה החברה הטובה

מאת הרב לורד ד"ר יונתן זקס ז"ל

בבית הלורדים הבריטי יש לשכה מיוחדת, המשמשת בין היתר חדר הלבשה לחברים חדשים המצטרפים לבית. כשקודמי בתפקיד הרב הראשי לבריטניה, הרב עמנואל יעקובוביץ', נתמנה ללורד, איש הטקס שהלביש אותו ציין באוזניו שהוא הרב הראשון הזוכה להגיע לבית הלורדים. הלורד יעקובוביץ' השיב, "לא, אני השני". "ומי היה הראשון?" שאל המלביש המופתע. הלשכה ידועה בשם "חדר משה", בגלל ציור הקיר הגדול המייחד אותה. רואים בו את משה יורד מהר סיני עם לוחות הברית. הרב הצביע אליו והסביר שמשה רבנו הוא הרב הראשון שהוכנס לבית הלורדים.

לעשרת הדיברות שעל לוחות הברית נודע מקום נכבד לא רק ביהדות, אלא גם במערכת הערכים הכוללנית יותר שאנו מכנים האתיקה היודאו-נוצרית. בארצות הברית הם עיטרו אולמות משפט רבים, אף כי היו שערערו על כך בטענה שזו הפרה של התיקון הראשון לחוקה ושל עיקרון הפרדה בין דת ומדינה, ובכמה מדינות ערעורם אף התקבל. בכל מקרה, עשרת הדיברות הם הביטוי הנשגב לחוק העליון, החוק שהוא המסגרת לכל החוקים האנושיים.

כמובן, ביהדות יש לעשרת הדיברות מעמד מרכזי מאז ומתמיד. בימי בית שני היו עשרת הדיברות חלק מתפילת הקבע, שכן הם נוספו כפרשייה רביעית לקריאת שמע. משנה, תמיד ה, א. תלמוד בבלי, ברכות יב ע"א. אולם כאשר "מינים" החלו לטעון שרק עשרת הדיברות ניתנו מפי ה', ושאר תר"ג המצוות הגיעו ממנו בעקיפין, הושמטו הדיברות מקריאת שמע. איננו יודעים מי היו אותם מינים. ייתכן שהיו ביניהם הנוצרים הראשונים. נימוקם היה שרק עשרת הדיברות נשמעו מפי הגבורה באוזני כל בני ישראל, ואת שאר המצוות מסר משה.

ובכל זאת, עשרת הדיברות שמרו על מעמדם בתודעה היהודית. אף שהוסרו מתפילות הקבע, נשארו בסידור במסגרת תפילות יחיד שנוהגים לומר בתום התפילה. בקריאת התורה, בפרשת יתרו, נוהגים ברוב הקהילות לעמוד בעת קריאת עשרת הדיברות, אף שהרמב"ם פסק במפורש נגד מנהג זה. שו"ת הרמב"ם, מהדורת בלאו, ירושלים: מיקצי נרדמים, תש"ד, תשובה רסג ועדיין יש מקום לשאול מה ייחודם של עשרת הדיברות. כעקרונות מוסר, רובם אינם חדשים. כמעט בכל חברה יש חוקים נגד רצח, גזל ועדות שקר. יש מקוריות-מה בכך שהם

פרשת יתרו

הפרשה ה-17 בתורה וה-5 בחומש שמות. שמה מיתרו, חותן משה רבינו, הבא למחנה ישראל במדבר סיני: "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיָא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם" (י"ח,א). עיקרה של הפרשה הוא מעמד הר סיני. משכה של הפרשה מהגעת בני ישראל לרפידיים בכ"ג אייר עד לאחר מתן תורה בו' סיון שנת ב"א תמ"ח (2,338) לבריאת העולם - כשבועיים. הפרשה נכתבת ב-138 שורות בספר תורה ויש בה 15 פרשיות (מיקום 17), מתוכן 5 פרשיות פתוחות ו-10 סתומות. בפרשה יש 75 פסוקים (מיקום 47), 1105 מילים (מיקום 46) ו-4022 אותיות (מיקום 46). לפי ספר החינוך יש בפרשת יתרו 17 מצוות (מיקום 12), מתוכן 3 מצוות עשה (מיקום 22) ו-14 מצוות לא תעשה (מיקום 9).

ניתן לומר שנושאי הפרשה הם:

יתרו מביא את משפחת משה למדבר סיני - רש"י: יתרו -"שבע שמות נקראו לו: רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטאל... יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה וְאֵתְּהָ תַחֲזֶה מִכָּל-הָעָם..."

בחירת השופטים - 78,600 במספר (ראו להלן), כאשר יהיו: "אֲנָשֵׁי-חַיִל יְרָאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֱמֶת שְׂנֵאִי בָּעַם".

חנייה מול ה' - "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לָצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי... וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַר וַיִּחַן-שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהָר".

משה עולה להר-הבטחה: "וְאֵתְּם תִּהְיֶה-לִּי מִמְּלֶכֶת כְּהֹנִים וְגוֹי קְדוֹשִׁי" (ו)

הכנות למעמד הר סיני - להתקדש, לכבס את הבגדים, לקבוע תחום מוגבל להר: "הֲשִׁמְרוּ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְנִלְעַ בְּקַצְהוּ כָּל-הַנִּלְעַ בְּהָר מוֹת יוֹמָת." "אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אֲשֵׁה".

מתן תורה - לוחות הברית וכן שאר המצוות כדבר רש"י בפרשת משפטים: "מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני".

מִצְוַת אֲדָמָה - ולא "אלהי כסף ואלהי זהב"

מהספור על דמותו של יתרו, מלמדת אותנו הפרשה הרבה: הפרשה פותחת בפסוק: "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה...". - תחילה הוא כהן מדין ורק לאחר מכן מובא הקשר לפרשתו חתן משה. חתן חסון, מחבר דף שבועי לפרשת השבוע בשם "צֶהֱרַ תִּעֲשֶׂה לַתְּבָחָה" כתב: "חשוב לזכור שיתרו היה בעברו מומחה לכל סוגי עבודה זרה, ואין עבודת אלילים שלא התנסה בה. אדם ברמתו של יתרו, שמשה היה "מתכבד" בו בעבר, זכה לכבוד בשל היותו חתנו, מגלה שכל סוגי האלוקות שסגד להם, אין בהם ממש, ושדוקא חתנו משמש כשליחו של האלוקים, הא-ל האחד בורא העולם.

ויש כאן מסר חשוב כפי שמביא רש"י, יתרו אינו בוש בטעותו, וגם לא בכך שחתנו עולה עליו, והוא הולך לו אל המדבר הריקני, אל חתנו, כדי ללמוד אצלו את תורת האמת, להתוודע לאלוהי ישראל ובעצם להתגייר, לקבל על עצמו עול מלכות שמים. יתרו הוא הדמות היחידה העושה זאת, אף שכל העמים שמעו את סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שמעו והזדעזעו, אך לא אזו ממקומם, מקטנות המוחין שלהם. האמת אינה חשובה להם עד כדי כך. כאן אנו יכולים לראות אפס קצהו של רמז, על הקשר הרוחני הדו-כיווני שבין נשמותיהם של יתרו ומשה, שעל פי קבלה הם גלגוליהם של קין והבל, השבות לתקן עולם, במתכונת של קשר רוחני ואמיץ של חתן וחתן. יחד עם זאת רש"י מפרש על ד"ה וַיִּחַד יתרו - "נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על איבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה" - עד עשרה דורות יש להזהר מבזוי גר.

הפרשה מלמדת אותנו על בחירת אנשים לתפקידים: כאשר יתרו, חותן משה, הגיע למחנה ישראל הוא נתקל בתופעה, הוא מגלה כי: "וַיִּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת-הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-הָעֶרֶב" והוא שואל אותו: "וַיֹּאמֶר מֶה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה לָעָם מִדּוֹעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדָּךְ וְכָל-הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן-בֹּקֶר עַד-עֶרֶב". **הרב מוטי אלון** מפרש לפי התשובה הראשונה של משה: "כִּי-יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֲלַיְכֶם" - הם פשוט רוצים קרבת הרבי.

בהמשך כבר משה רבינו מפרש את התכלית: שפיטה והוראה, כאמור: "כִּי-יָהִי לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת-חֻקֵי אֲלֹהִים וְאֶת-תּוֹרֹתַי". הוא מציע לבחור שופטים לעם. ומטיל את התפקיד על משה: "וְאֵתְּהָ תַחֲזֶה מִכָּל-הָעָם אֲנָשֵׁי-חַיִל יְרָאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֱמֶת שְׂנֵאִי בָּעַם וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׁרֵי אֲלֹהִים שְׁרֵי מְשִׁימִים וְשְׁרֵי עֲשֵׂרֹת" (כ"א).

הרב ישראל רוזן בשבת בשבתו דן בנושא שבוע שהיו בחירות במדינת ישראל ומביא האמור בהמשך: "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשֵׁי-חַיִל מִכָּל-יִשְׂרָאֵל" -

אפודיקטיים, כלומר כתובים כציוויים עקרוניים ומחלטים בלשון "לא...". להבדיל מחוקיים קוואיסיטיים המתארים מקרה ומציינים את דינו. אבל אלה הן רק עשר מצוות מתוך גוף גדול בהרבה, תרי"ג מצוות. התורה עצמה אינה מכנה אותן "עשר המצוות" (וגם לא "עשרת הדיברות"), אלא רק "עשרת הדיברות"; מכאן כינויים הלועזי דקאלוג, "עשר מילים" ביוונית. המייחד בכל זאת את עשרת הדיברות הוא שהם פשוטים וקל לשננם. כי אכן, ביהדות החוק אינו כתוב לקהל של שופטים ועורכי דין בלבד. ברוח השוויוניות העמוקה שבלב התורה, ברית סיני איננה כשאר בריתות בעולם העתיק, שנכרתו בין מלכים. היא ברית שאלוהים כורת עם עם שלם. מכאן הצורך בהצהרה פשוטה של עקרונות יסוד שכל אדם יכול לזכור ולצטט.

יתרה מכך, הדיברות מכוננים לדורות את הפרמטרים – התרבות המשותפת, אם תרצו – של הקיום היהודי. כדי להבין איך, כדאי להתבונן במבנה הבסיסי שלהם. יש מחלוקת יסודית בין הרמב"ם והרמב"ן באשר למעמד המילים שבפתיחת הדיבר הראשון, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים". הרמב"ם, בעקבות התלמוד, אומר שזוהי מצווה בפני עצמה: להאמין בה'. ואילו לדעתו של הרמב"ן זו איננה מצווה, אלא פתיחה או מבוא לדיברות. רמב"ם, ספר המצוות, מצוות עשה א; רמב"ן, פירוש לתורה, על אתר המחקר המודרני על נוסחאות ברית מן המזרח הקדום מספק תימוכין לעמדת הרמב"ן. הדיבר הראשון על פי הרמב"ן הוא אפוא המשכו של הפסוק שצייטונו: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי."

שאלת היסוד הבאה היא כיצד לחלק את הדיברות. בדרך כלל, ובציוורים ובעיטורים בפרט, מחלקים אותם לשניים, שהרי הם כתובים "עַל שְׁנֵי לְחֹת אֲבָנִים" (דיברים ד, יג). בהכללה אפשר לומר שהחמישה הראשונים עניינם מה שבין אדם למקום, והחמישה האחרונים – בין אדם לחברו. אלא שיש דרך נוספת לחשוב על מבנים מספריים בתורה.

שבעת ימי הבריאה, למשל, עשויים שתי קבוצות בנות שלושה ימים כל אחת, שאחריהן יום אחד מסכם. בשלושת הימים הראשונים עסק אלוהים בהפרדת תחומים: אור מחושך, מים עליונים ממים תחתונים, ים מיבשה. בשלושת הימים הבאים הוא מילא אותם, כל אחד בתורו, בעצמים ובצורות החיים המתאימים: שמש וירח, ציפורים ודגים, חיות ואדם. היום השביעי נבדל מכולם והתקדש.

גם עשר המכות מורכבות משלושה מחזורים בני שלוש מכות, ובסופם מכה עשירית יחידה. בכל שלישייה, השתיים הראשונות באות לאחר התראה והשלישית לא. בכל שלישייה, במכה הראשונה פרעה מותרת בבוקר, בשנייה ה' אומר למשה "בֹּא אֶל פְּרַעֲה" לארמון. ראו התראות הבוקר: שמות ז, טז; ח, יז; ט, יג – ולעומת ההתראות שמשנה נצטווה לשאת בפני פרעה בארמונו: ז, כו; ט, א; י, א. ועוד. על המכה העשירית, להבדיל מכל היתר, ניתנה התראה עוד בתחילת התהליך (שמות ז, כג). יותר משהייתה מכת בכורות מכה, היא הייתה עונש.

נראה לי שגם הדיברות בנויים כך: שלוש שלישיות, ודיבר עשירי הנבדל מכולם. אם נקרא את הדיברות בדרך זו נראה כיצד הם יוצרים את מבנה היסוד, את דקדוק העומק, של ישראל כחברה המחויבת לברית עם ה' כ"ממלכת פְּהָנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ה).

שלושת הדיברות הראשונים – איסור האמונה באלוהים אחרים, איסור עשיית פסל ותמונה ואיסור נשיאת שם ה' לשווא – מגדירים את עם ישראל כ"אומה אחת בריבונות אלוהים". השם הוא ריבוננו העליון. על כן כל חוק ארצי אחר כפוף לצני-העל הקושרים את ישראל לאל. ריבונות האל גוברת על כל אמנות אחרת ("לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי"); אלוהים הוא כוח חי, לא כוח מופשט שאפשר לגלמו ("לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה"); וריבונות דורשת יראה ("לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא").

שלישית הדיברות הזו, שבאמצעותה מכריז העם על כפיפותו ונאמנותו לאל מעל לכל דבר אחר, מכוננת את העיקרון החשוב ביותר של החברה החופשית: גבולותיו המוסריים של הכוח. בלעדיו עלולה גם הדמוקרטיה להפוך לעריצות הרוב. החיסון הטוב ביותר מפני סכנה זו הוא הכרה בריבונות הא-ל.

דהיינו משה בחר אותם. ורש"י מפרט בכמה אנשים מדובר: שרי אלפים - הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף;

שרי מאות - ששת אלפים היו;

שרי חמישים - שנים עשר אלף;

שרי עשרת - שישים אלף.

וגירסת ספר דברים מעט שונה. את המועמדים הציעו בני-ישראל שנאמר: "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנְבִנִים וַיִּדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימֶם בְּרִאשֵׁיכֶם, וְאֵלּוּ זָכוּ לְמִינוֹי רִשְׁמֵי מִמֶּשֶׁה רַבִּינוּ: וְאֶקַּח אֶת-רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעִים וְאֶתָּן אוֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשְׂרֵי לְשִׁבְטֵיכֶם" (וי"ד). והרב רוזן מסכם: "אכן רש"י, בניגוד לפשוטו של מקרא, מפרש: "הבו לכם - הזמינו עצמכם לדבר", ותו לא! היו אומר: מינוי-על! לעומתו מפרש הנצי"ב (העמק דבר): "הבו לכם - אתם תבחרו מביניכם". בעל אור החיים מפרש: "ואשימם - הגם שאני אומר לכם 'הבו לכם', שאתם הבוחרים אותם, [הם] לא יהיו תחת מאמרכם ורשיונכם [אלא] אני אשים אותם לראשים עליכם".

ניתן לסכם ולומר: העם בוחר את נבחריו ואולם מינוים כפוף לעמידתם בתנאים שהם מעל לבחירת העם. הארוע לשמו התרחש כל התהליך הוא מתן תורה במעמד הר סיני. בטרם עם ישראל יתקרב להר סיני, משה רבינו מכין אותם לאירוע המצופה. וממחיש להם כיצד הקב"ה דאג להם עד היום ומביא את המשל הבא: "אֲתָם וְאֵתֶם אֲשֶׁר עִשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל-כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאֶבֵּא אֶתְכֶם אֶלְיָי". מנין זאת?

נחמה ליבוביץ בגליון לפרשת השבוע עוסקת במהות ההגנה שנתן הקב"ה לבני ישראל, לפי דברי פרשני המקרא. תחילה היא מביא את דברי רש"י בפרשת: **על כנפי נשרים** "כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתיירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותן על כנפיו, אומר מוטב יכנס החץ בי, ולא בבני. אף אני עשיתי כן". ויסע מלאך האלוהים וגו'. (כ"י) ויבא בין מחנה מצרים וגו'. והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם". **בפרשת בשלח** מסביר רש"י: **ויבא בין מחנה מצרים** - משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו באו זאבים מאחריו נתנו לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו". מובא **בפרשת האזינו**: **כנשר יעיר קנו** - נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו". **יעיר קנו** - יעורר בניו: "על גוזליו ירחף - אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע אף הקב"ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מד' רוחות שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו. הופיע מהר פארן. ואתה מרבבות קדש. אלוה מתימן יבא זו רוח רביעית: יפרוש כנפיו יקחה - כשבא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו ואומר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני אף הקב"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות מיד ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו': **רבי עובדיה ספורנו** באר **ואשא אתכם על כנפי נשרים** - "דרך לא עבר בה איש, כמו הנשר המוליד את בניו ברום האויר, אשר לא ילך בו שום מין עוף אחר, וזה להבדיל אתכם מכל העמים ועסקיהם להיות לי: ואביא אתכם אלי. אל הר האלהים המוכן לנבואה" שלא רק ההשגחה על עם ישראל מתבטאת כאן ומחייבת הכרת הטוב אלא ההכרה שעל עם ישראל לקיים את שליחותו נגזרת מכאן. החץ שבני האדם העולים לירות בנשר המגונן על גוזליו אינו בא להביע חשש שמא בני אדם יירו חיצים, אלא שכשלוך עם ישראל בשליחות שיקבל במעמד הר סיני יש בו משום חץ במפעל הבריאה כולו.

מעמד **הר סיני** **בו התרחש מתן התורה** הוא האירוע המרכזי בכינונו של עם ישראל. אחרי יציאת מצרים בעקבות ההבטחה לאבות והנס של קריעת ים סוף הגיעו בני ישראל להר סיני. וביום ו' בסיון ב"א תמ"ח (2,448) לבריאת העולם ניתנה התורה

השלישייה השנייה – שבת, כיבוד הורים והאיסור לרצוח – עוסקת כולה בעיקרון הנבדל של החיים. דיברות אלה מציבים גבולות לרעיון האוטונומיה, הגורס שאנו חופשיים לעשות את כל העולה על רוחנו כל עוד איננו פוגעים באחרים. יום השבת מוקדש למחשבה על האל כבורא עולם ועל העולם כבריאת כפיו. משום כך מושעות ביום זה כל ההיררכיות האנושיות, וליום אחד משבעה כולם חופשיים: האדון והעבד, המעסיק והמועסק, ואפילו חיות המשק.

גם כיבוד ההורים הוא אות של הכרה בהיותנו בְּרֹאִים. אנו זוכרים כך שלא כל דבר בחיינו הוא תוצאה של בחירתנו – וראשון להם הוא עצם קיומנו. הורינו בחרו, לא אנחנו. ולבסוף, "לא תִרְצַח" מאשר את העיקרון המרכזי בברית נוח, ברית האל עם האנושות כולה, שרצח איננו רק פשע נגד אדם אלא גם חטא כלפי אלוהים שהאדם עשוי בצלמו. הדיברות הרביעי, החמישי והשישי הם אפוא ליבת המשפטית העקרונית של החיים היהודיים. הם אומרים לנו שכדי לדעת איך לחיות יש לזכור מאין באנו.

השלישייה השלישית – איסורי הניאוף, הגניבה ועדות השקר – מכוננת את המוסדות הראשוניים שהחברה תלויה בהם. הנישואים קדושים מפני שזהו הקשר האנושי המדמה באופן הקרוב ביותר את הברית בינינו לבין האל. אין מוסד אנושי התלוי בנאמנות הדדית יותר מהם; ויתרה מכך, הם גם תבנית היציקה של החברה החופשית. היטיב לנסח זאת אלקסיס דה-טוקוויל: "כל זמן שנשמר הרגש המשפחתי, מעולם לא היה המתנגד לעריצות בודד לנפשו". אלקסיס דה-טוקוויל, הדמוקרטיה באמריקה, מאנגלית: אהרן אמיר, ירושלים: שלם, תשס"ח, כרך ראשון, חלק א, פרק ט ("על הסיבות העיקריות המסייעות לקיים את הרפובליקה הדמוקרטית בארצות הברית"), עמ' 331. איסור הגניבה מכונן את עיקרון שלמות הקניין. על פי ויליאם ג'פרסון, מאבות הדמוקרטיה האמריקנית, הזכויות שיש לכל אדם ושאינן להכחישה הינן "חיים, חירות ובקשת האושר"; אך לעומתו הפילוסוף ג'ון לוק היה קרוב יותר לרוח המקרא, ודיבר על "חיים, חירות וקניין". ג'ון לוק, איגרות על הסובלנות, מלגטניא ומאנגלית: יורם ברונובסקי, ירושלים: מאגנס, תשי"ן. רודניס גוזלים את זכויות הקניין של בני עמם, והעבדות מחללת את כבוד האדם בשוללה ממנו את הבעלות על העושר שהוא יוצר. האיסור על עדות שקר הוא תנאי הכרחי לקיום צדק. חברה צודקת אינה יכולה להסתפק במערכת חוקים, בתי משפט ורשויות אכיפה. כדברי השופט האמריקני לרנד האנד, "החירות שוכנת בלבבות האנשים והנשים. אם היא מתה שם, לא יצילה לא חוקה, לא חוק ולא בתי משפט. הללו יתקשו אפילו לעזור לה". אין חופש בלי צדק, אבל אין צדק אם אין מקובלת בחברה אחריות אישית וקיבוצית "לומר את האמת, את כל האמת ורק את האמת".

ולבסוף מגיע האיסור העשירי, העומד לבדו – האיסור על חמדת בית הָרַע, אשתו, עבדו, אמתו, שורו, חמורו או כל דבר אחר השייך לו או לה. אם חושבים על עשרת הדיברות כעל עשר מצוות, הצבתה של מצווה זו כקבוצה בפני עצמה נראית תמוהה. אך לא כן אם מתבוננים בעשרת הדיברות כרשימה של עקרונות יסוד לחברה חופשית. האתגר הגדול ביותר של כל חברה הוא הכלת התופעה האוניברסלית והבלתי-נמנעת של הקנאה: התשוקה להיות בעליו של מה ששייך לזולת. הקנאה היא גרעינה של האלימות הספר הטוב ביותר בנושא הוא Helmut Schoeck, Envy; a Theory of Social Behaviour. New York: Harcourt, Brace & World, 1969. הקנאה היא שגרמה לקין לרצוח את הבל, היא שגרמה לאברהם וליצחק לחשוש לחייהם רק מפני שהיו נשואים לנשים יפות, והיא שגרמה לאחי יוסף לשנוא אותו ולמכור אותו לעבדות. הקנאה היא המובילה לחטאים שנגדם פונה שלישיית הדיברות הקודמת – ניאוף, גניבה ועדות שקר; וקנאתם של בני ישראל בשכניהם היא אשר הובילה אותם, פעם אחר פעם, לנטוש את אלוהיהם למען האלילות בת הזמן. הקנאה היא ביטוי להיעדר הפנמתו של עיקרון הבריאה המוצג בפרק א' של ספר בראשית: העיקרון שלכל דבר מקום משלו בתוכנית הגדולה. לכל אחד ואחת מאתנו משימה משלו וברכה

לעם ישראל. זכירת מעמד הר סיני היא מצווה שנאמר (דברים ז, ט - י): "השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב". **במגן אברהם** (אור"ח סימן ס"ק ב) מובא, כי כשאומרים בברכות קריאת שמע "ובנו בחרת" יש לזכור את מתן תורה

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: י - עצי סרק

השבוע: יא - גינות נוי

כשם שמותר לעשות מלאכות שאסורות מדברי חכמים לצורך קיום עצי פרי, כדי שלא ימותו או יתנוונו, כך מותר לעשות מלאכות אלו לצורך קיום עצים ושיחים בגינות נוי. מפני שאין מגמת השמיטה לפגוע בעצים ובשיחים ולהצריך את בעלי הגינות להקימן מחדש לאחר כל שמיטה, אלא המצווה שנסבות ממלאכה שנועדה להשביחם. ואין לטעון שהואיל ואינם עושים פרי לא יהיה הפסד בכך שימותו בשמיטה, כי עובדה היא שבני אדם משקיעים זמן וכסף כדי לקיימם, הרי שאם ימותו או יתנוונו יגרם הפסד. וכיוון שכל המלאכות שאסרו חכמים אסורות רק לצורך השבחת הצומח, מותר לעשותן כדי למנוע מצמחי הנוי נזק משמעותי שימשך לשנה השמינית, וכדי לשקמו יצטרכו להוציא הוצאות גדולות. לפיכך, כל הכללים שנאמרו בעצי פרי חלים על צמחי הנוי. מותר לרסס את הצמחים כדי להצילם ממחלות ומזיקים, אבל אסור לרסס אותם בהורמונים שמעודדים צמיחה. אסור לדשן את צמחי הנוי, ורק אם התברר לאחר בדיקות שבלא דישון הצמח ייזק באופן משמעותי, מותר לדשנו (לעיל ט). אסור לעדור סביב הצמחים, אבל אם השורשים התגלו או עלולים להיקרע, מותר לעדור סביבם כדי למנוע מהצמחים נזק משמעותי (לעיל ו). אסור לתלוש עשבים שוטים או לכסח אותם בחרמש או לרסס אותם בחומרי הדברה, כי יש בזה תועלת לשדה ולעצים. אבל מותר כאשר העשבים עלולים להמית את צמחי הנוי או לגרום להם נזק משמעותי. כאשר הסכנה ידועה מראש, עדיף להשתמש בריסוס שמונע נביטה. ואם העשבים השוטים כבר צמחו, יש לכסח אותם מעל פני הקרקע, או להמיתם על ידי ריסוס, אבל לא לעקור אותם, כי העקירה הופכת את הקרקע ומשביחה אותה כמו חריש. ורק כשאינן שום אפשרות להסירם בכיסוח או ריסוס, מותר לעקור אותם כדי למנוע נזק משמעותי מצמחי הנוי (לעיל ח). מותר להשקות את צמחי הנוי כדי למנוע מהם נזק, וכאשר משקים אותם, מותר להשקותם בכמות רגילה (לעיל ט). אסור להשביח את הקרקע על ידי סיקול אבנים או סתימת גומות או עידור. אבל מותר להסיר בידיים אבנים ודברי פסולת שמכערים את הגינה, כי ניכר שאין מתכוונים להשביח את הקרקע אלא רק לייפות את פני הגינה (ספר השמיטה ה, ז). מי שרגיל להזניח את גינתו, אסור לו לבצע בשמיטה מלאכות לקיום הצמחים מעבר למה שהוא רגיל לעשות בכל השנים. וזאת משום שההיתר הוא כדי למנוע הפסד, וכיוון שהוא רגיל שלא לחשוש להפסד זה בכל השנים, משמע שאין זה הפסד עבורו.

בשבוע הבא בע"ה: יב - גיזום וכיסוח דשא והפנת הגינה לשמיטה

אלהים - לא מה שחשבתם

<https://www.knowingfaith.co.il/%D7%90%D7%9C%D7%95%D7%94%D7%99%D7%9D%D7%99-%D7%9C%D7%90-%D7%9E%D7%94-%D7%9D%D7%A9%D7%97%D7%A9%D7%91%D7%AA%D7%9D>

הדיון הדתי כולו מתחיל מאלוהים. אדם המתפלל בקביעות מבטא בכל יום מילה זו מעל למאה שבעים פעמים. אבל האם ברור לנו בכלל למה מתכוונים כשאומרים "אלוהים"? עוד לפני שנתייחס לשאלה זאת, יש להסביר למה לא מתכוונים כשאומרים אלוהים. זאת מכיוון שלכל אדם בעולם יש תוכן מסוים שהוא מייחס למילה "אלוהים" - בין אם זה תוכן מודע או לא מודע. אבל התוכן הזה בדרך כלל שטחי ולא מדויק. בגלל התכנים הראשוניים האלה נוצרים נזקים גדולים, הן למאמינים והן לכופרים. לכן הדבר הראשון שנעשה הוא לשלול את התפיסות השטחיות האלה:

אלוהים אין גוף, גם לא שקוף. הוא לא סבא זקן שיושב בשמים ומחלק סוכריות, והוא גם לא דיקטטור אכזרי המכה את הבריות. אף שרבים נוטים לחשוב כך על אלוהים, ברור שמתחשבות שכאלה הן ילדותיות ושגויות. לא נכון גם להגדיר את אלוהים כ"כוח עליון". הגדרתו כך מרמזת שהוא רק כוח אחד בתוך מציאות מגוונות, והוא הרי ברא את הכול.

משלו, ואת כולנו השם אוהב ומטפח. חיו לאור אמיתות אלו – ויהיה סדר. התעלמו מהן – ויהיה תוהו ובוהו. המקנא נותן לאושרו של הזולת לפגוע באושרו שלו; אין לך דבר הרסני ועקר יותר מזה. הנוגדן לקנאה הוא, כמאמרו המפורסם של בן זומא בפרקי אבות (ד, א), לשמוח בחלקנו ולא להצטער על מה שעוד אין לנו. חברות הצריכה מושתתות על יצירת קנאה והעצמתה; כך הן גורמות לאדם לקנות יותר אך ליהנות מקניינו פחות. 3,300 שנים לאחר שניתנו, עשרת הדיברות הם עדיין המדריך הפשוט ביותר והקצר ביותר ליצירתה וקיומה של חברה טובה. חלופות רבות נוסו, ובדרך כלל זה נגמר בבכי. יש אמת רבה במימרה החכמה והמבודחת – אם שום דבר לא עוזר, קראו את ההוראות.

מספר האגדה

מדרש רבה לשמות, פרשה כט, דרשה ט.

אָמַר ר' אֶבְיָהוּ בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן :
כְּשֶׁנִּתְּן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה
צָפוּר לֹא צָרָה,
עוֹף לֹא פָרַח,
שׂוֹר לֹא גָעָה,
אוֹפְנִים לֹא עָפוּ,
שְׂרָפִים לֹא אָמְרוּ קְדוּשׁ,
הַיָּם לֹא נִדְדָעָע,
הַבְּרִיּוֹת לֹא דָבְרוּ,
אֶלָּא הָעוֹלָם שׁוֹתֵק וּמְחַרֵּשׁ –
וְיֵצֵא הַקּוֹל: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב).

עשרת הדיברות

ד"ר אלכסנדר קליין, המחלקה למתמטיקה

ייחודם של עשרת הדיברות

שלא ככל המצוות שניתנו לעם ישראל בתיווכו של משה רבנו, עשרת הדיברות ניתנו ישירות מאת ה' לעמו במעמד הר סיני. כך לפי פשוטו של מקרא. אמנם יש בדברי חז"ל דעה שבני ישראל לא שמעו מפי ה' אלא את שני הדיברות הראשונים, ואילו את שמונת האחרונים שמעו מפי משה רבנו. ראו בבלי מכות כג ע"א וכן סיכום הדברים ב דעת מקרא, שמות, עמ' תא-תאב. בזה יש לעשר מצוות אלו מעמד מיוחד? מדברי חז"ל, למשל: "היו זהיר במצווה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות" (אבות ב:א), עולה שאין לדרג את המצוות על פי הבדלי החומרה ביניהן. למשל, "עשה זוחה לא תעשה", והבדלים בחומרת העונש מעבירה אחת לאחרת. לכן יש לתת את הדעת מדוע מצא הקב"ה לנכון לבחור בעשר מצוות אלו כדי למסור אותן ישירות לעם ישראל. פילון האלכסנדרוני דן בשאלה זו במסה שאת כולה הקדיש לעשרת הדיברות, וזו תשובתו:

הללו (החוקים) שיצאו מפיו והוכרוזו בידו (של הקב"ה) בלבד, הם גם חוקים וגם ראשי-הפרקים של החוקים לפרטיהם, והללו שהוכרוזו ביד הגנאי תלויים כולם בראשונים. פילון סובר אפוא שעשרת הדיברות הם מעין תוכן עניינים של מכלול המצוות, ובה חשיבותם. לדעתו, אין כאן יחס בין עיקר לטפל או בין חמור לקל, אלא בין כלל לפרט, כמו ההבדל בין אבות לתולדות בהלכות שבת. מכאן שעשרת הדיברות שווים כביכול לתורה כולה, כיוון שכל המצוות הבאות בתורה אינן אלא פירוט למה שנאמר בקובץ עשרת הדיברות. פילון מחלק אפוא את כל החומר הרבוגני של המצוות על פי סדרם של עשרת הדיברות. כל אחד מן הדיברות הוא חטיבה לעצמה, ובה מרוכזות כל המצוות שאפשר למייין למינים מתחת לסוג המקיף המסומן בו. רעיון דומה הציג רב סעדיה גאון ואף חיבר שיר המקשר בין כל המצוות לתוכנם של עשרת הדיברות: "בחכמתי כללתי בעשרת דברותי שש מאות ושלוש עשרה מצוות". רש"י נסמך על דברי רס"ג כדי להסביר את התוספת "והתורה והמצווה" שבפסוק: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִקְרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לְחֹת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם" (שמי כד:ב). וכן כתוב בספר הזוהר:

"אלו עשרת הדברות של התורה הם כלל של כל מצוות התורה, כלל שלמעלה ומטה, כלל של עשרה מאמרות של בראשית". הרעיון שכל המצוות כלולות בעשרת הדיברות מובא במדרשים, והוגים רבים לבד מאלה שצוטטו כאן הרחיבו אותו כל אחד לפי דרכו. ראו הרב מנחם כשר, תורה שלמה, ירושלים תשנ"ד, כרך טז עמ' 203-213.

עיון בחיבוריהם של פילון ושל רס"ג מעלה שמאמצייהם להכליל

אמנם אלוהים, בהבנה הפשוטה, מוגדר כבעל הכוחות כולם, אבל "כוח עליון" הוא רק אחד מהביטויים שלו. כל זמן שמבינים את זה, ההבנה נכונה, אבל כשמציגים את המושג אלוהים כ"כוח עליון" בתור הגדרה אחת ויחידה, זו טעות שנובעת מחוסר דיוק וחוסר הבנה. גם הגדרתו בתור "אהבה", או בתור "היופי המוחלט", "הטוב המוחלט" וכדומה אינן הגדרות מתאימות. נכון שאנחנו מרגישים את אלוהים בתוך האהבה והיופי, אבל האהבה והיופי עצמם הם מושגים בתוך העולם המוגבל שלנו, וברור שמי שברא את הכול אינו מוגבל למה שהוא ברא.

בדומה לכך, להגדיר את אלוהים בתור "הכול", גם זו הגדרה מגושמת. השכל האנושי תופס משמעות מצומצמת מאוד במילה "הכול": כשאנחנו אומרים "הכול", אנחנו מתכוונים רק למה שעניינו הקטנות קולטות. אך אלוהים הוא הרבה מעבר לכך.

אף הגדרתו כ"אין-סוף" שגויה. שהרי ב"אין-סוף" הכוונה שהוא לא סופי, אבל דבר לא סופי מאבד כל כך הרבה דברים טובים - כמו למשל היכולת להתמודד עם מצבי קושי או עם מצבים בלתי ידועים, שהם דברים שאנחנו מאוד מעריכים בעצמנו, אך לא שייכים למי שמוגדר כאין-סופי. מי שכל המצבים הסופיים לא קשורים אליו, הוא בעצם ממש לא "אין-סופי".

אי אפשר להגדיר את אלוהים גם כ"שלמות גמורה", משום שבהבנה שלנו דבר מושלם אינו יכול עוד להתקדם ולהתפתח, שהרי הוא כבר שלם. ואולם מישהו שלא יכול להתפתח רחוק מלהיות שלם. למעשה, להיות "תקוע" לנצח במצב של שלמות גמורה זה סוג של חידלון. כמו כן, מי שהוא שלמות גמורה אינו זקוק לאדם או לכל דבר אחר, שהרי הוא כבר מושלם לעצמו, ואולם מישהו שלא יכול ליצור קשר עם אחר זאת מגבלה בפני עצמה. עולה מכך שהמונח "שלמות" שאנחנו מבינים נושא בתוכו חסרונות רבים, והוא בוודאי לא תואם את אלוהים. הגדרות שכאלה מתארת את אלוהים לפי ההבנה והשכל שלנו, ולכן בנוגע לאלוהים הן לעולם תהיינה שגויה. כל הגדרה מטבעה תוחמת את הדבר שמגדירים אותו לגבול מסוים, ולכן היא לא תהיה נכונה עבור מי שנמצא מעבר לכול הגדרה ולכול גבול. הנביא אומר "אֶל-מִי תִדְמִינִי וְאֵשֶׁהוּ אֵימַר קְדוֹשׁ" (ישעיהו מ, כה). אלוהים הוא מקור העולם ולכן קודם לו, ולכן כל הגדרה שנקלחת מהמושגים של העולם לא יכולה להיות נכונה לגביו. אלוהים שאפשר להגדיר ולהגביל הוא לא אלוהים שבו מאמינים. ראינו אם כן למה לא מתכוונת המילה "אלוהים": היא לא מתכוונת לשום דבר שאפשר להגדיר באופן סופי.

אין זה אומר שהמילה ריקה מתוכן. האתאיסט לא מדבר על אלוהים כי מבחינתו הוא לא קיים, אך המאמין בהחלט מאמין שדבר-מה שנמצא מעבר לכל ההגדרות האלה. אלא שהוא לא מגדיר אותו כי הוא מעבר לכל דיבור והגדרה. לכן ככל שהאדם ישלול ממנה יותר הגדרות שגויות, הוא יישאר עם אינטואיציה חזקה וברורה יותר שהוא עומד מול שלמות שמעל ומעבר לכול.

יחס חיובי לאלוהים

ראינו שאלוהים אינו מוגדר בשום תואר, ולכן אין למאמין אלא אינטואיציה עמוקה לגבי קיומו. למאמין אין שום דרך להגדיר את אלוהים, אך הוא יכול להתייחס אליו, מתוך עמדה נפשית של עמידה מול מה שהוא מעל לכל הגדרה ומושג.

האינטואיציה שהזכרנו היא הבסיס לאמונה. מי שמחזיק בה כבר צעד דרך רחוקה והוא עומד על מפתן הדלת, ובכל זאת הוא עדיין לא מתייחס באופן שלם לאלוהים.

אדם שהגיע לשלב זה ועוד לא המשיך לצעוד בדרך, יודע בעיקר איך לא להתייחס לאלוהים, אבל הוא כמעט לא מכיר בשום תוכן חיובי, הדרוש כדי ליצור איתו קשר עמוק ועשיר. הוא עשוי למצוא את עצמו צמא ועייף לקרבת אלוהים, בלי שיוכל לשמוח במעלה אליה הגיע.

הדגשנו שאלוהים הוא מעל ומעבר לכל הגדרה. אבל מצד שני, דווקא משום שהוא שלמות גמורה, הוא מתגלה בתוך כל הגדרה ובתוך כל דבר. הדרך אל היחס המלא לאלוהים עוברת במפגש עם האלוהות המתגלה בכל: "בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גבור" (הרב קוק, אורות עמ' ק"ט).

אנו עומדים מול עניין פרדוקסלי, מצד אחד אין שום מושג שהוא אלוהים בעצמו, ומצד שני אלוהים מתגלה בכול. מצד אחד אלוהים

הוא מעל ומעבר ואין לו שום תואר ומצד שני הוא מתגלה בכל תיאור ותואר.

אפשר לומר שאין לאלוהים שום שם עצם, אבל יש לו את כל שמות התואר. הוא מעל כל ההגדרות, אבל כל הגדרה מבטאים יחס מסוים כלפיו.

כאשר אנחנו אומרים שאלוהים "רוצה" או "בוחר", איננו מתכוונים לייחס את התכונות האלה אליו בעצמו. ה"רצון" הוא חווייה אנושית, ואלוהים הוא מעל כל תואר אנושי. לכן כשאנחנו מדברים על "הרצון האלוהי", אין הכוונה שהרצון כפי שאנו מכירים אותו מעולמנו נמצא בו באופן פשוט.

אך כמו שאי אפשר לומר שאלוהים "רוצה" כפשוטו, כך אי אפשר לומר שהבחירה אינה תיאור שלו. כשם שלא שייך לומר שהוא "גדול", כך אי אפשר לומר שלא שייכת בו גדולה. וכמו שאי אפשר לומר שהוא "חכם", ברור שהשלמות נשקפת דרך חכמתו. כל תיאור הוא עדשה מסוימת שחושפת משהו משלמותו, למרות שאין זה הוא עצמו. ולכן אנחנו מתארים אותו דרך כל הביטויים והשמות (ואפילו כאלה ששותרים זה את זה).

כשמבינים את הנקודה הזאת, יכולים לגלות את הופעותיו של אלוהים בכל המציאות כולה. אלוהים אינו העולם, ולא היופי, ההדר, הרוח או הנשמה של העולם – אך הוא מתגלה בתוך כל העולם, בתוך היופי ובתוך הרוח. הוא מתגלה בתוך כל צמח ופרח, בתוך הגאות והשפל, בכוכבים ובמאורות. הוא נמצא בכל תפיסה דתית, ומסתתר בכל הגות, בכל רעיון ובכל שיר. אלוהים מתגלה בכול. ההבנה הזאת פותחת בפנינו את האפשרות של חיים עשירים ותוססים של הכרת האלוהים. אנחנו מתקדמים ומכירים אותו יותר ויותר ככל שאנחנו מרבים להתבונן בתארים שלו ובאלוהות הנשקפת בהם.

חשוב לציין שאף שבמפגש עם ה' יש מקום לתארים שונים, ברור שיש תארים שמגלים הופעות עמוקות יותר ויש שמגלים הופעות נמוכות או חסומות. למרות שאלוהים מתגלה בכול, לא הכול טוב ושלים באותה המידה.

פיוט

חוויית הזמן נעה על הציר שיש בו עבר, הווה ועתיד. ציר שיוצר מציאות בה דבר מתרחש אחר דבר ואי אפשר לו לאדם לשוב לאחוריו. אולם נראה כי בפיוט זה חווה הפייטן מציאות אחרת. דרך מחשבתו על מעמד הר סיני "יום מעמד סיני עת בא ברעיוני" הוא חווה את המעמד עצמו: "ימלאו מתני צירים וְחִלְתֶּלְהוּ". בחווייה זו זמנים שונים מתקיימים במקביל, ומתאפשר לעבר, להווה ואולי אף לעתיד לחול בו זמנית. לא רק גבולות הזמנים מיטשטשים כאן אלא גם הגבולות שבין האדם ליקום – הפייטן חווה את מה שחוהה היקום כולו שעה שניתנה תורה. כך אולי מתאפשר לפייטן להתחבר לשורש נשמתו, לאותו רגע בו היו כל נשמות ישראל במעמד הר סיני (כדברי חז"ל). ומעניין שהפיוט עצמו הוא רשות ל"נשמת". בימינו מושר הפיוט בפי יהודי תוניס ולוב בחג השבועות ובשבתות בהן קוראים בתורה את עשרת הדברות - שבת פרשת יתרו ושבת פרשת ואתחנן.

יֹסֶם מַעְמַד סִינִי עֵת בֵּא בְרַעֲיוֹנִי
יִמְלְאוּ מִתְנֵי צִירִים וְחִלְתֶּלְהוּ
צִפּוֹן וְיִמְיִן חָל יָם מַעְרֵב זָחַל
כָּל מִמְדָּה דְחַל הוֹדָדָה בְּעֵת נִגְלָה
חֲסִין יָה שְׁמָדָה מִלְכֵי בְּפִתְחָה בְּאַנְכֵי
חֲסוּ יְצוּרִים כִּי לֹא יִכְלוּ מִלָּה
קוֹלָהּ כְּמוֹ שְׁמַעוּ שְׁחֹו וְנִכְנְעוּ

יום מעמד סיני – יום מתן תורה בהר סיני. עת בא ברעיוני – בשעה שאני חושב על מעמד מתן תורה. ימלאו מתני צירים וחילתה – כל קרבי יתמלאו פחד והתרגשות מגודל המעמד. צפון וימין – צפון ודרום. חל – מלשון פחד, חיל ורעדה. ים מערב זחל – הים, המצוי במערב, חרד וזע מפניך. זחל במשמעות של פחד ויראה, מצוי באיוב (כב, ה): ויאמר צעיר אני לים ואתם ישישים על פני חילתי ואיך מחות דעי אתכם. חל – לשון נוספת לפחד, בארמית, כפי הביטוי 'בדחילו ורחימו', שמשמעותו ביראה ובאהבה. הודדה בעת נגלה – בזמן מתן תורה, כשהודך וכבודך התגלו בהר סיני. צפון וימין... בעת נגלה – בשעת מתן תורה כל היקום הזדעזע, מקצה העולם ועד קצהו. כך מתואר למשל במסכת זבחים קטז, ע"א: "ר' אברהם המודעי אומר, מתן תורה שמע [נבא] שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל [מלכין] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכיליהן ואמרו שירה שנאמר ובהיכלו כולו אומר כבוד". חסין יה שמד מלכי – חסין הוא

את כל התורה כולה בעשרת הדיברות נראים מאולצים, ויש לבאר עוד מדוע מצא הקב"ה לנכון למסור "יתכן עניינים" זה ישירות לעם ישראל. הנה הצעה להסבר: שלא כדתות אחרות, שעיקריהן הועברו בתיווכו של אדם אחד בלבד, הקב"ה רצה שיהיה קשר בלתי-אמצעי בינו ובין העם, וכך לא יתעורר ספק באמתותה של תורתו. לשיטת ר' יהודה הלוי, הסובר שהכרת ה' ודתו נשענות על ההתגלות ועל המסורת בלבד. ראו כוזרי א, ט, יא. כך משמע מהפסוק: "פְּנִיִם בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּם בְּהַר מִתְּוֹךְ הָאֵשׁ" (דב' ה:ד). ואמנם רש"י מבאר שם בשם המדרש: "אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר, כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי המוכר עצמו מדבר עמכם". עם זה, היות שלא ייתכן למסור אותה בשלמותה ישירות, הסתפק הקב"ה במסירה חלקית, סמלית ומדגמית, ומסירה זו באה לאשש ולאשר את התורה כולה. לפי מ"ד קאסוטו "אין עשרת הדברות תוכן הברית ולא תנאי הברית, אלא דברי הקדמה לברית. לפני שיימסרו פרטי הברית ותנאיו על ידי המתווך, האלוקים בעצמו ... מקדים ומצהיר הצהרה הקובעת את היסודות העיקריים שעליהם תבוסס הברית. (א) מה צריך להיות היחס של בני ישראל כלפי ה' אלוקיהם בתור העם הנבחר. (ב) מה צריך להיות היחס שביניהם זה לזה בתור בני אדם... עשרת הדברות... מהווים... מהפכה יסודית בהשקפות הדתיות של המזרח הקדמון (פירוש על ספר שמות, ירושלים תשי"ט, עמ' 165). על אף חשיבותן של המצוות הכלולות בעשרת הדיברות, אין כל הכרח לראות בהן ראשי פרקים ממש של יתר המצוות. [דעת מקרא, שמות, עמ' תח. אם כן, מסירה זו דומה למה שנעשה כעבור זמן רב, כשכל עם ישראל עמדו על הברכה בהר גריזים ועל הקללה בהר עיבל (דב' יז: טו-כ).] גם שם נבחרה קבוצה מצומצמת של מצוות, אך לא הייתה בבחירה זו כל הפחתה בערכן של יתר המצוות.

עשרת הדיברות בתפילה

בגלל חשיבותם של עשרת הדיברות נקבע כבר בימי קדם שיש לאמרם מדי יום בבית המקדש. על זה מעידה המשנה (תמיד ה, א): "אמר להם הממונה (לפני הקרבת קרבן התמיד של שחרית): ברכו ברכה אחת, והם ברכו. קראו עשרת הדברים וכו'". ומפרש הרמב"ם: "הטעם שקוראים עשרת הדברים בכל יום מפני שהם יסוד הציווי ותחילתו". כך נהגו עד חורבן הבית. לאחר זמן ביקשו לחדש את מנהג קריאת עשרת הדיברות בבתי הכנסת, אבל חז"ל הסתייגו ממנהלך זה ואמרו: "ד"ר מרדכי ארגמן אמר רב יהודה אמר שמואל: אף בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינים... רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא, אמר ליה רב חסדא: כבר בטלום מפני תרעומת המינים. אמיר סבר למקבעינהו בנהרדעא, אמר ליה רב אשי: כבר בטלום מפני תרעומת המינים.

מהי "תרעומת המינים"? מפרש התלמוד הירושלמי:

בדין הוה שיהו קוראים עשרת הדיברות בכל יום. ומפני מה אין קוראים אותן? מפני טענת המינים, שלא יהו אומרים: אלו לבדם ניתנו לו למשה בסיני.

ומי הם המינים האלה? רש"י מסביר שמדובר ב"תלמידי ישו", היינו הנוצרים. מתברר שמאחר שהדת הנוצרית קידשה את עשרת הדיברות בלבד וזנחה את שאר המצוות, הקפידו חז"ל לשלול כל הבחנה בין עשרת הדיברות ובין שאר המצוות. יש להניח שהקטע שלהלן, המציג את קורח כמי שלא קיבל את שאר התורה אלא את עשרת הדיברות בלבד, מכוון נגד הנוצרים: ויקהלו על משה ועל אהרן, שהקהילו עליהם קהילות ואמרו: בואו ונודיע לכם מעשיו של בן עמרם... כשנתנו לנו עשרת הדברות, כל אחד ואחד ממנו היה יונק מהר סיני, ולא נתן לנו אלא עשרת הדברות ולא שם חלה ולא שם תרומה ומעשרות ולא שם ציצית שמענו, אלא מעצמך אתה אומר, כדי לעשות שררה לעצמך ולעשות כבוד לאחרך אחיך.

להלכה נקבע בשולחן ערוך: [טוב לומר... עשרת הדברות... הגה: ודווקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום, אבל אסור לאומרם בצבור].

בעל משנה ברורה מוסיף שיש מקלים לומר עשרת הדיברות לפני "ברוך שאמר" אף בציבור, מפני שכך ברור שאין הם חלק מהתפילה. אבל הוא סובר שבכל מקרה בציבור אסור, ואף ביחיד מותר אך ורק לפני התפילה הרגילה או אחריה.

עמידה בזמן קריאת עשרת הדיברות בציבור

עוד שאלה היא אם מי שנוהג לשבת בזמן קריאת התורה בתפילת שבת, מותר לו לעמוד בזמן קריאת עשרת הדיברות

כינוי לאל במשמעות של כוח וגבורה, עפ"י תהלים פט, ט: ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כְמוֹתֶיךָ חֲסִין יְהוָה וְאֶמְנָתֶיךָ סְבִיבוֹתֶיךָ: **בַּפֶּתַח בְּאֲנֹכִי** – בשעה שפתחת בעשרת הדברות, הדיבר הראשון פותח במילה אֲנֹכִי: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ..." (שמות כ, ב). **הִסּוּ יְצוּרִים** – כל יצורי עולם נשתקו ודממו, כפי שמתואר בשמות רבה כט, ט: "אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן. כשנתן הקב"ה את התורה - צפור לא צוות, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים (מלאכים) לא עפו, שרפים (מלאכים) לא אמרו קדוש קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול אנכי ה' אלהיך". **כִּי לֹא יִכְלוּ מַלְאָה** – מרוב תדהמה ופחד לא יכלו להוציא מילה מפייהם. **קוֹלֶךָ כְּמוֹ שְׁמַעוּ** – כמו מלשון כאשר - בזמן ששמעו את קולך, אומר את שתי הדברות הראשונות. אפשרות אחרת - בשמות טו כ נאמר: "וְיָקַל הָעַם לְרֵאִים אֶת הַקּוֹלֹת..." לכן לא שמעו את הקולות אלא כמו שמעו. **שָׁחוּ וְנִכְנְעוּ** – השתחוו וקיבלו את מלכות האל. **זָעוּ וְגַם יָעוּ מִטָּה וְגַם מִעֲלָה** – שמים וארץ רעשו ונזדעזעו בשעה ששמעו את קול ה', על פי פרקי דרבי אליעזר, מ: "יצא קול ראשון והשמים רעשו והימים והנהרות ברחו וההרים והגבעות התמוטטו וכל האילנות כרעו..." ח"י – כינוי לאל. ח"י אֵל קצות **נְדָלָךָ מִי יַעֲרֹךְ מוֹלָךָ** – מי יוכל לעמוד לפניך ולערוך שבח ותפילה שיתארו את קצה גדלך, שאין לו שיעור. **כִּי אֵין תַּחֲלָה לָךְ** – האל קדמון, ולכן אין לו התחלה. גַּם אֵין לָךְ תַּכְלָה – האל נצחי, ועל כן אין לו סוף. **זֹאת בְּחֻזַת לְבָבִי** – כאשר לבי רואה ומבין דברים אלו. **יַחֲלִיל בְּמִוּ קַרְבִּי** – אֶפְחָד וְיָבֵא בִי רֵעַד וּבְהִלָּה – אתמלא פחד וחלחלה מגודלו של האל ועוצמתו. **קוֹשֶׁר מְזֻמָּתִי** – כינוי לאל, הקושר את מחשבותי זו לזו. **חֹקֶר עֲלֻמֹתַי** – היודע כל תעלומה החבויה והמסתתרת בתוכי. **רוּחִי וְנִשְׁמָתִי תוֹדָה לָךְ סֵלָה** – הפיוט הוא "רשות" ל"נישמת" לחג השבועות, ובמילים אלו עובר המתפלל לתפילת "נישמת"

יתרו – אני יודע!

א-אנכי ה'	ז-זדו	מ-מלאכה	צ-ציפורה
ב-בצע	ח-חותן	נ-נבול תבול	ק-קולות
ג-גזית	ט-טובה	ס-סכול יסקל	ר-רד
ד-דבר	י-ירה יירה	ע-ערפל	ש-שבת
ה-הר סיני	כ-כנפי נשרים	פ-פסל	ת-תמונה
ו-ויחד	ל-לפידים		

הערה: מקצת הערות השוליים, עפ"י מראי מקום לא הובאו משיקולב ערימה בלבד. המאמר המלא: <https://www2.biu.ac.il/JH/Parasha/vitro/cla.html>

ספור לשבת

עיר אֶפְסָא גר חייט עני. היה החייט מחסידיו של רבי אברהם יהושע השל, "האוהב ישראל" מאפטא. רגיל היה לבוא לעתים אל בית רבו ולהתלונן על עונוי הרב. ואולם, יום אחד בא החייט אל רבו וסיפר לו כי השתנה מזלו, וכעת יש לו פרנסה בעזרת השם. כששאל הרבי כיצד אירע הדבר, סיפר לו החייט כי גביר קנה את אחד הכפרים הסמוכים לעיר. גביר זה החל לתפור אצלו את כל בגדיו, והוא מרוויח ממנו היטב. שמע הרבי ושמח מאוד.

כמה ימים אחר כך בא החייט וסיפר כי שמועה שמע, שהגביר – יהודי מומר הוא. אמר לו הרבי: "חקור היטב את הדבר, ואם נכון הוא – אמור לי זאת." חקר החייט, והתברר כי אכן הגביר יהודי היה, והמיר את דתו.

אמר לו הרבי: "אם כן, אדרוש ממך רק דבר אחד – הבטח לי שלא תתפור לו לעולם בגד משעֵטָנָה, צמר ופשתים יחדיו, כי אסור הדבר לפי התורה." הבטיח החייט כי כך יעשה.

לא עברו ימים רבים, והגביר הביא בדים אל החייט וביקש ממנו שיתפור לו מהם בגד ליום הולדתו. כשבדק החייט את הבדים גילה, כי עשויים הם משעֵטָנָה. לא ידע החייט מה לעשות. עברו כמה ימים והוא טרם התחיל בעבודה. בינתיים בא הגביר ושאל אם גמר את מלאכתו. שתק החייט ולא ענה. כעס הגביר ואמר: "אם אינך רוצה לעשות את הבגד מדוע לא אמרת לי זאת, כדי שאתן לחייט אחר לעשותו?" ענה החייט: "לא יכולתי לעשות את הבגד, כי הרב שלי אמר לי שלא לתפור לך בגד שעטנה."

הלך הגביר אל הרבי מאפטא ואמר: "אדוני הרב, מדוע אמרת לחייט שלא יתפור לי בגד שעטנה?" ענה הרבי: "ידע לך כי נאמר בתלמוד כי כל יהודי – אף על פי שחטא – ישראל הוא' (תלמוד בבלי, סנהדרין, דף מד עמוד א). כלומר, עדיין נקרא הוא יהודי, ובשם 'ישראל' הוא נקרא."

"ודאי הוא", הוסיף הרבי מאפטא, "שאין הכוונה לחטא של מה בכך, אלא לחטא הנוגע ליהדות בכללה – חטא של המרת דת. כלומר, גם כאשר יהודי חוטא בכך שהוא אינו רוצה להיות עוד בן לעמו – לא תועיל לו המרת הדת והוא יישאר 'ישראל'. ומכיוון שהתלמוד כינה אותו 'ישראל', אמרתי לחייט שלא יתפור לך בגד שעטנה, שהוא אסור לנו."

כשמע זאת הגביר התחיל בוכה. "רחם עליי רבי ומורי", אמר, "כי לא ידעתי עד כמה אהבת אותי התורה, ואף שפנית עורף לדתי ולעמי – עודי 'ישראלי' ויהודי." אז הודיע אותו הרבי מאפטא כיצד ישוב בתשובה לעמו ולדתו. בעצת הרבי הלך הגביר למדינה אחרת, ושם נעשה לבעל תשובה.

ישבו להם שניים מזקני החכמים במדרש בית זלכה שבעיראק והתעמקו בסוגיה קשה ומורכבת. שעה ארוכה ניסו לפתור את הקשיים, אך לא מצאו הסבר שיניח את דעתם. בצר להם פנו לחכם אפרים כהן, אך גם הוא לא הצליח להסביר את הקטע הקשה. בעוד הם מתחבטים בשאלה, נכנס לפתע אל בית המדרש חכם יוסף חיים ה"בן איש חי", והציע פירוש שהבהיר את כל הקשיים בצורה מופלאה. עמדו החכמים משתאים לנוכח ההסבר הבהיר, אך יותר מכך השתאו מהתערבותו של חכם יוסף חיים בדיונם. מניין ידע במה הם עוסקים ומה קשה להם.

ראה הרב יוסף חיים את פליאתם והסביר: "בזכות השאלה הטובה ששאלתם, עלה בידי לבאר את העניין. זו דרך העולם: קושיה טובה במקום אחד מעוררת תשובה טובה במקום אחר."

הרב יעקב אבי-חצירא ("אביר יעקב"), נהג ללמוד בכל שבוע בחברותא עם יצחק בנו הצעיר בן השנים עשרה, לימים רב חשוב במרוקו. באחד הימים, כשהגיעה שעת הלימוד, המתין הרב "אביר יעקב" לבנו, אך הוא בושש להגיע. שעה ארוכה המתין האב ליד השולחן עד שהנער הופיע מתנשף ונרגש, והתנצל על האיחור. "יא-אבני, במה עסקת? מדוע איחרת?" שאל האב. השיב הבן: "יא – בבא! מחילה. ישבתי וכתבתי פיוט, ולא חשתי בזמן שעבר." ביקש הרב יעקב לראות את הפיוט ובנו הגיש לו דף שבראשו כתוב "אעופה אשכונה". קרא ה"אביר יעקב" את הפיוט והדמעות זלגו מעיניו, "יפה, בני! פיוט זה חשוב לאין ערוך מן הלימוד שלנו."

שבת שלום

